

WIELEWAAL

tweemaandelijks tijdschrift

jaargang 53

mei 1987

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur: G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad:

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRAINE, R. DE LUST, B. GODDEERIS, P. HERROELEN, P. PRINSEN, S. TYS, D. VAN DAELE, P. VAN DEN BREMPT, J. VANHEUVERSWEYN, W. VAN SPAENDONK, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX

WIELEWAAL is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van bestuur

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Overige leden:

J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas (03/770 64 26)
M. GUISSON, Reststraat 49a, 3211 O.L.V.-Tielt (016/63 33 76)
P. HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende (059/32 38 05)
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
D. VAN DAELE, penningmeester, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge (050/33 82 66)
J. VANHEUVERSWEYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Nederland en Luxemburg: 800 F. Andere landen: 900 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Het Zoerselbos, een natuurgebied met een boeiende geschiedenis

M. Sys, J. Van den Broek

1. SITUERING

Het Zoerselbos is een beschermd privé-bosgebied van 380 ha met 221 eigenaars. Het gebied strekt zich bijna volledig uit over het grondgebied van Zoersel, een gemeente gelegen tussen Antwerpen en Turnhout (kaart 1). Het Zoerselbos vormt een gevarieerd landschap, waarin graslanden, houtkanten, naald- en loofbossen, beken en grachten elkaar afwisselen. Merkwaardig en zelfs zeldzaam voor de Kempen is het beemdlandschap, waar de graslanden omzoomd worden met houtkanten. In het gebied bevindt zich ook een kunstmatige vijver die in 1969 aangelegd werd als „tijdelijke zandgroeve” voor de aanleg van de E34.

Een gevarieerd landschap...

Copyright U.I.A.

2. DE BESTEMMING VAN HET ZOERSELBOS

De bestemming van het Zoerselbos wordt vastgelegd in het gewestplan Turnhout, bekrachtigd door het K.B. van 30/9/1977. Het Zoerselbos wordt daarin opgedeeld in agrarische gebieden, bosgebieden en groengebieden. De bestemmingen van het gewestplan worden ondersteund door de rangschikking van het Zoerselbos als landschap (ook klassering genoemd) omwille van zijn esthetische, historische en natuurwetenschappelijke waarden. Om die te bestendigen worden aan de eigenaars van het gebied een aantal erf-

dienstbaarheden opgelegd. Dit betekent onder meer dat er in het gebied geen woningen gebouwd mogen worden, dat het aanbrengen van reclamepanelen verboden is, dat er geen bomen gekapt mogen worden zonder vergunning, enz... De rangschikking kwam tot stand onder impuls van de vereniging 'De vrienden van het Boshuisje en het Zoerselbos' naar aanleiding van de plannen om rond de aangelegde zandwinningsput een actieve recreatiezone uit te bouwen. De rangschikking verliep in twee fasen en vergde een lange en moeizame procedure.

Voor de bescherming van het Zoerselbos is het structuurplanningsproces ook van belang hoewel het geen kracht van wet heeft. Het vertolkt immers een lokale beleidsvisie die via consultatie en inspraak van de bevolking van de fusiegemeente Zoersel tot stand kwam om een harmonisch ontwikkelingsmodel voor de gemeente uit te bouwen. Concreet werd aan enkele landschappen in en om het Zoerselbos een bijkomende bescherming ten opzichte van het gewestplan toegewezen, zonder dat het gebied in detail bestudeerd werd. De bijkomende bescherming bestaat uit een aantal gebruiks- en beheersvoorschriften "in samenhang met het Zoerselbos". De optie om het Zoerselbos als groenzone in de gemeente te behouden, werd in het structuurplanningsproces echter niet verder uitgewerkt.

3. DE BESCHRIJVING VAN HET ZOERSELBOS

Het huidige uitzicht van het Zoerselbos wordt sterk bepaald door de historische ontwikkelingen en het bodemgebruik van de laatste decennia. Daarom zal eerst een globale historische schets gegeven worden van het gebied waaruit blijkt dat het gerangschikte Zoerselbos slechts een deel vormt van een cultuurhistorisch geheel. Vervolgens worden de belangrijkste kenmerkende elementen per deelgebied beschreven, nl. de Beemden, het Schriek, het Hooidonkbos en het Heiblok.

3.1. De algemene historische ontwikkeling

De geschreven geschiedenis van het Zoerselbos gaat terug tot in de 13^e eeuw. Het Zoerselbos behoorde vóór 1795 immers tot het historisch „domein Hooidonc” dat een

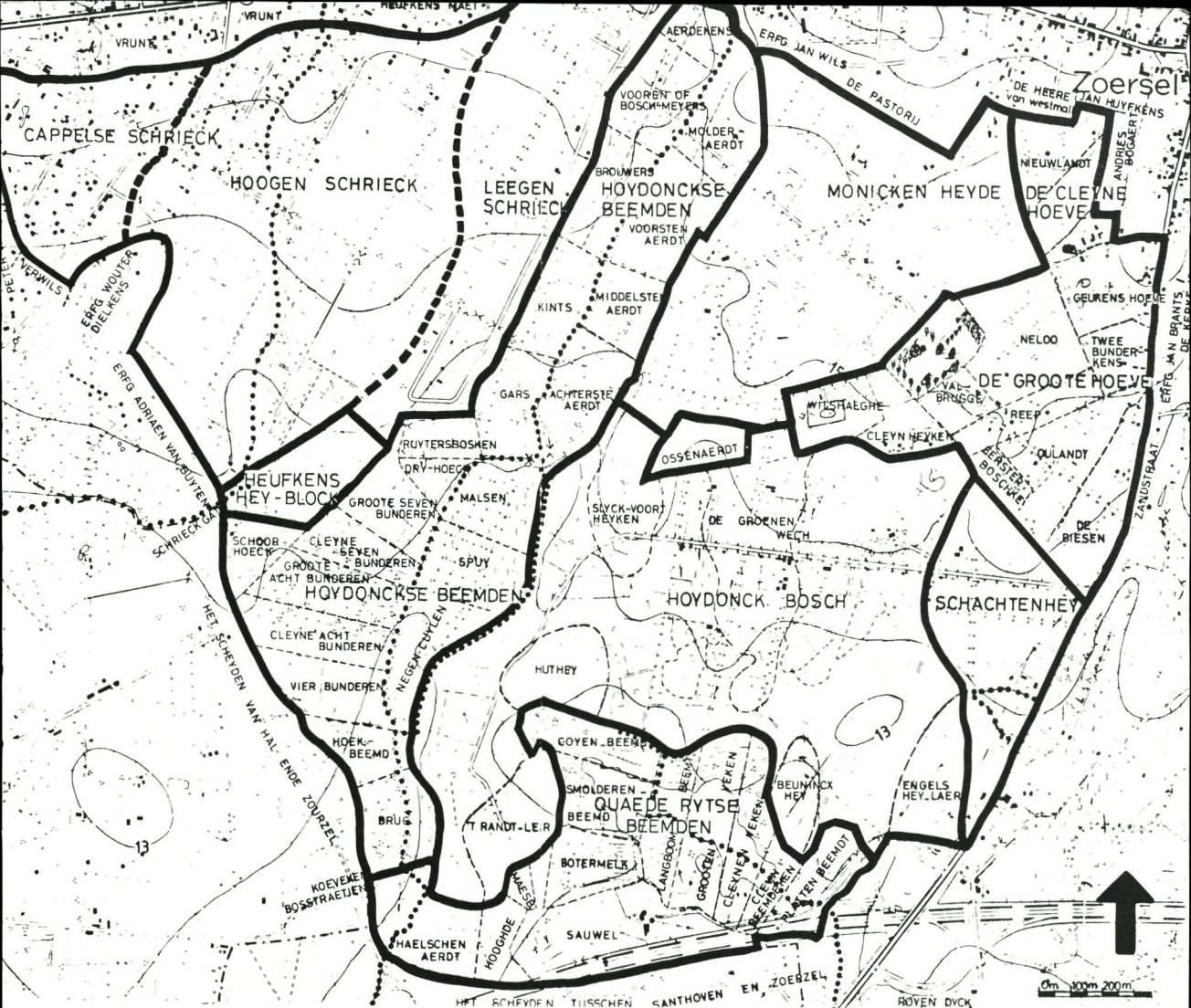

Copyright: Koning Boudewijnstichting

Sint-Bernards. In de periode tussen de 13^e en de 17^e eeuw voltrokken zich in het gebied twee belangrijke wijzigingen: de uitbouw van een groot landbouwbedrijf van 130 ha dat buiten het huidige Zoerselbos gesitueerd moet worden, en de aanleg van meer dan 191 ha beemden (of natte graslanden) waarvan een groot deel tot het gerangschikte gebied behoort. Volgens de adbijbronnen werden de beemden ontgonnen op het bos wat indruist tegen één van de fundamentele bepalingen uit de schenkingsakte, namelijk het verbod om bos te rooien. Er moeten dus voldoende motieven (van agro-economische aard) aanwezig geweest zijn om een dergelijk omvangrijke ontginning mogelijk te maken. De gronden kregen een andere functie toebedeeld. Ze werden gebruikt als hooiweiden.

De oppervlakte van het eigenlijke Hooidonk-
bos was in de 17^e eeuw herleid tot 182 ha,
daar waar de benaming „Hooidonkbos” in de
13^e eeuw nog sloeg op een gebied van
500 ha.

(*) Villa: middeleeuwse naam voor een groot landbouwdomein

Reconstructie van het domein Hooidonk in de 17de eeuw. Bron: Het landboek van St-Bernards

Copyright: Koning Boudewijnstichting

Uit het Plantboek (*) blijkt dat vanaf het eerste kwart van de 18^e eeuw heel het gebied Hooidonk in een stroomversnelling terecht kwam. De veranderingen waren zo ingrijpend van aard dat het gebied op dat ogenblik grondig van uitzicht veranderde. Het vloeibeemdsysteem (cfr. infra) werd in werking gesteld en de heidegebieden werden met dennen bebost (Huthey, Schriekbos). In het Hooidonkbos werd overgeschakeld op een actieve bosbouw en werden visvijvers aangelegd. De economische structuur die toen aan de diverse onderdelen van het gebied gegeven werd bleek zo efficiënt dat het hele landschap ondanks talrijke eigendomsoverdrachten in de 19^e eeuw zo goed als intact bleef tot de jaren zestig van deze eeuw. Het verval van de traditionele, kleinschalige landbouw, de verstedelijking van het platteland, de verkavelingsdrang en de aanleg van

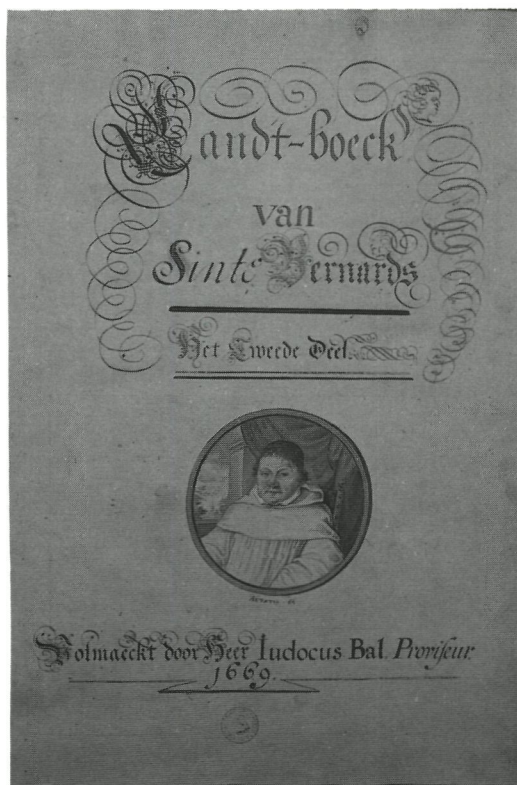
de E3 hebben sindsdien het uitzicht van het gebied grondig gewijzigd zodat een actieve bescherming van het Zoerselbos zich opdringt.

3.2. Beschrijving van de deelgebieden van het Zoerselbos

3.2.1 De Beemden

De Beemden worden onderverdeeld in de Hooidonckse Beemden en de Kretse Beemden. Ze zijn ontstaan door de ontginning van moerassige delen van het Hooidonkbos. Vermoedelijk waren deze stukken bos van ondergeschikt belang voor het houtbestand en voor de wildstand. De Beemden sloten volgens het Landboek op elkaar aan op de grens van de Brugbeemd en de Halsen Aard (kaart 2). Op deze grens loopt een weg die

(*) Achttiende-eeuws notitieboek waarin per jaar de diverse werken, uitgevoerd op de abdijgoederen in Zoersel, werden beschreven.

Het Landt-boeck van Sinte Bernards

Copyright: U.I.A.

aansluit op de westkant van de Halsen Aard en die nu het Bosstraatje genoemd wordt. De weg diende om de inwoners van Zandhoven tot het bos toe te laten zonder over het grondgebied van Halle te moeten gaan. Het Bosstraatje is momenteel een dreef beplant met rode beuken. De Hooionkse Beemden worden van noord naar zuid doorsneden door een beek die in het Landboek geen eigen naam draagt, maar nu de „Tappelbeek” genoemd wordt. In het midden van de Kretse Beemden liep eveneens een beek, de Schoubeek of de Bandsloot. Hier werd in 1969 de zandwinningsput aangelegd.

Vroeger bodemgebruik

De Beemden werden eeuwenlang als hooilanden gebruikt. Ze mochten slechts in het voorjaar en in het najaar beweiden worden. Rond 1700 werden door de toenmalige abdijsuperior, Gisbertus van de Water, de Beemden systematisch bevoeid. Een ingenieus sluisstelsel zorgde ervoor dat de Beemden in de winter een tijdje onder water gezet konden worden. Het water werd in de Beemden gehouden dank zij de opgezette kanten (aarden wal) die omwille van de druk van het water regelmatig versterkt en opgehoogd

moesten worden zodat ze uiteindelijk de functie van dijken kregen. De opgehoogde en met eiken beplante kant tussen het Achterste Bos en de Hooionkse Beemden is daar een mooi voorbeeld van. De kant van de Beemden op de grens met Halle werd (en wordt nog steeds) gevormd door een natuurlijke hindernis onder de vorm van landduinen, die voldoende sterk en hoog waren om het water te stutten.

Dank zij het vloeibeemdensysteem werden kleideeltjes afgezet in de Beemden. Dit had hogere hooiopbrengsten tot gevolg. De prijs-evolutie van het hooi uit de Beemden en de verregaande percelering van de Beemden bewijzen het succes van deze kwaliteitsverbetering. De perceelsafbakening is een uiting van de intensivering van de opbrengst per oppervlakte-eenheid. De grachten die de diverse percelen onderling afbakenden, zorgden voor een betere afwatering van het gebied. Het slib uit deze grachten werd als bodemmeststof aangewend. De grachtkanten werden met elzeshakhout beplant waardoor het terrein windvrij gemaakt werd en tevens een niet te onderschatten houtproductie opleverde.

Het systeem van natuurlijke bemesting dat terecht als een 'wise use' van de bodem bestempeld kan worden, bleek zo efficiënt dat het althans in de Hooionkse Beemden gedurende 250 jaar (tot ongeveer 1950) operationeel bleef! De dijken, de landduinen, de spuien, de percelering met houtkanten en grachten vormen nog steeds de kenmerkende elementen van het beemdlandschap.

Huidig bodemgebruik

De natte, alluviale kleigronden zijn nu voor een groot deel beplant met populieren. Andere percelen worden nog steeds gebruikt

De Tappelbeek

Copyright: U.I.A.

als hooiweiden (Halsen Aard) of dienen als weiland voor runderen en paarden. Enkele percelen werden ingezaaid met maïs dat als bijkomend voedsel moet dienen voor het wild in het Zoerselbos. De zandwinningsput wordt voor privé-doeleinden gebruikt en errond werden enkele weekendverblijven gebouwd.

Verspreidbladig Goudveil

Copyright: U.I.A.

Naargelang de ondergroei in de populieren-aanplantingen, de plaatselijke bodemgesteldheid en de klimatologische factoren, en de graad van menselijk gebruik kunnen een drietal vegetatietypen onderscheiden worden: de aanplantingen met een ondergroei van ruderaal bos met soorten zoals Zomereik, Hazelaar, Zachte en Ruwe Berk, Lijsterbes (bv. Vierbunderbeemd), de aanplantingen met een ondergroei van Zwarte Els, Gewone Es, Zwarte Bes, Grauwe en Geoorde Wilg, Hop,... en de aanplantingen met een ondergroei van grassen. De kruidlagen vertoont in enkele aanplantingen een uitgesproken lenteflora die het meest uitgesproken is in de Vierbunderbeemd en de Achtbunderbeemd van de Hooi-donkse Beemden en in de Kleine Vekenbeemd en het Klein Beemdken van de Kretse Beemden. Deze gebieden kunnen worden beschouwd als de meest drassige van de Beemden. Speenkruid, Hondsdraf en Muskuskruid zijn er nagenoeg bodembedekkend;

verspreid treft men Pinksterbloem, Kleine Veldkers, Bosveldkers, Slanke Sleutelbloem en Moerasviooltje aan. Langs de ontwateringsgrachten groeit Gele Lis, Watermunt, Dotterbloem en Verspreidbladig Goudveil. In de Schoorhoek groeit daarenboven ook Holpijp. In de zomer zijn de ruigtekruiden dominant: Grote Brandnetel is aspectbepalend naast Moerasspirea, Valeriaan, Engelwortel, Gewone Kattestaart, Haagwinde, Kale Jonker en bramen.

De houtkanten in de Beemden worden gevormd door Zwarte Els, Ruwe Berk, Hazelaar, Gewone Es, bramen en Wilde Kamperfoelie, al dan niet met een dubbele rij populieren. In de Hooi-donkse Beemden werden nog restanten van het Sleedoornverbond aangetroffen met als kenmerkende soorten Sleedoorn, Eénstijlige Meidoorn, Gelderse Roos en Rode Kornoelje. Er groeien nog 2 prachtige geknotte Steeleepen.

De graslanden herbergen soorten van vochtige terreinen. De soortenrijkdom en samenstelling varieert sterk naargelang de gebruikintensiteit en de gebruiksdoeleinden. In sommige percelen groeien nog Koekoeksbloem, Pinksterbloem, Beemdlangbloem, Witbol, St.-Janskruid, Gewone, Ruige en Hazezegge, Egelboterbloem, Veelbloemige Veldbies, Veelstengelige Waterbies,...

Uit de vegetatiestudie over het Zoerselbos is gebleken dat de vegetatie in de Beemden evolueert naar één of andere vorm van elzenbos of naar een vegetatie van ruigtekruiden. Dit is te wijten aan het veranderd bodemgebruik (niet meer of minder maaien, intensieve beweiding) en de hogere toevoer van stikstofhoudend organisch materiaal door de bladval van de populieren.

3.2.2. Het Schriek

Volgens het Landboek was het Schriek in 1666 een uitgestrekte privé-heide die door kanten van de belendende eigendommen gescheiden was. Reeds rond 1700 leefde echter de idee om het Schriek te bebossen, maar het duurde nog 25 jaar voor het terrein daadwerkelijk aangepakt werd door de nieuwe toezichter van de abdij, Gillis van Dijck, en dat was beslist geen eenvoudige opgave. Het Schriek was immers intensief afgeturfd en lag vol diepten, hoogten en vennen. Om het terrein voor bebossing geschikt te maken, moest men het eerst nivelleren en ontwateren. Aan de buitenzijde van de beemdkant — de beemdkant zelf mocht omwille van het vloeibeemdsysteem niet doorbroken worden — werd een gracht gegraven om het water te laten afvloeien. Een volgende stap bestond uit

de aanleg van een aantal dreven om de heide in perken te verdelen. De huidige Hallebaan is er een overblijfsel van. Deze indrukwekkende dreef werd toen aangelegd onder de naam „Baaskensdreef” en had een totale breedte van 61 m; een 15,5 m brede rijweg met aan beide zijden drie rijen eiken, een binnengracht, een houtkant en een buitengracht. Pas na deze voorbereidende werken kon men overgaan tot de aanplantingen. Aanvankelijk werd gekozen voor een loofbomenassortiment (eik en els). Pas in 1732 werd den bijgeplant toen men constateerde dat de elzenaanplant verdorde. De abdij van Sint-Bernards slaagde er evenwel op die manier in om over een periode van 12 jaar een heidegebied van ongeveer 90 ha onder de ploeg te nemen en te bebossen. Later werd de combinatie eik-den systematisch toegepast op het Schriek toen bleek dat deze het uitstekend deed in het Hooidonkbos. Maar de eik verloor, onafhankelijk van zijn standplaats onder de den, zijn groeikracht na ongeveer 20 jaar. Dit fenomeen moet in verband gebracht worden met de bodemgesteldheid die ondanks de intensieve grondbewerkingen niet geschikt bleek voor eik. Deze vaststelling leidde rond 1750 tot een systematische kapping van het dennenbestand en een totale vernietiging van de eikenaanplant. Het Schriek werd daarna uitsluitend met Grove Den heraan geplant en krijgt daardoor de eer één van de vroegste dennenaanplantingen te zijn in de Kempen.

Huidig bodemgebruik

Het Schriek is tot vandaag een naaldbos gebleven. Het gebied heeft een uitgesproken microreliëf en is doortrokken met dreven, ontwateringsgrachten en brandgangen die het patroon en de handelingen die met de bosaanleg gepaard gingen, goed weergeven. De naaldbossen van het Schriek bestaan hoofdzakelijk uit Grove Den. In mindere mate treft men er ook Corsicaanse Den aan. Deze boomsoort werd op het einde van de 19de eeuw, voor het eerst in Vlaanderen, in het Zoerselbos aangeplant door Louis Dierckx de Casterlé, eigenaar van het Zoerselbos en medestichter van de Koninklijke Bosbouwmaatschappij. In enkele percelen van het Schriekbos groeit lork.

Voor zover de dennen licht doorlaten en de ondergroei niet verwijderd werd, groeit er een vegetatie die een sterke gelijkenis vertoont met deze van het eiken-berkenbos. De soorten in de ondergroei zijn Ruwe Berk, Zomereik, Lijsterbes, Sporkhout. De bodem wordt bedekt met Pijpestrootje, Blauwe Bosbes of Bochtige Smele. Hier en daar kan men nog enkele exemplaren Struikheide of Dopheide

Het Zoerselbos zoals een jagende Buizerd het ziet

Copyright: U.I.A.

aantreffen, en plaatselijk groeien gagelstruiken of jonge Hulsten. Langs de grachten vindt Smalle Stekelvaren zijn gading. In het Hoog-Schriek, dat pas in de 19de eeuw bebost werd, komt opvallend veel Amerikaanse Eik en Amerikaanse Vogelkers voor. Vermeldenswaard is ook een perceel van de verkaveling Schriekbos dat echter niet tot het gerangschikte Zoerselbos behoort. Dit gebiedje heeft een uitgesproken struikheidevegetatie en was tot 5 à 10 jaar geleden een verblijfplaats van de Adder. Recenter werd hier nog de Levendbarende Hagedis aangetroffen.

Langs de Hallebaan stroomt de Risschotse loop, een rechtgetrokken deel van de Schijn. In de bocht van deze waterloop bevindt zich een oude landduin met een sterk verlande venachtige laagte aan de voet. Dit 'ven' is het laatste overblijfsel van de talrijke vennen die het gebied destijds rijk was. Het duin is beplant met dennen en enkele oude Hulsten. In de laagte werden naast sterk stikstofminnende planten zoals Waterpeper, Bitterzoet en Kruipwilg nog veenmossen en Wijfjesvaren aangetroffen.

3.2.3. Het Hooidonkbos

Het bos van Hooidonk was in de 17de eeuw nog ongeveer 182 ha groot. Het was een oud eikenbos met open plaatsen en heidevelden (omgeving van de Groene Weg). Het bos leverde turf, hout en jonge bomen die uit het bos werden gehaald om ergens anders op de abdijgoederen geplant te worden. In het bos werd ook gejaagd, wat een eeuwenlang dispute over het jachtrecht opleverde tussen de abdij en de heer van Westmalle. In de 18de eeuw ontsnapte het Hooidonkbos evenmin als

het Schriek aan de werklust van de abdijsgezant. De open plaatsen en de heidevelden in het bos werden systematisch beplant met den, wat in die tijd een ware innovatie was. Den was geen doel op zich, maar werd slechts aangewend als een middel om de heide te overwinnen. Het eikenbos zelf dat tot dan toe vrijwel aan zijn lot was overgelaten, wat wordt aangetoond door het hoge aantal bomen die of te nat stonden of vol spechtgaten zaten, werd gekapt, gesaneerd en voorbereid op een houtproductie van 200 eiken per jaar. Dat ging gepaard met terreinnivelleringen en het graven van grachten om het bos te ontwateren.

De „tijdelijke zandgroeve“

Copyright: U.I.A.

Er werden dreven aangelegd om de houttransporten te vergemakkelijken. Praktisch alle bestaande dreven uit het Zoerselbos dateren dus van de 18de eeuw. Alleen het Bosstraatje, de beukendreef achter het Boshuisje waar H. Conscience zijn loteling situeerde, bestond vermoedelijk al in de 13de eeuw als koevoort (doorwaadbare plaats voor vee) en diende in de 18de eeuw als toegangsweg tot het bos en de beemden voor de inwoners van Halle en Zandhoven.

Tenslotte werden in het bos ook enkele visvijvers (Ossenaard, Huthei, Slijkvoort, Tranteleers) aangelegd op afgeturfde plaatsen met opgezette kanten. De vijvers werden met water gevoed uit de Monnikenloop maar bleven slechts gedurende korte tijd functioneren. De opgezette kanten zijn nu nog waarneembaar in het landschap.

Het Hooidonkbos bestaat uit een mozaïek van lemige (zandleem en lemig zand) bodems en podsolen. Het eikenbos bestaat uit drie deelgebieden: het Achterste Bos, het Middelste Bos en het Voorste Bos. Zomereik is de

overheersende boomsoort van het bos met Zwarte Elzen als ondergroei op de natste plaatsen.

Op de zandige bodems groeit nog steeds Grove Den. De struik- en kruidlaag van het bos bestaat uit Ruwe en Zachte Berk, Hazelaar, Sporkehout, Gewone Es, Zwarte Els, Hulst, Kamperfoelie, Lijsterbes, Adelaarsvaren, en in het voorjaar Lelietje-van-dalen en Dal-kruid. De Tranteleers, een deelgebied van het Achterste Bos, wordt gekenmerkt door een uitgesproken milieugradiënt. Het lager gelegen noordelijk deel is beduidend natter dan de omgeving. Op de voedselrijke kleibodem groeit een elzenbroekbos. Op het hoger gelegen en droger gedeelte groeit het eikenberkenbos. Verspreid in het Hooidonkbos liggen enkele graslanden en sparrenaanplantingen die een geliefkoosde pleisterplaats zijn voor de Reeën.

3.2.4. Het Heiblok

Het Heiblok behoorde niet tot het historisch domein Hooidonc, maar maakt wel deel uit van het gerangschikte Zoerselbos. Vooral het centraal gedeelte van het Heiblok, het Heiblok sensu stricto, is interessant omwille van zijn groot natuurwetenschappelijk belang. Het gebied heeft een komvormige structuur en staat gedurende de winter en het vroege voorjaar onder water. De gradiënten in reliëf en vochtigheidsgraad van de bodem weerspiegelen zich in de vegetatie. Het gebied staat op historische bronnen steeds als een loofvegetatie aangeduid, temidden van heidevelden. Momenteel bevindt zich in het centrale gedeelte van het Heiblok een wilgenstruweel. Dit is ontstaan uit een gagelstruweel dat op zijn beurt geëvolueerd is uit een dopheidevegetatie. Restanten van vroegere evolutiestadia zijn nog steeds aanwezig. Wilgesoorten (Geoorde en Grauwe Wilg, e.a.) en Sporkehout vormen het struweel. Ook Gagel, Veenpluis, Valeriaan en Kale Jonker vinden er een groeiplaats. Rond het centrale struweel bevindt zich een zone met Pijpestrootje, Gewone Dopheide, Struikheide, Gagel, Kruipwilg, Zachte Berk, veenmossen en Klauwtjesmos. Aan één zijde van het struweel treft men een pitrusgordel aan.

Het Heiblok was (is?) tot voor 2 jaar het zomerbotoop van de Adders die in het Zoerselbos en omgeving werden waargenomen. Het gebied wordt momenteel sterk bedreigd in zijn bestaan door het gebruik als kweekplaats voor eenden en als jachtgebied op dit gekweekte waterwild. Het ligt ook op de trekroute van de amfibieën die zich in het voorjaar naar een poel aan de andere kant van de Schegelbaan begeven om er te paren.

4. DE WAARDEN VAN HET ZOERSELBOS

Het Zoerselbos vormt vanuit verschillende gezichtspunten een interessant gebied. Uitgaande van zijn inherente kenmerken vormt het bosgebied een belangrijk cultuur- en tevens natuurhistorisch relict. In het landschap zit de geschiedenis van 7 eeuwen bodemgebruik verscholen. Dit bodemgebruik maakte deel uit van een economisch systeem, een landbouwbedrijf, dat omwille van zijn efficiëntie zeer lang in stand bleef. Vooral de 18de eeuw is structuurbepalend geweest voor het huidige uitzicht van het Zoerselbos waarin de verwevenheid van het authentieke bodemgebruik met de natuur weerspiegeld wordt.

Een tweede belangrijke vaststelling betreft de interessante gegevenheid van het Zoerselbos op natuurwetenschappelijk gebied zowel met betrekking tot geografische als het bodemkundige, biologische en ecologische factoren en kenmerken. Het Zoerselbos is een divers landschap met een hoog aantal levensgemeenschappen gebonden aan vochtige graslanden, struwelen, natte en droge heide, sloot en plas, moeras, naald- en loofbos. De levensomstandigheden zijn er voor veel plante- en diersoorten gunstig. De uitgestrektheid van het gebied, de aanwezigheid van een gevarieerd abiotisch milieu met veel gradiënten en overgangssituaties en het voorkomen van spontane soorteigen begroeiingen maken dat het Zoerselbos rijk is aan een bont gezelschap van dieren (Fuut, Wilde Eend, Wespendif, Buizerd, Koekoek, Grote Bonte Specht, Goudhaantje, Boomklever, tal van meesoorten, Nachtegaal, Rietgors, Bruine en Groene Kikker, Gewone Pad, Vinpootsalamander, Hazelworm, Levendbarende Hagedis, Adder, Haas, Eekhoorn, Wezel, Vos, Ree,...)

Het Zoerselbos is een ecologisch uitgebalanceerd complex dat als vrij voedselarm en nat gebied onvervangbaar is. Het gebied vormt bovendien een belangrijk gegeven in ons cultuur- en natuurhistorisch patrimonium.

5. HET BEHEERSPLAN

Tal van gebruikersgroepen maken aanspraak op het Zoerselbos: ruiters, motorcrossers, natuurliefhebbers, wandelaars, landbouwers, bosbouwers, jagers en last but not least, de eigenaars die hun lapje grond naar eigen goeddunken wensen te gebruiken. Dit fenomeen staat in schril contrast met het eeuwenlange toegepaste totaalbeheer in het Zoerselbos.

Bosanemoon

Copyright: U.I.A.

Om uit de patstelling te geraken, waar men sinds de rangschikking als landschap in verzeild geraakt was door de onmacht van „de overheid” om de gronden actief te beheren, gezien het privé-karakter van het gebied, de vaak tegenstrijdige verlangens van de verschillende gebruikersgroepen en de beperkte mogelijkheden van de eigenaars, werd een wetenschappelijk team aan het werk gezet om de kenmerkende elementen van het gebied te bestuderen en om een beheersplan voor het Zoerselbos op te maken. Dit beheersplan moest realistische oplossingen aanreiken en beleidsvoorstellen formuleren.

Om het beheersplan te ontwikkelen, werd uitgegaan van 2 belangrijke concepten, nl. de verwevingsbenadering en het voorwaardenstellend beleid.

De verwevingsbenadering gaat uit van de natuur als „basis” voor alle menselijke activiteiten. Volgens deze benadering moeten de natuur en de menselijke activiteiten ruimtelijk een geïntegreerd geheel gaan vormen, verweven worden. Dit betekent dat in het gehele landelijke gebied het belang van de natuur meer afgewogen moet worden bij de (onder meer ruimtelijke) planning van menselijke activiteiten. Deze moeten dus altijd en overal ter discussie staan wat betreft hun invloed op het natuurlijke milieu.

Bij het voorwaardenstellend beleid wordt uitgegaan van een natuurbeleid dat voorwaarden stelt aan de maatschappelijke activiteiten vanuit verschillende sectoren. De natuur kan hierbij beschouwd worden als drager van diverse activiteiten en dus als drager van de functies die een gebied kan vervullen.

Bij de benadering van de natuur als drager van activiteiten worden alle menselijke activiteiten beoordeeld vanuit de mogelijkheden en beperkingen die het natuurlijk milieu biedt. Het natuurlijke milieu wordt hier gezien als het totaal van biotische en abiotische factoren. Vanuit deze beoordeling worden er aan de menselijke activiteiten randvoorwaarden opgelegd. Het resultaat hiervan is niet noodzakelijkerwijs een verweving. Eén van de activiteiten kan bijvoorbeeld zijn het behouden van een gebied als natuurreserveaat. Met het benaderen van de natuur als drager is dus niet vanzelf iets als verweving bereikt, maar om tot verweving te komen is het wel noodzakelijk dat de natuur als drager gezien wordt.

Op wetenschappelijke basis stelde de onderzoeksgroep vast dat het Zoerselbos een uniek en onvervangbaar natuurgebied is in Vlaanderen. Het behoud van het ecosysteem Zoerselbos in een verruimde ruimtelijke context omwille van natuurwetenschappelijke, cultuurhistorische en gebruikersmotieven, werd als prioritaire doelstelling van het beheersplan naar voor geschoven. Meer nog, er werd gesteld dat de natuur drager is van de functies die men wil toekennen. Het natuurbehoud werd als prioritaire doelstelling geformuleerd en alle activiteiten dienen er te worden op afgestemd. Een belangrijk motief tot het behoud van het Zoerselbos vormt

ongetwijfeld de educatieve waarde van het gebied.

Het beheersplan geeft middelen aan waardoor de gemeente een stimulerende rol kan gaan spelen om een actief, globaal en natuurgericht beheer van het (verruimde) Zoerselbos mogelijk te maken. Centraal daarbij staan de mogelijkheden om het beheer over de gronden te verwerven en het oprichten van een beheersstructuur, een gemeentelijke v.z.w., die de aangegeven beheersrichtlijnen verder uitwerkt. Verder werd ook aandacht geschonken aan het formuleren van passende maatregelen in een bufferzone rond het verruimde Zoerselbos en werden enkele voorstellen gedaan betreffende het opleggen van gebods- en verbodsbepalingen voor de gebruikers(groepen).

Monique Sys, Roderoestraat 19, 9000 Gent

Johan Van den Broek, Kapucinessenstraat 35, 2000 Antwerpen

Dit artikel is een samenvatting van het onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Gemeentebestuur van Zoersel en de Koning Boudewijnstichting. Het volledige verslag van dit onderzoek werd gepubliceerd onder de titel *Het Zoerselbos. Inventarisatie-resultaten en richtlijnen voor het beheer*. Het kost 200 fr. en kan besteld worden bij de K.B.S., Brederodestraat 21 te 1000 Brussel.

Advertentie

Varen rondom Spitsbergen ~ 1100 km. van de Noordpool.

Werkelijk unieke reis met het expeditieschip **PLANCIUS**. 20 aug. - 4 sept. 1987. f. 6690,- inclusief vliegreis Amsterdam - Spitsbergen vv, o.l.v. **Dr. Louis Beyens** vd. Univ. van Antwerpen. Vertrek uit Longyearbyen en vaart langs het eeuwige Noordpoolpakij, de nauwe zeestraat bij Nordauslandet door (prachtig landschap), o.a. via Edgøya rondom de zuidpunt terug naar de Usfjord. Spitsbergen is een ongerept natuurgebied. U kunt er ijsberen, walrussen, ganzen, ivoormeeuwen, en vele andere vogels, poolvossen, rendieren, zeehonden, etc. zien.

Overdag excursies - 's nachts varen. I.v.m. het pakij kan deze tocht alleen eind zomer. Deze en nog vele andere avontuurlijke reizen bijv. naar Canada,

Jsland, Zd. Am., India, Corsica, Noorwegen, Nepal, etc.

vindt u in het gratis Wolftrail-programma: op aanv.

Wolftrail Calandplein 4, 2521 AB Den Haag, 070-808464

Bever Zwerfspor-katalogus Den Haag

Calandplein 4, 070-883700

wolftrail

Vijver in Planckendael

Foto: Van Cauwenbergh

Over botulisme en de bestrijding ervan in het Domein van Planckendael

Kris Struyf

De laatste jaren werden er 's zomers altijd gevallen van botulisme bij watervogels gesignaleerd in Planckendael. Deze ziekte ontstaat door het eten van voedsel dat botulinetoxine bevat, welke gevormd wordt door de bacterie *Clostridium botulinum type c*. Het toxine wordt voornamelijk aangetroffen in organisch afval zoals kadavers en in larven van vliegen, die zich in deze kadavers hebben ontwikkeld. Daarbij speelt de temperatuur een belangrijke rol: de bacteriële toxinevorming treedt op vanaf 12° C en bereikt een maximale produktie bij 30° C. Watervogels eten uiteraard geen kadavers, maar zijn wel verzot op de vliegelarven die rechtstreeks van de kadavers worden weggepikt. Als die kadavers bij verdere ontbinding uiteenvallen in ondiep water kunnen watervogels dit toxisch organisch materiaal samen met ander voedsel opnemen. De eerste symptomen zijn verlamingsverschijnselen waardoor de besmette vogels niet meer kunnen vliegen, lopen of zwemmen. Tenslotte zitten de dieren volledig verlamd in elkaar gezakt met afhangende vleugels. De meest besmette vogels sterven door verdrinking of ten gevolge van ademhalingsstoornissen. Indien de vogels tijdig kunnen worden opgevangen kunnen ze slechts in sommige gevallen na een langdurige intensieve behandeling gered worden. Omdat het Domein Planckendael ten gevolge van botulisme elk jaar weer vogels uit de

verzameling verloor, drongen geschikte maatregelen zich op.

De vijvers van Planckendael zijn erg ondiep omdat er zich sinds decennia bladval, ander organisch materiaal en slib in ophoopte. Daarom warmt het water in de zomer ook relatief snel op. Zo werden vorig jaar temperaturen van 20° C en meer gemeten - ideaal voor de vorming van botulinetoxine.

De *Clostridium*bacterie treft in het dikke pak organisch afvalmateriaal trouwens ook een perfect geschikte voedingsbodem aan.

Om botulisme zo veel mogelijk te vermijden werden in eerste instantie reeds enkele vijvers van vers opgepompt, koel en stromend water voorzien. In tweede instantie worden alle vijvers nu geruimd, om alle potentiële broeihaarden van botulisme in organisch afval en slib te verwijderen. Het gebruikte systeem werd ook al toegepast in natuurreservaten in Nederland (onder beheer van Natuurmonumenten) omdat de gebruikte hulpmiddelen in vergelijking met andere „baggersystemen” erg licht en klein in omvang zijn, waardoor de omgeving haast ongeschonden blijft, een aspect dat voor een domein zoals Planckendael, enkele maanden voor de opening van het nieuwe seizoen, toch ook erg belangrijk is.

K. Struyf, Domein Planckendael, Muizen, Leuvensesteenweg 582 - 2960 Muizen.

Speciale aandacht voor de EEG - vogelrichtlijn

W. Roggeman

Het is reeds velen opgevallen dat vogels een uitstekend „medium” vormen om het groot publiek dichter bij het natuurbehoud te brengen. Werden ook onze eerste natuurreservaten trouwens niet ingericht als vogelreservaten of om bepaalde vogelpopulaties te beschermen? Het zal dan ook geen verwondering wekken dat de Europese Gemeenschappen, die reeds sedert 1973 een actieprogramma hebben op het gebied van het milieu, daarin ook specifiek de mogelijkheid hebben om acties te ondernemen voor de vogelbescherming. Zes jaar na de start van dit milieuactieprogramma, en meer bepaald op 2 april 1979, werd dan ook de voor ons bijzonder belangrijke maar nog te weinig bekende Richtlijn 79/409/EEG, ook wel „Vogelrichtlijn” genoemd, uitgevaardigd.

Uitgangspunten

In feite kunnen we zeggen dat de Richtlijn een programma inhoudt om tot een vorm van bescherming voor alle in het wild levende vogelsoorten te komen behalve uiteraard een aantal voorziene afwijkingen van dit algemeen principe. Het is echter zeker interessant te weten dat de Raad van de EEG in zijn inleiding stelt dat een groot aantal in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Gemeenschap achteruitgaat, hetgeen een ernstige bedreiging vormt voor het behoud van het natuurlijk milieu.

Tevens gaan de stellers uit van het principe dat de meeste in het wild levende vogels bij ons trekvogels zijn en dat dergelijke soorten een gemeenschappelijk erfgoed vormen. Hieruit volgt automatisch dat de doeltreffende bescherming van vogels een typisch grensoverschrijdend milieuprobleem is dat aan ons allen een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid oplegt.

Bovendien, en dit lijkt ons een van de cruciale punten van de hele Richtlijn, meent de Raad dat het voor het behoud van alle vogelsoorten noodzakelijk is verblijfplaatsen te beschermen, in stand te houden of zelfs te herstellen die voldoende verscheidenheid bieden en een toereikende oppervlakte omvatten.

Is België gebonden door deze Richtlijn?

Een Richtlijn komt niet zomaar uit de lucht vallen! Er wordt lang en grondig over

gediscussieerd en ze is steeds het resultaat van een compromis waarbij met de inzichten maar ook soms met de belangen van elke lidstaat rekening moet gehouden worden. Als dusdanig mogen we er dus geldig van uitgaan dat alle lidstaten in 1979 van oordeel waren dat ze hun nationale wetgeving konden aanpassen aan de door allen samen goedgekeurde verplichtingen.

Een Richtlijn is inderdaad niet vrijblijvend! De lidstaten krijgen telkens twee jaar om alle nodige maatregelen te treffen opdat de behandelde materie zou geregeld zijn in de zin van de door de Richtlijn opgelegde maatregelen. Voor de Vogelrichtlijn hadden de leden dus tot 2 april 1981 om één en ander toe te passen en het lijkt dus gepast om in dit Europees Jaar voor het Milieu (nog eens zes jaar later) aan te dringen opdat de zaken nu eens wat concreter zouden worden aangepakt.

Prioriteiten

Het zou ons uiteraard te ver leiden om de gehele Richtlijn hier aan een gedetailleerd onderzoek te onderwerpen. Graag vroegen wij hier echter de aandacht van de lezer voor het in onze ogen voor het natuurbehoud zo belangrijke artikel 4. Het is namelijk zo dat, zoals in de meeste internationale conventies en richtlijnen, ook deze een aantal bijlagen omvat. In de eerste hiervan werden 144 soorten ingedeeld die beschouwd worden als bijzonder bedreigd (op het niveau van de EEG) en waarvoor de lidstaten een speciale inspanning dienen te leveren om tot een reële bescherming van hun biotoop te komen. Als soorten die bij ons in bepaalde gebieden nog vrij behoorlijke populaties vertonen en dus strikte bescherming verdienen, citeren we uit deze bijlage 1: het Wouwaapje, de Kleine Zwaan, de Wespendif, het Korhoen, de Kwartelkoning, de Kluut, de IJsvogel, de Middelste Bonte Specht, de Blauwborst en de Ortolaan.

Naast deze soorten zijn de lidstaten echter ook verplicht speciale maatregelen te treffen ten aanzien van alle geregeld voorkomende trekvogels (dus ook ten behoeve van deze die niet in bijlage 1 worden geciteerd), waarbij ook (maar niet uitsluitend) moet gedacht worden aan het behoud van waterrijke gebieden.

Voor het Korhoen komt de hulp misschien te laat

Foto: R. Willockx

Om dit aspect van de Richtlijn uit te voeren wordt ons land verplicht bij de Commissie van de EEG een lijst neer te leggen van gebieden (voldoende in aantal én oppervlakte) waarbinnen het speciale maatregelen zal treffen om het in stand houden van de te beschermen vogelpopulaties te verzekeren. Het dient echter gezegd dat er behalve het aanduiden van de zgn. Ramsar-gebieden (waartoe België gehouden was door het ondertekenen en bekrachtigen van de Conventie van Ramsar tot behoud van waterrijke gebieden) slechts weinig resultaten voorliggen.

Is er hoop?

Bij ontstentenis van de nodige initiatieven van onze instanties, zocht de Commissie van de EEG een onafhankelijk internationaal organisme, de Internationale Raad voor Vogelbescherming (ICBP), aan om een lijst op te stellen van gebieden die dringend bescherming behoeften om Art. 4 van de Richtlijn in de praktijk om te zetten. De Belgische sectie van deze Raad kwam hierbij in Vlaanderen tot een (minimale) lijst van 21 gebieden, waarbij duidelijk uitgegaan werd van de terechte optie dat slechts grote landschapseenheden behoorlijk kunnen beschermd worden en dat voor de uitwerking van deze Richtlijn eens te meer bleek dat het aangeven van enkele reservaten een absoluut onvoldoende maatregel zou zijn. In een aparte inzet in deze bijdrage vindt U de lijst van deze door de Belgische ICBP-serie (waartoe uiteraard ook De Wielewaal behoort) voorgestelde gebieden. Tot onze grote vreugde schaarde de Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud zich unaniem achter deze lijst en kwam ook het Vlaams Instituut voor Natuurbehoud (mits enkele zgn.

grenscorrecties) tot een gelijkaardige conclusie.

Waar ligt de bal?

Het woord is nu uiteraard aan Jan Lenssens, Gemeenschapsminister voor Leefmilieu, die ook het Natuurbehoud onder zijn bevoegdheid heeft. Hij is het inderdaad die, nu België nog enkele maanden het voorzitterschap van alle Europese Commissies waarneemt, het huiswerk van zijn Hoge Raad en zijn Instituut kan honoreren door de onverkorte lijst (met eventuele toevoeging van het Schulensbroek) neer te leggen als het netwerk waarbinnen de Vlaamse Executieve zijn Europese verplichtingen zal nakomen.

Vrees voor conflictsituaties met andere belangengroepen kan hier inderdaad nauwelijks ingeroepen worden: de Richtlijn verbiedt geenszins dat er b.v. binnen deze speciale beschermingszones landbouw, toerisme, recreatie, bewoning, zelfs jacht zou plaatsvinden! Wél is het zo dat het natuurbehoud precies in deze gebieden steeds een belangrijke en zwaarwegende stem zal dienen te hebben in het kapittel (o.m. bij eventuele wijzigingen aan gewestplannen, ruilverkavelingen, bestemmingswijzigingen, enz.). Gestemd door deze Richtlijn menen wij niet dat hier extravagante eisen worden gesteld. Samen met de hele natuurbehoudsector beschikken de beleidsverantwoordelijken hier integendeel over een unieke kans om, althans in een deel van de open ruimte, een nieuwe dimensie aan hun beleid te geven. Of, hoe vogels ook hier weer de drijvende kracht kunnen zijn.

Walter Roggeman, K.B.I.N., Brussel

De lijst...

West-Vlaanderen

De Vlaamse banken en de duinstrook van de Franse grens tot Nieuwpoort.

De IJzervallei inclusief De Blankaart (8.000 ha).

Het poldercomplex Hoeke-Damme-Meetkerke-Uitkerke-Nieuwmunster-Wenduine (10.000 ha).

Oost-Vlaanderen

Het Krekengebied (8.700 ha).

De Durme en de Middenloop van de Schelde (3.500 ha).

Antwerpen

De Beneden-Schelde: schorren en polders op rechter- en linkeroever (10.000 ha).

De Kuifeend en Blokkerdijk (168 ha).

De Maatjes (Wuustwezel), inclusief Groot Schietveld (5.100 ha).

De Kalmthoutse Heide (1.875 ha).

Een aantal gebieden ten noorden van Turnhout en Ravels (6.000 ha).

De Zegge (87 ha).

Limburg

Peer (9.000 ha). Leopoldsburg en De Zwarte Beek (10.000 ha).

Het vijvercomplex van Midden-Limburg (2.100 ha).

Bokrijk (850 ha).

De Maten (400 ha).

Helchteren-Meeuwen (3.000 ha).

De Mechelse Heide en de Vallei van de Ziepbeek (3.000 ha).

Hamonterheide-Buitenheide-Mariahof en Stamprooierbroek (3.300 ha).

Brabant

Dijlevallei (4.000 ha).

24 mei 1987: Europese vogelkijkdag

Dat de periode 21 maart 1987 - 20 maart 1988 tot Europees Jaar van het Milieu werd uitgeroepen, zal voor de meesten onder ons wel geen wereldnieuws zijn. Wist U echter ook dat een van de belangrijkste evenementen die de Commissie van de Europese Gemeenschappen binnen dit jaar steunt, een Europese vogelkijkdag is die op zondag 24 mei a.s. in alle lidstaten van de EEG wordt ingericht? Zonder De Wielewaal naar vogels kijken, gaat natuurlijk niet, en daarom zijn wij samen met BNVR en Aves de hoofdcoördinator van deze manifestatie in België. Wat is de bedoeling? Het grote publiek zal via allerlei media aan de weet komen dat iedereen op 24 mei uitgenodigd wordt om ergens mee te wandelen en naar vogels te kijken. Intussen werden alle afdelingen reeds aangeschreven en hopen we dat in elke stad of gemeente een activiteit wordt ingericht. Feit is dat we hier in elk geval een mooie kans

hebben om de vereniging, een reservaat of een bedreigd gebied beter te laten kennen. Het komt er dus eerder op aan de leek te laten zien wat naar vogels kijken betekent en dat dit in een eerste fase zeker zowat overal kan gebeuren. Breng dus eens alle vrienden en kennissen mee! Informeer onmiddellijk bij uw afdelingsbestuur waar er iets gepland is en organiseer desnoods zelf iets indien dit om een of andere reden (nog) niet mocht gebeurd zijn. We zijn echter wel graag op de hoogte van elk initiatief dat in het kader van deze dag wordt genomen. Neem dus in dat geval onmiddellijk contact met W. Roggeman, K.B.I.N., Vautierstraat 29 te 1040 Brussel (Tel.: 02/648 04 75 of privé 053/77 48 86).

De zang van de Bosruiter

Chr. Onkelinx

Zondag, 16 mei 1986, 7.15 uur, Helchteren.

Vijf baltsende Korhoenders hebben we in de verte op de vlakte rustig laten bolderen.

Wij bevinden ons met een tiental natuurliefhebbers temidden van de heide „Achter de Witte Bergen” nabij een kokmeeuwenkolonie. Een u-klinkend gezang — gelijkend op de schetterende tonen van de Zanglijster — lijkt vanuit het wilgenstruweel tot mij door te dringen. Door het kokmeeuwengekrijs kan ik het geluid niet thuisbrengen, noch de plaats van oorsprong ervan bepalen.

Als van deze lijster steeds maar weer dezelfde schetterende u-klank naar voren komt, dringt het tot mij door dat dit niet van een Zanglijster afkomstig is. Het lijkt op de parelende zang van de Boomleeuwerik.

Terwijl ik verder luister om deze Boomleeuwerik in zijn fladderende vlucht ergens

hoog boven de heide te ontwaren, en nog vòòr ik de vroegmorgenwandelaars op deze zang attent wil maken, wijst Eddy Ceyskens mij op deze boomleeuwerikenzang. Het gezang is nochtans slechts ééntonig — uitsluitend oewie-oewie-oewie — en niet afwisselend zoals het bij deze leeuwerik hoort. Wel zien we een snipachtige vogel overvliegen. Een zwarte ruiter of witgatjesachtige roep „tuwiet-wiet” wordt eveneens nog gehoord, maar wegens het kokmeeuwengetier — in de verte zijn er een 100-tal Kokmeeuwen verontrust — kan de richting van waaruit geroepen wordt, niet worden thuisgebracht. Nog een poosje later menen enkelen van ons deze ruiterachtige vogel te zien overvliegen. En inderdaad, een steltloper (hij lijkt me nog kleiner dan een minuscule Bokje) vliegt bomenhoog boven ons. Het doet me denken aan de fladdervlucht van een Boerenzwaluw, maar ook aan een Watersnip.

De pootjes steken uit, de snavel is er één van een steltloper, en is erg kort. Het heeft een silhouet van een ruiter, maar dan met een erg korte snavel. Karakteristieke kenmerken — behalve dan een witte buik — laat 't vogeltje ons niet ontwaren. Hij overvliegt een groot gebied met snelle vleugelslag, beschrijft golfjes, en laat telkens bij 't naar beneden gaan zijn gezang prachtig horen. „Tliewu-oewie-oewie-oewie-oewie-oewie-oewie”, naar beneden gaand van toon, teken ik ter plaatse op.

Dan gaat de golfvlucht weer omhoog, en in de volgende dalvlucht laat de vogel zijn gezang weer horen.

Wij besluiten ter plaatse dat het wellicht om een Bosruiter gaat, alhoewel de gehoorde zang niet op dezelfde wijze beschreven staat in onze veldgidsen.

Ondertussen wordt onze aandacht getrokken naar een wijfje Bruine Kiekendief, verjaagd door de Kokmeeuwen. Verse kokmeeuwenoverblijfselen die we vonden zijn mogelijk door deze vogel achtergelaten.

Lange tijd kon de Bosruiter zo, in boogjes vliegend en zingend, geobserveerd worden in het drassig heide- en vennenbiotoop, met berken- en dennenopslag.

Thuis gekomen vind ik deze zangvlucht terug, precies beschreven zoals we hem zagen, in het boek „*De Nestbouwende Vogels uit Europa*”, deel 3 van Paul G  routet... bij de Bosruiter!

De heide „Achter de Witte Bergen”

Foto: Chr. Onkelinx

Ik breng Willy Vanlook en Albert Geuens op de hoogte. Zij gaan 's namiddags bijna gelijktijdig, maar elk afzonderlijk nog ter plaatse: alleen laatstgenoemde is nog net op tijd daar om de vogel onder dezelfde omstandigheden zingend aan te treffen.

Alhoewel A. Geuens de Bosruiter van uit zijn noordelijk broedgebied kent, heeft hij daar nooit de baltsang gehoord. Persoonlijk ben ik vertrouwd met de Bosruiter als regelmatige maar late lentedoortrekker en als vroege terugtrekker in de late zomer, maar dan gedraagt de vogel zich gans anders: zijn

schielijke, ijselijke roep en het zenuwachtig gedrag bij het voedsel zoeken in het slik van leegstaande vijvers van Midden-Limburg, wijzen er dan alleen maar op dat de vogel op doortocht is, om zo vlug mogelijk zijn noordelijk gelegen broedkwartier of overwinteringsgebied op te zoeken.

Na deze dag, 16 mei, werd de vogel niet meer waargenomen.

Chris Onkelinx, Vurtense Schans 61a,
3560 Beringen

De Donkere Ooievaarsbek

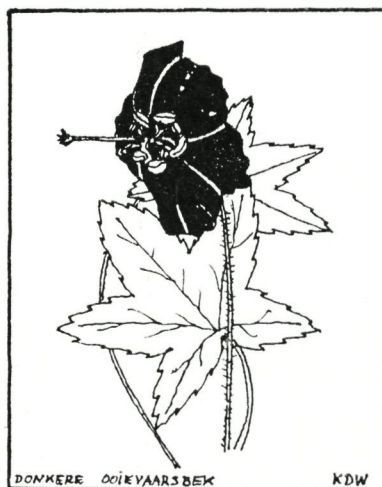
M. De Ridder

Wat lokt ons ieder jaar weer naar de Vlaamse Ardennen? In de eerste plaats het blonde, zacht golvende landschap. Verder zijn er de vele snelstromende watertjes, die onveranderlijk „Molenbeek” heten, en die zovele broedplaatsen betekenen voor de Grote Gele Kwik. En natuurlijk zijn er de tapijten verzadigd blauw van de bloeiende Boshyacint, die ieder jaar in de eerste helft van mei talloze wandelaars lokken naar de streek van Omer Wattez en Valerius De Saedeleer.

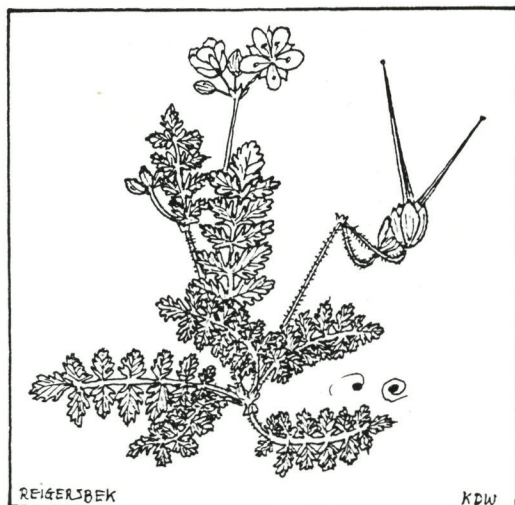
Maar er is meer. In de vochtige schaarhoutbosjes en op beschaduwde hellingen ontplooiën zich in hetzelfde jaargetijde behaarde, dof groene, handdelige bladeren met grofgetande rand. Weldra rijst in hun midden een bebladerde bloeistengel op, waaraan een trosje (schermpje?) bruinpaarse tot zwartpurperen bloemen met witachtig hart ontkiuit. Elke bloem heeft een doormeter van zowat twee cm. Deze eigenaardige gast is de Donkere Ooievaarsbek *Coranum phaeum*. Phaeum betekent letterlijk: somber. Behalve aan de kleur, die zo zeldzaam is in de plantenwereld, zijn de bloemen onmiddellijk te herkennen aan hun teruggeslagen kroonblaadjes, het is alsof zij „flink de wind van voren” gekregen hebben.

Voor de rest vertonen de bloemen de kenmerken van het geslacht ooievaarsbek: de vijf losse kelkblaadjes, de vijf losse kroonblaadjes, de 5 + 5 meeldraden en de stamper met zijn vijfhoekig, langgesnaveld vruchtbeginsel, de vijf vergroeide stijlen en de vijf stempels, bij rijpheid sierlijk naar buiten gekromd.

Wanneer de bloem is uitgebloeid, ontwikkelt

de vrucht zich mét haar lange snavel; het geheel gaat hoe langer hoe meer op een vogelbek lijken, en ligt in het verlengde van de bloemstengel. De naam „ooievaarsbek” ligt voor de hand, want deze grote waadvogel vliegt immers met gestrekte hals. Dit in tegenstelling tot de reiger, die vliegt met ingetrokken hals. Deze gekromde nek vinden wij terug bij het geslacht reigersbek, het andere inheemse geslacht in de ooievaarsbekfamilie. In vegetatieve toestand zijn de twee geslachten te onderscheiden door de nervatuur van het blad: handvormig bij de ooievaarsbek, veervormig bij de reigersbek. Is het nu werkelijk nodig, naar de Vlaamse

Ardennen af te zakken om de Donkere Ooievaarsbek te zien? Er zijn wel een paar standplaatsen dicht bij Brussel. Nabij het Rood Klooster te Oudergem en langs de Maalbeek te Wemmel (groeiplaats helaas grotendeels overwoekerd door brandnetels). Weer verderaf liggen de standplaatsen van het domein Cleydael te Aartselaar en van de Commanderie Alden Biezen nabij Bilzen. Het valt op dat al deze standplaatsen gelegen zijn nabij abdijen, kastelen of kasteelhoeven (voor Wemmel is het kasteel van Strombeek-Bever vlakbij). Dit feit klasseert onze Donkere Ooievaarsbek onmiddellijk in de reeks planten, die van oudsher in en om grote landgoederen werden gekweekt, hetzij om hun schoonheid, hetzij voor hun nut in keuken en/of apotheek. Men vat ze de laatste tijd meer en meer samen onder de naam „Stinzenplanten”. Hierin is „stinze” een Friese naam, verwant met „steen”, d.w.z. een stenen woning, nl. die van de heer, terwijl het gewone volk woonde in houten of lemen huisjes of hutten. In de parken of grote tuinen die bij deze „Stinzen” hoorden, werden plantesoorten ingevoerd, die van verder kwamen (soms van redelijk ver, soms van zeer ver), maar die er de klimatologische en bodemkundige eigenschappen vonden, waarin zij konden gedijen. Eventueel werd de bodem verbeterd, zodat hij humushoudend, luchtig en vruchtbaar werd.

Stinzenplanten zijn in de regel lentebloeier; zij zijn meerjarig, overwinteren met bol, knol of wortelstok en kunnen vroeg in bloei komen (nog vóór de bomen in volle blad staan) dank zij een hoeveelheid reservevoedsel in hoger-

genoemde ondergrondse organen. Bovendien staan deze organen in voor een sterke vegetatieve vermenigvuldiging: waar stinzenplanten voorkomen, groeien en bloeien zij meestal massaal.

Hieronder vernoemen we enkele soorten, met de datum waarop zij bij ons werden ingevoerd, hun land van herkomst en een karakteristieke standplaats.

Van de Donkere Ooievaarsbek is bekend dat hij vóór 1576 in ons land werd gekweekt. Men weet dit alles door het uitpluizen van oude kruidboeken, door het controleren van oude grondplannen van parken en tuinen in aanleg, door het nagaan van rekeningen voor geleverd plantgoed, door het gaan snuffelen in familiechronieken... Streekgeschiedenis, folklore en plantkunde geven hier elkaar de hand.

Nu kan een soort stinzenplant in een deel van het land zijn, en niet in een ander. Zo is de Kleine Maagdepalm stinzenplant in de polderstreek, maar niet in de bossen van Brabant. Zo ook het Lievevrouwbedstro, overal in ons land te beschouwen als stinzenplant, behalve in „de Gaume”, waar hij van nature thuishoort in beukenbossen.

Terug naar onze Donkere Ooievaarsbek. Er is kans dat hij intussen is uitgebloeid. De vijf hokjes van de rijpe vrucht hangen nog met de snavel aan elkaar en aan de uitgegroeide stijl. Bij droog weder laten zij los, haken zich eventueel nog vast aan mens of dier en worden zo verspreid. Zo geraken de zaden op een redelijke afstand van de moederplant, kunnen er kiemen en zorgen op die manier voor de verspreiding van de soort.

In werken over volksgeloof (heksen-, duivels- of toverplanten) hebben wij nergens iets over onze plant gevonden. Hij schijnt dus groten-

Donkere Ooievaarsbek

Foto: M. Vanderstraeten

Sneeuwklokje sinds de Middeleeuwen	C. en Z.-Europa	Kasteelpark „De Buurstede” te Aartselaar
Lenteklokje vóór 1500	C. en Z.-Europa	Park van de abdijruïnen van Villers-la-Ville
Bostulp 1568	Z.-O.-Europa	Landgoed Scheppers de Bergstein te Walem
Winterakoliet 1570	M. en Z.-O.-Europa	Park van Kasteel van Arenberg te Heverlee
Groene Ossetong 1594	Z.-W.-Europa	Tuin kasteel Ravenstein te Schelle
Voorjaarshelmbloem 1596	Centr.-Europa	Park Commanderie Pitzemburg te Mechelen

deels voor zijn sierwaarde een plaats te hebben gekregen in parken en tuinen. Bij Dodoens staat hij afgebeeld als „Bloet-wortel oft Berghoyevaarsbeck” en worden de bloedstelpende eigenschappen van de wortel vermeld.

Er zijn veel andere ooievaarsbeksoorten in ons land, die alle op het eerste gezicht als dusdanig te herkennen zijn. Het geslacht is zeer eenvormig.

Waar hoort in dit overzicht onze tuingeranum

thuis? Wel, nergens... of toch, in een derde geslacht van dezelfde familie, het genus *Pelargonium*, afkomstig uit Zuid-Afrika, waar zijn leden tot manshoge heesters uitgroeien, overdekt met grote bloemtrossen in vele kleuren, een weelde voor het oog en tevens een lastig, alles overwoekerend onkruid!

M. De Ridder, V. Van Malderlaan 37 bus 3,
1710 Dilbeek

Uit het afdelingsblad van Brussel, mei 1986.

het Vogeljaar

Het tijdschrift 'Het Vogeljaar' verschijnt zes maal per jaar en houdt haar lezers reeds 35 jaar op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op het gebied van vogelstudie en vogelbescherming.

'Het Vogeljaar' wordt als het meest informatieve vogeltijdschrift in de Benelux beschouwd.

Omdat het geen commercieel blad is kan de abonnementsprijs uiterst laag gehouden worden.

Door overmaking van **f 20,-** op postbanknummer **964 472** ten name van Administratie 'Het Vogeljaar', Laan van Altena 30, 2613 AJ Delft, onder vermelding **'nieuw abonnee'** ontvangt u behalve de gehele 35ste jaargang ook ons themanummer over de Huiszwaluw van 104 bladzijden dik (ingenaaid).

HUID en HAAR

Het tijdschrift 'Huid en Haar' verschijnt vier maal per jaar en houdt haar lezers op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op het gebied van zoogdierstudie en zoogdierbescherming.

'Huid en Haar' is een uniek blad in haar soort.

Omdat het geen commercieel tijdschrift is kan de abonnementsprijs uiterst laag worden gehouden. Af en toe verschijnen interessante themanummers.

Door overmaking van minimaal **f 19,00** op postgiro **2 719 088** ten name van de Stichting Zoogdierbescherming en de Zoogdierstudie in de Benelux, Marxstraat 7, 6941 CK Didam.

Ons Belgisch rekeningnummer is **000 - 1 427 331-73** ten name van mevrouw J.J.M. Ameling-Leemreijze, Marxstraat 7, 6941 CK Didam (minimaal Bfr. 375). Gaarne vermelding **'nieuw abonnee'**.

Vleermuisschedels in braakballen van de Kerkuil

P. Mannaert

Dwergvleermuis

Laatvlieger

Vleermuizen worden slechts zelden door uilen geslagen. Voor de Kerkuil is dit feit des te opmerkelijker omdat Kerkuilen en vleermuizen vaak in eenzelfde kerktoeren huizen. Bijvoorbeeld te Uitbergen bewoonde de Grijs Grootoorvleermuis dezelfde zolder als de Kerkuil. De vogel bezette hoofdzakelijk de zijzolder langs de noordoostkant, terwijl op het zoldergedeelte waar de vleermuizen voorkomen weinig of geen braakballen van de uil aangetroffen werden (Jooris, 1980).

Omdat vleermuizen en Kerkuilen op dezelfde zolders aanwezig waren, heeft men daarom gemeend dat vleermuizen niet op het menu van de Kerkuil staan. Deze vangt slechts vliegende vleermuizen en bij uitzondering ook hangende exemplaren (Bauer, 1956). De vleermuisschedels afkomstig uit braakballen zijn doorgaans als volgt te herkennen: ze hebben meestal 2 tot 3 rudimentaire snijtanden in elk der kaakhelften die in het midden gescheiden zijn door een opvallende wijde opening die zich als een inbochtung achterwaarts in het harde verhemelte uitstrekt. De kleine snijtanden worden gevolgd door een grote hoektand die ongeveer loodrecht op de kaakrand staat. De gehele tandenrij van iedere kaakhelft bestaat uit minder dan 11 tanden. De grootste schedellengte is kleiner dan 25 mm. Bij de onderkaken steekt de processus coronoideus maar zeer weinig boven de processus condylicus uit en ligt in de ramus ascendus sterk naar voren geschoven. Het diastema ontbreekt. De laatste molaar is slechts een weinig kleiner

dan de voorlaatste (Lefevre, 1981; Husson, 1962).

De gegevens over vleermuisschedels in kerkuilbraakballen zijn opgenomen in tabel nr. I, de datum geeft de dag weer dat de braakballen werden ingezameld.

Tabel I: Vleermuisschedels in kerkuilenbraakballen

Soort	Plaats	Datum
Grootoor	Landskouter	14.11.1981
Bosvleermuis	Terhulpen	17.07.1981
Vleermuis spec.	Terhulpen	17.07.1981
Dwergvleermuis	Sint-Baafs-Vijve	06.02.1979
Dwergvleermuis	Londerzeel	00.12.1981
Grootoor	Averbode	05.07.1982
Laatvlieger	Sint-Agatha-Rode	15.11.1979
Watervleermuis	Sint-Agatha-Rode	15.11.1979
Dwergvleermuis	Sint-Margriete	00.00.1978

Voor Nederland zijn me slechts twee gevallen bekend van vleermuizen als kerkuilprooi. Een Laatvlieger werd geslagen door een Kerkuil in de periode 18 november-18 december 1958 te Olst (oude dorpskerk), op een tijdstip dat deze soort normaal reeds in winterslaap is. Aangenomen mag worden dat het een in de kerk overwinterend exemplaar betreft (Hoekstra, 1974). Een Dwergvleermuis werd te Ossensisse op 28.07.1969 teruggevonden in een kerkuilbraakbal (Glas, 1975). Ook Bosuil en Ransuil vangen soms vleermuizen, in de braakballen van een Bosuil uit Sint-Pieters-Woluwe werden de resten gevonden van een

Rosse Vleermuis op 12.02.1981 (Lefevre, 1983).

Een andere merkwaardige vondst werd gedaan te Gent waar in de winter van 1978 braakballen van de Ransuil werden gevonden welke de schedels bevatten van 4 ex. *Pipistrellus* spec. (De Laender, 1982).

Bibliografie

- Bauer K., 1956. Schleiereule (*Tyto alba*) als Fledermausjäger. *Journal für Ornithologie*, vol. 97, pp. 335-340.
De Laender J., 1982. Een merkwaardige braakbalvondst. *Eliomys* 4: 159.
Glas G.H., 1975. Over het voorkomen van grootoorvleermuizen (*Plecotus*) en dwergvleermuizen

- (*Pipistrellus*) in Oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen. *Lutra*, vol. 17, pp. 16-21.
Hoekstra B., 1974. Over het menu van een kerkuilenfamilie. *De Levende Natuur* 77: 53-62.
Husson A.M., 1982. Het determineren van schedelresten van zoogdieren in braakballen van uilen. Leiden: *Zoölogische bijdragen* 5, 1962.
Jooris R., 1980. Verdere gegevens over de verspreiding van *Plecotus austriacus* in Laag-België met enkele beschouwingen over biometrische criteria bij de twee *Plecotus*-species. *Lutra*, vol. 23, pp. 3-11.
Lefevre A., 1981. Determineertabel voor vleermuizen in de Benelux. *Eliomys* 1: 44-49.
Lefevre A., 1983. Enkele interessante vondsten van vleermuizen. *Eliomys* 2: 68-70.

Pierre Mannaert, Ringlaan 29, 9470 Denderleeuw

Het Przewalski-paard nog steeds bedreigd!

J.G. Bouman

Het Przewalski-paard is het enige nog in leven zijnde wilde paard. Tevens is het ook de laatste nog in leven zijnde wilde voorouder van ons huispaard.

Kolonel Nikolai Przewalski, een Pool in Russische dienst, ontdekte tijdens zijn tweede ontdekkingsreis in Midden-Azië wilde paarden in Zuid-West-Mongolië en de omliggende gebieden.

Tijdens de eeuwwisseling werden er een aantal gevangen, 53 bereikten hun bestemming in verschillende dierenparken en op landgoederen. Slechts een klein aantal Przewalski-paarden plantte zich voort in de gevangenschap.

Tot aan de Tweede Wereldoorlog werden de Przewalski's echter, op de plaatsen waar ze zich bevonden, sterk ingeteeld. Uitwisseling tussen de verschillende dierenparken en landgoederen vindt immers bijna niet plaats. Het aantal in dierenparken levende Przewalski-paarden schommelde in die jaren rond de 40 à 50 stuks.

In het wild werden er in die tijd nog regelmatig Przewalski's aangetroffen ofschoon hun bestand toch niet groot meer was.

Na de Tweede Wereldoorlog was het aantal in gevangenschap levende Przewalski-paarden teruggebracht tot 32.

Het gelukte toen slechts twee dierenparken weer een fokkerij op te zetten, de dierenparken van Praag en Hellabrunn, de dierenparken van München. Deze hadden namelijk Przewalski-paarden uit andere dierenparken verkregen. Aanvankelijk konden ze zo de fokkerij daar-

door opzetten met niet of weinig aan elkaar verwante dieren. En in beide dierenparken werd met veel succes gefokt.

Het probleem was echter dat men in de dierenparken van Praag fokte met enkele Przewalski-paarden, die niet geheel zuiver waren. Eénmaal had men nl. in de fokkerij, in Halle, een Mongools huispaard gebruikt.

Hoewel uit oude foto's en oude gegevens blijkt dat het zeer discutabel is of alle in het wild gevangen Przewalski-paarden geheel zuiver waren, ontstond er een enorme rivaliteit tussen beide foklijnen.

De eerste twintig jaar na de Tweede Wereldoorlog werden Przewalski-paarden van deze twee foklijnen niet gemengd, waardoor de inteelt in beide lijnen wederom zeer hoog opliep. De Przewalski's in de dierenparken van Praag en München stamden toen af van elf wildgevangen voorouders en de, éénmaal in de fokkerij gebruikte, Mongoolse huispaard-merrie.

Gelukkig voor de in gevangenschap levende Przewalski-paarden werd er in 1947 nog een merrie in het wild gevangen. In 1957 ging deze naar Askania Nova (USSR) en kreeg daar vier nakomelingen, twee hengsten en twee merries. Eén merrie daarvan stierf reeds op driejarige leeftijd.

De inbreng van het nieuwe bloed was van groot belang voor de fokkerij van deze wilde paarden. Eén van de hengsten, Bars, ging naar de dierenparken van Praag. De talrijke nakomelingen van deze hengst met de in Praag verblijvende merries hadden een zeer lage inteeltcoëfficiënt. Ook de inbreng van

Przewalski's in de Noorderheide

Copyright: S.B.B.P.

het bloed van de Mongoolse huispaardmerrie werd door het inzetten van deze hengst gehalveerd.

Het aantal in gevangenschap levende Przewalski-paarden liep geleidelijk op. In 1970 waren het er 183. Omstreeks die tijd ging men de eerste hengsten uit de Münchenlijn gebruiken in de Praaglijn. In deze dierenparken reduceerde dit de inteelt wederom belangrijk. De Münchenlijn bleef fokken zonder de inbreng van dieren uit de Praaglijn. De gemiddelde inteeltcoëfficiënt van de in leven zijnde paarden die tot de Münchenlijn behoren bedroeg per 1-1-1984 .316. Deze van alle, per 1-1-1984, in leven zijnde Przewalski-paarden was .221.

Minder dan één derde van de Przewalski-paardenpopulatie in gevangenschap behoort tot de zogenaamde Münchenlijn.

Het aantal thans in gevangenschap levende Przewalski's bedraagt ongeveer 600. Deze zijn ondergebracht in 95 dierenparken, verspreid over de gehele wereld.

In de jaren 1977 - 1980 is veel chromosomen-onderzoek gedaan. Alle onderzochte Przewalski-paarden hadden 66 chromosomen. Het huispaard, inclusief het Mongoolse huispaard, heeft 64 chromosomen.

De laatste jaren heeft er een uitwisseling plaatsgevonden tussen hengsten en merries uit Askania Nova en Noord-Amerika. Dit zal de fokkerij zeker ten goede komen.

Ook de stichting Reservaten Przewalski-paard is sinds vorig jaar in het bezit van een hengst uit Rusland om de inteelt van de Przewalski's, die in semi-reservaten geboren worden, zo beperkt mogelijk te houden.

In het wild is de Przewalski inmiddels uitgestorven. In 1968 zijn er voor het laatst enkele gezien. De toekomst van dit wilde paard is dus afhankelijk van de populatie in de

dierenparken.

Hoe staan daar de zaken?

Over de hoge inteeltgraad is reeds gesproken. De gevolgen daarvan zijn aanwijsbaar: Ataxia, Cryptorchidie, onvruchtbaarheid, dwergteelt, de veulensterfte is groot, de gemiddelde leeftijdssduur van de Przewalski-paarden loopt terug. De meeste Przewalski's leven in ruimten waar ze zich niet natuurlijk kunnen gedragen. Slechts 12 % van de ruimten zijn groter dan 1 ha. Slechts 20 % van de ruimten kunnen de dieren een weinig gras bieden. Van natuurlijk voedsel is dus weinig sprake. Reeds 10 tot 12 generaties leven deze paarden in gevangenschap. Dit houdt in dat op talloze manieren, gedurende een lange tijd de mens in hun leven ingrijpt en dat van natuurlijk gedrag geen sprake meer is. Men kan hier spreken van sluipende domesticatie. Kortom er ontwikkelt zich een „dierenpark“-Przewalski-paard, dat uiterlijk nog wel op het wilde paard lijkt maar voor het overige een huispaard aan het worden is. Daarom is, in 1977, de Stichting tot Behoud en Bescherming van het Przewalski-paard opgericht. Deze Stichting heeft in 1980 samen met het Wereldnatuurfonds-Nederland de Stichting Reservaten Przewalski-paard opgericht. Het doel van deze Stichting is Przewalski-paarden in grote gebieden te houden, waar ze zelf hun voedsel moeten vinden en de mens alleen in het allernoodzakelijkste geval ingrijpt. Dit alles als tussenfase om de paarden in de toekomst weer in het wild uit te kunnen zetten.

In Nederland heeft de Stichting Reservaten Przewalski-paard de beschikking over vier gebieden.

Natuurpark Lelystad

In totaal is dit gebied 500 hectaren groot en

Asper, 1 mei 1987.

Bijvoegsel bij
WIELEWAAL
MEI 1987

Vrienden Wielewalers,

De Wielewaalafdeling Schelde-Leie doet een beroep op jullie om bij vrienden en kennissen de platenuitgave 'ZANG DER VOGELS' te helpen verspreiden in een nog groter aantal.
Iedere aankoop van één plaat of cassette betekent dat 5 tot 10 vierkante meter reservaat verworven kan worden.
Deze plaat of cassette is een ideaal geschenk om vrienden en kennissen Uw vereniging te leren kennen. Zo 'n geschenk geven is niet duurder dan een bloemstukje, een fles cognac of een kist sigaren, ... !

1 LP Zang der vogels deel 1 kost 375 fr,
1 LP Zang der vogels deel 2 kost 375 fr,
Beide LP's samen kosten 750 fr,

1 cassette Zang der vogels deel 1 kost 350 fr,
1 cassette Zang der Vogels deel 2 kost 350 fr,
Beide cassetten samen kosten 700 fr,

Port en verpakkingskosten worden niet aangerekend !
Voor Nederland komen er 200 fr, kosten bovenop,

Bestellingen doe je uitsluitend door storting op onze rekening
891-2540092-60 van Wielewaal afdeling Schelde-Leie
p/a B.P. Ceuterickstraat 12
9751 ASPER

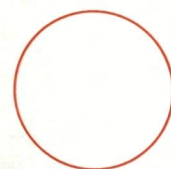
GELIEVE GOED AAN TE DUIDEN WAT JE VERLANGT! SCHRAP WAT JE NIET WENST!

Dank voor Uw medewerking,
Jacques Vanheeuverswyn,

ONTVANGSTBEWIJS/KOPIE CLIENT		HANDTEKENING(EN):		OVERSCHRIJVING OF STORTING	
B		NIET TER BETALING AANVAARDEN		A	
BEDRAG IN LETTERS		N ^o		Volksdepositokas nv	
		DATUM:		SPAARBANK	
				Sint-Michielsplein 16	
				9000 Gent	
DATUM		REKENING VAN DE OPDRACHTGEVER		REKENING VAN DE BEGUNSTIGDE	
BEDRAG				BEDRAG	
N ^o		891-2540092-60			
REKENING VAN DE OPDRACHTGEVER		VAN		VOOR	
				VZW WIELEWAAL	
REKENING VAN DE BEGUNSTIGDE				AFDELING SCHELDE-LEIE	
891-2540092-60				B.P. CEUTERICKSTRAAT 12	
VOOR				9751 ASPER	
VZW WIELEWAAL					
MEDEDELING		MEDEDELING			
ZANG DER VOGELS		,,LP NR1 ,,LP NR2 ,,CAS NR1 ,,CAS NR2 ZANG DER VOGELS			
GELIEVE HIERONDER NIETS TE SCHRIJVEN					

140 1200000 10
1000000
1000000

DATUMSTEMPEL

Bij overschrijving

Luik A invullen, dateren en ondertekenen
Luik B bewaren

Bij betaling in specien

Luiken A en B volledig ingevuld
afgeven aan het loket

de bedoeling van dit park is het in grote gebieden houden van wilde (liefst bedreigde) diersoorten.

Twee delen van dit park zijn bestemd voor de Przewalski-paarden. Eén dat momenteel 12 hectaren groot is en waar een familiegroep loopt van één hengst, vier merries, twee jaarlingen en vier veulens. Dit gebied zal in 1987 vergroot zijn tot 28 hectaren.

In een ander gebied, 11 hectaren groot, lopen drie jonge hengsten. Eén daarvan is afkomstig uit Rusland. Het is de bedoeling dat hij in de toekomst de fokhengst wordt van de veulens, die in de semi-reservaten geboren worden. Hij is weinig verwant met hen.

Noorderheide: 250 hectaren groot

De helft van dit gebied, 250 hectaren groot, bestaat uit bos, de andere helft uit heide met enkele grasvlakten. Het is een begrazingsproject van Staatsbosbeheer. Hier lopen een hengst, vier merries en twee veulens.

Davaa en Vagur in het natuurpark Lelystad

Copyright: S.B.B.P.

De Ooijpolder

Hier lopen momenteel twee hengsten. Dit jaar is dit gebied, dat aanvankelijk 12 hectaren groot was, uitgebreid tot 28 hectaren. De jonge hengst Vagur uit Rusland zal dan, met de in Natuurpark Lelystad en de op Noorderheide geboren merrieveulens, een nieuwe familiegroep gaan vormen.

De Stichting is op zoek naar nog meer gebieden zowel in Nederland als in het buitenland.

Wilt u van de ontwikkelingen van de Stichting op de hoogte gehouden worden, dan kunt u zich opgeven als begunstiger. U ontvangt dan viermaal per jaar het blad „Przewalski-Paard”

waarin u veel nieuws kan vinden over de Przewalski, over gedrag van en over wetenswaardigheden over vrijlevende paarden in het algemeen.

De minimumbijdrage is B.Fr. 300,- per jaar. U kunt zich voor meer informatie in verbanding stellen met: Stichting tot Behoud en ter Bescherming van het Przewalski-paard, Nicolaas Beetsstraat 11a, NI-3027 AM Rotterdam, tel.: 00 31 10 4370447

Jan G. Bouman, S.B.B.P., Rotterdam

ER WORDT WAT AFGEGRAASD IN DE NEDERLANDSE RESERVATEN.

Zopas verscheen „Huid en haar”, nr. 4 en 5 van 1986. Het gaat om een themanummer volledig gewijd aan begrazing in natuurgebieden. In het bijna 100 blz. dikke tijdschrift vinden we enerzijds enkele algemene artikels over begrazing historisch gezien en over de grote plantenetende zoogdieren en hun effect op de vegetatie. Het grootste gedeelte is echter gewijd aan de bespreking van talrijke projecten verspreid over gans Nederland, van Groningen tot Limburg en dit op verschillende terreintypen: heiden, duinen, moeras (o.a. de Oostvaardersplassen), bos, vroeger cultuurland, kwelders, kalkgrasland enz. Hierbij maakt men gebruik van verschillende schapen- en runderrassen (o.a. het Heckrond, een oeros-kopie) en ook pony's en Koniks (een tarpan-kopie).

Hoewel het de bedoeling van de redactie was om een volledig beeld te geven van alle begrazingsprojecten in Nederland heeft men daar al vlug van moeten afzien. Er zijn al zo'n 200 terreinen van minimum 30 ha waar begrazing wordt toegepast. Met de kleinere terreinen en nabegrazing bijgerekend komt men op 600 à 800 gebieden.

De auteurs van de inleiding blijken wel onvoldoende geïnformeerd wanneer ze stellen dat zover bekend, in België en Luxemburg geen begrazingen worden uitgevoerd. Denken we alleen al maar aan de staatsnatuurreservaten „Kalmthoutse heide” en „het Sluiske” (in Arendonk), naast een aantal private reservaten.

In ieder geval is het een erg interessant document dat kan besteld worden door storting van 12,5 gulden op postgiro 2719088 t.n.v. Stichting Zoogdierbescherming, Marxstraat 7, NI - 6941 CK Didam, met vermelding „begrazingsnummer”.

Een jonge Klapmuts in de Schelde

C. Kruyfhooft

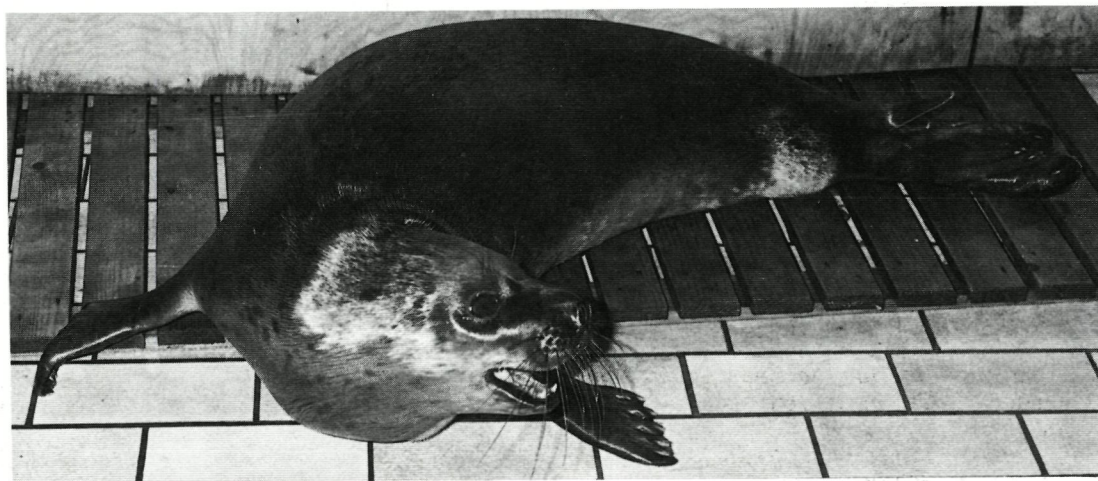
Eind februari 1987 kwamen de eerste meldingen binnen in verband met een zeehond in de Schelde te Antwerpen, Sint-Niklaas, Liedekerke, en Gent, en van de Zoo uit werd de raad gegeven het dier met rust te laten in de hoop dat het via het kanaal Gent-Terneuzen de zee op eigen krachten zou bereiken. Het dier opjagen zou immers het risico inhouden van verdrinken in sluizen of van aanvaringen. Bovendien kan zelfs een verzwakte rob nog flink bijten en is het in het water niet gemakkelijk te overmeesteren.

De bewuste zeehond verkoos echter steeds meer landinwaarts te zwemmen en werd tenslotte op donderdag 12 maart te Doornik opgevangen en door de Zoo voor verzorging opgehaald. Het bleek een reuzebaby zeehond te zijn, van een andere soort dan de inheemse. Een Grijs Zeehond of Kegelrob, zoals er een tiental jaren geleden één in de Nete te Lier gevangen werd, kon het niet zijn, daar was de snuit te breed en te kort voor. Hoewel het dier zeer goed verzorgd was te Doornik, leed het aan heftige buikkrampen en had dusdanige slijmvliesprikkeling aan de ogen dat wij vreesden voor blijvende blindheid. Tijdens het verzorgen merkten wij op dat de huid boven de neus met de ademhaling op en neer ging, en konden wij de soort vaststellen. Het gaat om een zgn. blauwrug (een onvolwassen Klapmuts), de leverancier van het gekende

grijze zeehondebont, waarvan de dichtsbijzijnde kolonie op Jan Mayen (Spitsbergen) werpt.

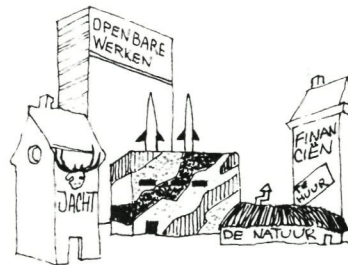
Het is slechts de tweede melding van deze soort in onze streken. Soms blijven jonge dieren bij een grote ijsschots die afdrijft naar het Zuiden, maar een waarschijnlijker hypothese is dat dit dier meegebracht werd met een vissersboot maar ontsnapte of gelost werd. Na enkele dagen in de quarantaine van de zeezoogdierenafdeling van de Antwerpse dierentuin verzorgd geweest te zijn, is het diertje wonderbaarlijk hersteld en heeft een ontzettende eetlust (vooral inktvisjes!) en is goed op weg om zijn gewicht van 70 kg snel op te drijven (mannetjes tot 400 kg, wijfjes tot 250 kg). Dat het zwakke dier zo snel op de eet was is misschien wel het gevolg van het feit dat sommige soorten de mens niet als vijand herkennen en dus ook geen angst hebben. Daar het grote probleem is hoe we dit dier zo snel mogelijk terug bij zijn soortgenoten kunnen krijgen, namen wij contact op met de zeehondencreche in Pieterburen nabij de Wadden, waar Lenie 't Hart tientallen zeehonden van verschillende soorten verpleegt en weer uitzet. Daar belofde men ons voor de repatriëring te zullen zorgen zodra onze avonturier opnieuw gezond en sterk is!

C. Kruyfhooft, Zoo, Antwerpen

Jong vrouwtje Klapmuts in quarantaine in de Zoo

Copyright: Fotoagentschap Luc Peeters

De erkende natuureservaten in Vlaanderen

G. Van de Gucht, S. Tys

Vlaanderen heeft nu 50 natuureservaten waarvan 34 particulier (1000 ha) en 16 staatsnatuureservaten (2400 ha) worden beheerd door het Vlaamse Gewest (A.R.O.L. dienst Natuurbehoud).

Een Koninklijk Besluit regelt sinds 3 februari 1981 de procedure voor de erkenning en

subsiëring van natuureservaten die door particuliere verenigingen beheerd worden. Dit besluit werd getroffen overeenkomstig de wet op het natuurbehoud van 12 juli 1973.

Door die erkenning krijgt het reservaat een analoog statuut als dat van een staatsnatuureservaat en komt het in aanmerking voor een

Beheerswerken in de Vlassenbroekse Polder

Foto: G. Breckx

gedeeltelijke subsidiëring van beheers- en bewakingskosten.

Sinds twee jaar geleden een vernieuwde Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud aan het werk ging, verloopt de procedure tot erkenning stipt, nauwkeurig en vrij snel. De Raad stuurt een onderzoekscommissie ter plaatse en beslist op basis van een advies van die commissie. Er zijn ook adviezen nodig van de S.E.R.V. (Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen) en van de bestendige deputatie die de betrokken gemeenten raadpleegt. Alles moet immers in overeenstemming gebeuren met het gewestplan. Pas sinds juli van vorig jaar bestaat aan Waalse kant een regeling voor erkenning van natuurreservaten. Die erkenning moet daar dus nog beginnen.

Van de 34 erkende natuurreservaten in Vlaanderen worden er 8 beheerd door De Wielewaal.

Gevolgen

De erkenning brengt o.a. met zich mede dat we aanspraak (kunnen) maken op subsidiëring, nl.:

- een vaste basistoelage van 500,- fr./ha
- een toelage van 50 % op de huurgelden
- een toelage op de beheerswerken
- terugbetaling van een gedeelte van de kosten voor beheer en bewaking.

Om voor de subsidiëring in aanmerking te komen dienen vóór 1 januari van het komende werkjaar volgende stukken ingediend te worden:

- 1) opgave van de uitgevoerde beheerswerken tijdens het voorbije jaar + kaart
- 2) geplande beheerswerken voor het komende werkjaar + kaart
- 3) gedetailleerd financieel verslag met alle inkomsten en uitgaven met betrekking tot het erkende natuurreservaat
- 4) begroting voor het komende werkjaar
- 5) verslag met de eventuele wijzigingen van het juridisch statuut, de oppervlakte en de bewaking van het erkende reservaat
- 6) verslag van fauna en flora, wetenschappelijke waarnemingen e.d.

Wie hierover meer inlichtingen wenst, kan zich wenden tot M. Geens, voorzitter van de NWG Natuurbehoud.

ERKENDE NATUURRESERVATEN: stand per 1 januari 1987

Erk. nr.	Naam van het reservaat	oppervlakte			Gemeente	Houtvesterij	Datum van het MB van erkenning	Beherende Vereniging	Naam + Adres Conservator	Ambtenaar belast met het toezicht
		ha	a	ca						
1	Het Torfbroek	17	77	79	Berg (Kampenhout)	Leuven	16.12.1981	B.N.V.R.	M. Janssens, Stationstraat 47 3090 Kampenhout	ir. D. Van Hove
2	Het Molsbroek	75	01	97	Lokeren	Gent	16.12.1981	V.Z.W. Durme	A. Verstraeten, Bokselaarstraat 57 9100 Lokeren	ir. E. Peyskens
3	De Blankaart	70	37	90	Woumen (Diksmuide)	Brugge	21.12.1982	B.N.V.R.	P. Houwen, Iepersesteenweg 66 8178 Woumen	ir. J. De Schuyter
4	De Maten	145	48	67	Genk, Diepenbeek	Hasselt	21.12.1982	B.N.V.R.	W. Peumans, Kriek-boomstr. 10 3600 Genk	ir. M. Roskams
5	De Bourgoyen-Osmeersers	44	19	97	Gent	Gent	21.12.1982 28.12.1984	Stad Gent	M. De Coninck, Driepikkelstr. 32 9910 Gent	ir. E. Peyskens
6	De Grote Geule	21	59	58	Kieldrecht (Beveren)	Gent	21.12.1982	K.V.N.S.	H. Maes, Glanzenleeuw 15 2750 Beveren	ir. E. Peyskens
7	De Slangebeekbron	12	98	30	Zonhoven	Hasselt	29.12.1982	S.L.L.	P. Bosmans, Zagerijstr. 37 bus 4 3600 Genk	ir. M. Roskams
9	Het Mechels Broek	4	5		Mechelen	Antwerpen	21.12.1982	De Wielewaal	F. Meys, Lakenmakersstr. 345/01 2800 Mechelen	ir. W. Vandenbroucke
10	De Fonteintjes	12			Brugge	Brugge	21.12.1982	B.N.V.R.	J. Van Gompel, J. De Troozlaan 53 8370 Blankenberge	ir. J. De Schuyter
11	De Grote Geul	13	96	74	Assenede	Gent	05.07.1983	B.N.V.R.	J. Van Impe, Postseestraat 9 9000 Gent	ir. E. Peyskens

13	Het Hageven	48	15	Neerpelt	Bree	28.03.1984	B.N.V.R.	H. Lehaen, Marktpllein 5 bus 2 3580 Neerpelt	E. ir. N. Martens
14	De Zegge	86	98	72 Geel	Turnhout	22.04.1985	K.M.D.A.	M. Verbruggen, Groene Wandeling 9 2232 's Gravenwezel	ir. A. Versteynen
16	De Tikkebroeken	19	48	42 Kasterlee	Turnhout	26.03.1986	De Wielewaal	M. Smets, Neerhofstraat 1 2300 Turnhout	ir. A. Versteynen
17	Gust Claesheide	2	26	70 Heusden-Zolder	Hechtel	03.09.1985	S.L.L.	K. Borgs, Reenlaan 2 3540 Zonhoven	ir. E. Van Boghout
18	De Doode Bemde	7	98	37 Oud-Heverlee/ Huldenberg	Leuven	21.09.1985	B.N.V.R. + V.M.W.H.B.	P. De Becker, Oude Markt 56, 3000 Leuven J. Primo, Willemstr. 44, 3000 Leuven	ir. D. Van Hoya
19	De vallei van de Zwarte Goor	39	06	35 Beringen	Hechtel	21.09.1985	B.N.V.R.	W. Vanlook, Hazerik 32, 3560 Beringen	ir. E. Van Boghout
21	Groot Buitenschoor en Galgenschoor	261	15	Antwerpen	Antwerpen	03.09.1985	B.N.V.R.	R. Deman, Kwade Veldenplein 8b3 2060 Merksem W. Van Ginhoven, Noordkaai 1 2060 Merksem	ir. W. Vandenbroucke
22	Fort 7	15	87	78 Antwerpen	Antwerpen	03.09.1985	De Wielewaal	A. Uytendaele, Brederodestr. 193/2 2018 Antwerpen	ir. W. Vandenbroucke
23	De Kooldries	14		Brecht	Antwerpen	03.09.1985	De Wielewaal	J. Cox, St. Willibrordstraat 39 2160 Brecht	ir. W. Vandenbroucke
24	De Korhaan	1	83	46 Arendonk	Turnhout	03.09.1985	De Wielewaal	G. Luyts, Zilverberkstraat 13 2300 Turnhout	ir. A. Versteynen
25	De Rietsnijderij		92	30 Waasmunster	Gent	17.11.1986	B.N.V.R.	P. Durinck, Heirlandstraat 16 9100 Lokeren	ir. E. Peyskens
26	De Vlassenbroekse Schorren	4	58	42 Dendermonde	Gent	17.11.1986	De Wielewaal	F. Van de Voorde, Kasteelstraat 180 9360 Buggenhout	ir. E. Peyskens
28	Het Zomerklodje	1	61	20 Ranst	Antwerpen	17.11.1986	De Wielewaal	L. Van den Broeck, Hoogveldweg 372 2500 Lier	ir. W. Vandenbroucke
29	De Steenbeemden	10	23	50 Nijlen	Antwerpen	17.11.1986	De Wielewaal	M. Vermeylen en K. Wuyts Vogelzangstraat 21, 2260 Nijlen	ir. W. Vandenbroucke
30	Het Groot Schoor	8	65	80 Dendermonde	Gent	31.12.1986	B.N.V.R.	T. Verstraeten, Voortweg 6 9150 Dendermonde	ir. E. Peyskens
33	De Potpolder- Mechels Broek	58	66	07 Mechelen- Bonheiden	Antwerpen	31.12.1986	B.N.V.R.	J. Dewyspelaere, Gerselarendries 62 1850 Grimbergen V. Van der Veken, Nattenhofstraat 84 2800 Mechelen	ir. W. Vandenbroucke
34	Het Burreken	1	25	70 Brakel	Gent	31.12.1986	B.N.V.R.	A. De Kimpe, Churchillstraat 40 9770 Kruishoutem	ir. E. Peyskens

ZOEKERTJES

GEZOCHT: Naturalistes belges 1971 nr. 3 en 1985 nr. 6 of volledige jaargangen. Natuurreservaten 1979-80-81-82, 1983 nr. 2, 3, 4 en 6 of volledige jaargang. Diederik Van den Abbeele, Putsesteenweg 60, 2820 Bonheiden.

TE KOOP: Telens, 400 mm, merk SOLIGOR, schroefdraad (tussenstuk voor bajonetsysteem verkrijgbaar), zo goed als ongebruikt. Tegen democratische prijs. Walter Van der Meulen, tel. 054/41 24 37 (na 16 u.)

Voor u gesprokkeld

— Nadat de vogelvangst in 1972 in België werd afgeschaft, mochten er intussen bij „uitzondering” maar volkomen legaal (samengeteld) 1.011.720 vogels uit de natuur worden gevangen om gekooïd te worden.

— Eksters die in de stad leven, blijven iets langer leven dan plattelands-eksters.

— De invasie van de Noordse Barmsijs had in november 1986 Groot-Brittannië nog niet bereikt.

— De populatie Bruine Kiekendief in Flevoland (Nederland) gaat sinds 1980 geleidelijk achteruit: 410 broedparen in 1980 tegenover 145 in 1985. Maar in Terschelling en het Deltagebied blijft de stijging voortduren, alhoewel niet zo spectaculair als de afname in Flevoland.

— In 1986 broedden er in Wallonië minstens 13 paar Stormmeeuwen.

— In het voorjaar nemen trekkende Sijzen ongeveer 2 gram in gewicht toe; dit maakt het voor hen mogelijk een afstand van 500 à 1000 km te overbruggen.

Scandinavische vogels die in Engeland overwinteren, zullen tussen midden maart en midden april vetreserves opdoen; zij bereiken dan België en Nederland waar ze opnieuw hun gewicht opdrijven om de trip naar de broedgebieden af te werken.

— Vissen, die aangetrokken werden door brood dat door wandelaars in het water werd geworpen, werden de maaltijd voor een Fuut die ongeveer 30 meter van het gebeuren dook, zich tot aan het brood spoedde en de vissen aldoor verschalkte.

Andere Futen en zelfs Dodaarsjes maken de ronde van menige vissersput waar ze bij lijnvissers om een visje gaan bedelen!

— Iets meer dan de helft van de Ooievaarsbroedparen in Nederland overwinterde in 1985 in de omgeving van de nesten.

In 1986 broedden er in Nederland 3 wilde Ooievaarsparen, er waren 5 gemengde (!) paren en liefst 35 projectooievaarsparen. Van deze 43 paren vlogen er 60 jongen uit.

Bronnen: Aves 23/3, British Birds 80/2, Het Vogeljaar 34/6, Ringing & Migration 7/2.

R. De Fraine

— Op een week tijd brachten onze Noorderburen ter gelegenheid van het spel „Wedden dat” 191.545 gulden of bijna vier miljoen frank bijeen voor de hongerende vogels in deze weeral strenge winter (verleden jaar brachten ze tientallen miljoenen bijeen voor Greenpeace en nog eens tientallen miljoenen voor het Wereld Natuurfonds.)

(Uit „De Vlierefluiter”, afdelingsblad van Ninove-Geraardsbergen, februari 87.)

— De populatie van de Californische Condor werd in de jaren 1800 geschat op ongeveer 500 vogels. In 1984 werden nog amper 15 vogels geteld. Hiervan zijn er inmiddels nog 6 doodgegaan. De voornaamste oorzaken van deze achteruitgang zijn het lage geboortecijfer bij de Condors, loodvergiftiging via hun aas (herten en ander wild) en natuurlijk de verdwijning van hun leefgebied.

(Uit „Science” van 30/8/85).

— Recent onderzoek heeft uitgewezen dat de ruïnes van de voormalige Siegfried-Linie in Duitsland natuurreservaatjes vormen met een aanzienlijke rijkdom aan planten. Daarenboven vormen deze milieus een voedselreserve en een schuilplaats voor talrijke diersoorten.

— De opening van de jacht (16 mei 1986) op de Reebok werd in sommige streken van Duitsland uitgesteld: het wild (evenals het voer) was te zwaar besmet met radio-activiteit.

— In Asturië (Spanje) zouden nog zo'n 150 Bruine Beren voorkomen en evenveel Wolven. De totale populatie Wolven voor gans Spanje wordt geschat op 800 exemplaren.

— In het kanton Uri (Zwitserland) werden tot nog toe sneeuwlawines afgeremd door de bomen. Ten gevolge van de zure regen sterven de bomen echter af en zal de boombarrière in de komende jaren niet meer sterk genoeg zijn.

— Het gletsjergebied van de Biebirza in Noord-Polen, één van de laatste nog natuurlijke waterlopen, zal tot nationaal park verklaard worden.

— De levensomstandigheden van de zee-

Boekhandel DE WIELEWAAL

1987-1988

VOGELS

ALEXANDRE - Regardez vivre les oiseaux	550	BURTON - Vogelgedrag	795
ALI - A pict. guide to the birds Indian subcont.	2610	BUSSE - Key to sexing and ageing of eur. passerines	882
ALONSO - Avifauna de los parques de Madrid	175	CAMPBELL - A dictionary of birds	2460
ARMANI - Guide des passereaux granivores emberizines	1633	CATCHPOLE - Vocal communication in birds	260
ARNHEM - Vogels van Europa	695	CONRAD - Die Giftbelastung der Vogelwelt Deutschlands	275
AVIFAUNA - Gids van het gewest Gent en de Kanaalzone	375	CONRAD - Vogelschutz in Europa	366
BANNERMAN - The birds of the Balearics	2323	CORTES - The birds of Gibraltar	488
BARNARD - Gulls and plovers	2000	CORTI - Juravogel	939
BASTIN - Vogelalbum	498	COX - A new guide to the birds Essex	1320
BEIJERSBERGEN - De Grevelingen, de vogels v.e.afgedamde zeearm	415	CRAMP - Handbook Birds of Europe, Middle East...Vol 1	4800
BENSON - Birds of Lebanon	402	CRAMP - Handbook birds of Europe, Middle East... Vol 4	4800
BERGMANN - Stimmen der vogel Europas	1029	CRAMP - Handbook birds of Europe, Middle East... Vol 2	4800
BERRUTI - Where to watch birds in Southern Africa	1675	CRAMP - Handbook birds of Europe, Middle East... Vol 3	4162
BEZZEL - Compendium	2010	CREUTZ - Singvogel	745
BEZZEL - Ornithologie	401	CURRY-LINDAHL - Vogelzug	1806
BEZZEL - Arbeitsatlas der Brutvogel Bayerns	436	CYRUS - Bird atlas of Natal	1080
BIJLSMA - De Boomvalk	480	D'ARCY - Pocket Guide to the birds of Ireland	285
BIRKHEAD - The Mute Swan	923	DAVIS - Field guide to birds of Mexico & Central Amer.	675
BLONDEL - Guide des oiseaux de Camargue	813	DE BOOIS - De Biesbosch	500
BOAG - Der Eisvogel	756	DE JONG - Vogelgids vr. de lage landen	285
BOAG - The Kingfisher	689	DE JONG - Vogels: binnendijks en buitengaats	360
BODSWORTH - De laatste wulp	370	DE JUANA - Atlas ornith. de la Rioja	960
BOEKEMA - Vogels van Groningen	1480	DE LUST - Leven tussen Griel en Bruine Kiekendief	100
BOND - Birds of the West-Indies	636	DEJONG - Mezen	395
BOOTH - The birds of Orkney	1200	DEJONGHE - Les oiseaux de montagne	1066
BOUET - Oiseaux de l'Afrique Tropicale (2 delen)	1726	DEJONGHE - Les oiseaux des villes et des villages	1066
BOUMA - Zolang er vogels zijn	298	DEKEYSER - Les oiseaux de l'Ouest Africain	3601
BRADY - Game birds	1508	DOUGALL - Birdwatching round Britain	722
BRITTON - Birds of East-Africa	1510	DRAULANS - Roofvogels te Mol-Postel en omgeving	100
BRODIE - Game Birds of the Northern Hemisphere	1508	DUBOIS - Inventaire d'oiseaux occasionnelles en France	838
BROWN - Birds of Africa Vol. I	7680	DUNNING - South American land birds	2945
BROWN - British Birds of Prey	825	ELGOOD - The birds of Nigeria	3100
BROWN - Tracks and signs	1190	ELKINS - Weather and bird behaviour	806
BROYER - Le rale de genets en Franc	507	ERSKINE - Buffleheads	600
BRUDENELL - The birds of New-Providence and Bahama Islands	400	ETCHECOPAR - Les oiseaux de Chine I	2840
BRULL - Das Leben Europ. Greifvogel	1638	ETCHECOPAR - Les oiseaux de Chine II	3692
BULL - Audubon Soc. Field guide N.Am. Birds East.Regio	1187		
BUNN - The Barn Owl	965		

ETCHECOPAR - Les oiseaux du N. de 1'Afr., de la Mer Rouge...	3452	GEROUDET - Limicoles, gangas et pigeons d'Europe deel I+II	2407
ETCHECOPAR - Les oiseaux du Proche et du Moyen Orient	2550	GINN - Moults in birds	407
FENNESSY - Birds of the Afr. waterside	1211	GLAYRE - Oiseaux nicheurs de la haute vallee de l' Orbe	755
FERGUSON - Shell guide to the birds of Britain & Ireland	700	GOLDBACH - De zilvermeeuw	480
FISHER - The Fulmar	605	GRANT - Gulls, a guide to identification (2nd. ed.)	1040
FLEMING - Birds of Nepal & reference to Kashmir & Sikkim	1513	HALE - Waders	876
FLINT - A field guide to the birds of the USSR	3410	HANCOCK - The Herons Handbook	1356
FLINT - The birds of Cyprus	1530	HANCOCK - The birds of the wetlands	1116
FRY - The bee-eaters	1511	HARRIS - A field guide to the birds of Galapagos	720
FURNESS - Seabird ecology	660	HARRIS - The puffin	960
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel III	2497	HARRISON - Seabirds, an identification guide	1700
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel VIII/1+2	6426	HAYMAN - Vogels	395
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel I	1552	HAYMAN - Shore birds	1456
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel II	2497	HECKENROTH - Atlas der Brutvogel Niedersachsens 1980	525
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel IV	4317	HEIM DE BALSAC - Les oiseaux du Nord-Ouest de l'Afrique	3278
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel IX	5310	HENNING - Vogels van zee, meer & moeras	385
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel V	4051	HENRY - A guide to the birds of Ceylon	1257
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel VI	4596	HERKLOTS - The birds of Trinidad and Tobago	275
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel VII	4869	HERZOG - Anatomie und Flugbiologie der vogel	1302
G.V. BLOTZHEIM - Handbuch der Vogel Mitteleuropas deel X 1 + 2	6006	HOLLOM - Popular handbook of rarer British birds	966
GABRIELS - Atlas van de broedvogels in Limburg	750	HOLLOM - The popular handbook of British birds	920
GALLÄCHER - Gids voor vogelonderzoek (2 delen)	390	HOWARD - A complete checklist of the birds of the world	667
GANSEVLES - Vogels in Limburg	750	HUTCHINSON - Ireland's wetlands and their birds	1299
GENSBOL - Birds of prey of Britain and Europe	831	HVASS - Vogels der wereld	355
GENSBOL - Greifvogel	1218	I.C.B.P. - Rapport world working group on birds of prey	354
GEROUDET - Grands echassiers gallinae rales d'Europe	1349	I.C.B.P. - Bustard Studies 2 1985	532
GEROUDET - Les palmipedes	1073	IL' ICEV - Handbuch Vogel USSR	2050
GEROUDET - Les passereaux I	752	INSKIPP - A guide to the birds of Nepal	1750
GEROUDET - Les passereaux III	752	JENNINGS - Birds of the Arabian Gulf	756
GEROUDET - Les rapaces	713	JENSEN - The birds of the Gambia	1585
		JOHNSGARD - Cranes of the world	1971
		JOHNSGARD - The grouse of the world	1580
		JONSSON - Vogels in eigen omgeving: Open veld en water	298
		JONSSON - Vogels in eigen omgeving: Wad en kust	298

JONSSON - Vogels in eigen omgeving: Bos, weide en fjeld	298	MILDENBERGER - Die Vogel des Rheinlandes Band I	905
JUILLARD - La choette cheveche	989	MILDENBERGER - Die vogel des Rheinlandes band 2	1029
KALCHREUTER - Die Waldschnepfe	402	MOORE - A field guide to the warblers of Brit. & Eur.	945
KARMALI - Birds of Africa	1021	MOORE - Where to watch birds in Kenya	933
KING - A field guide to the birds of South-East Asia	720	N.G.S. - Field guide to the birds of North America	1018
KOEPCKE - The birds of the department of Lima, Peru	595	NELSON - The gannet	834
LACK - Darwin's finches	660	NETHERSOLE - Greenshanks	748
LACK - The life of the robin	600	NETHERSOLE - Waders	1260
LACK - Atlas of wintering birds in Br. and Ireland.	1297	NETTLESHIP - The Atlantic Alcidae	1486
LAMBERT - Vogels van bos en tuin	615	NEWMANN - Newmanns birds of Southern Africa	869
LEBRET - Wilde ganzen in Nederland	955	NEWTON - Conservation studies on raptors	1860
LIPPENS - Uitzonderlijke vogels in België en West-Europa	980	NEWTON - Finches	520
LOCKLEY - The flight of the storm petrel	636	NEWTON - Population ecology of European raptors	1120
LOFGREN - Kust- en zeevogels van de hele wereld	1010	NEWTON - Sparrowhawk	1048
LOVE - The return of the Sea-Eagle	1260	NORMAN - Where to watch birds in Devon and Cornwall	698
LUTKEN - Isfuglen	486	NOWAK - Die vogel der Lander der Eur. Gemeinschaft	500
M.D.SCHAUENSEE - A guide to the birds of S.America(2nd ed.'82)	1748	O'DONALD - The Arctic Skua	1928
M.D.SCHAUENSEE - A guide to the birds of Venezuela	2115	OGILVIE - The wildfowl of Britain and Europe	636
MACKWORTH - African handbook of birds I,1 O. & N.O.-Afr.	2176	OGILVIE - Wild Geese	768
MACKWORTH - African handbook of birds I,2 O & NO-Afr.	2176	OPDAM - Roofvogels in ons landschap	410
MACKWORTH - African handbook of birds II 1 Z.-Afr.	2176	OSIECK - Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederl.	500
MACKWORTH - African handbook of birds II 2 Z.-Afr.	2176	PATTERSON - The Shelduck	2313
MACKWORTH - African handbook of birds III 1 W.-Afr.	2176	PAYN - The birds of Suffolk	800
MACKWORTH - African handbook of birds III 2 W.-Afr.	2176	PAZ - The birds of Israel	1297
MARECHAL - Ortolaan	170	PENNY - Birds of Seychelles and the outlying islands	716
MARECHAL - De economische betekenis van vogels	290	PERRINS - British tits	800
MARECHAL - De kraaien vragen onze aandacht	90	PERRINS - Avian ecology	697
MATHER - The Birds of Yorkshire	3120	PETERSON - A field guide to birds, Eastern & water birds	360
MATTHEWS - Bird navigation	2436	PETERSON - A field guide to the birds, East of the Rockies	1200
MC LEAN - Roberts birds of South Africa	1295	PETERSON - Field guide to Mexican birds & adj.Centr.Amer.	1465
MEBS - Greifvogel	498	PETERSON - Field guide to birds of Texas & adj. states	1004
MEHLUM - Current research on arctic geese	1172	PETTINGILL - A guide to bird finding west of the Mississippi	1085
MIKKOLA - Owls of Europe	1320	PFORR - Ornithologischer Bildatlas (deel 1)	1364

PFORR - Ornithologischer Bildatlas (deel 2)	1799	SLATER - A field guide to Australian birds deel 2	760
PHILLIPS - Physiological strategies in avian biology	721	SLATER - F.G.Austr. Birds deel 1	760
PIZZEY - A field guide to the birds of Australia	796	SMIT - Birds of the wadden sea	650
PORTER - Vliegbeelden van Europese roofvogels	1160	SONOBE - A field guide to the birds of Japan	1534
POTTER - Birds of the Carolinas	1215	SOPER - Alledaagse vogels	390
PRATER - Estuary birds of Britain and Ireland	1120	SPEEK - Thieme's vogeltrekAtlas	945
PRATER - Guide to identif.& ageing of holarctic waders	407	ST.WGAV.DRENTE - Vogels van Drenthe	980
PROZESKY - A field guide to the birds of Southern-Africa	718	STEIN - Birds of Prey of Southern Africa	2021
R.I.N. - Natuurbeheer in Nederland: Vogelinventarisatie	1133	STEINBACHER - Thieme's vogelboek	405
RAFFAELE - Birds of Puerto Rico and the Virgin Islands	1354	STEPHAN - Die Amsel	525
RATCLIFFE - The peregrine falcon	1002	STEYN - Eagle days	680
RHEINWALD - Brutvogelatlas der Bundesrepublik Deutschland	492	STIEFEL - Schlaf bei Vogel	305
RICHARDS - The birdwatcher's A-Z	1209	SULTANA - A new guide to the birds of Malta	1020
RIDDIFORD - Seasonal movements of summer migrants	204	SVENSSON - Identification guide to Eur. passerines	960
ROBBINS - Birds of North-America	900	THIBAUT - Les oiseaux de la Corse	943
RUGE - Die Saatkrahe	353	THIEDE - Vogels zien en leren kennen	325
RUITENBEEK - De knobbelzwaan	400	THIJSSSE - Vogelzang	195
SCHELHAAS - Vogels in Overijssel	557	THOM - Birds in Scotland	1920
SCHILDMACHER - Einführung in die ornithologie	546	TUCK - Sea birds of Britain and the world	575
SCHWEIZ.VOGELW - Atlas des oiseaux nicheurs de Suisse	2126	TUCK - Seabirds on the ocean routes	515
SEGBERS - Zangvogels	300	URBAN - The birds of South-Africa vol2	5475
SERLE - A field guide to the birds of West-Africa	573	USPENSKI - Life in high latitudes	1615
SHARROCK - Birds new to Britain and Ireland	1012	VAN AVERMAET - Om en bij vogels	200
SHARROCK - Frontiers of bird identification	756	VAN LAKE - Vogeltochten in de Lage Landen	570
SIMEON - De vogels achterna	250	VAUGHAN - Plovers	674
SIMEON - Vogels	250	VINEY - New colour guide to Hong Kong birds	1070
SIMEON - Om en bij Vogels	200	VOGELTREKSTAT. - Handkenmerken	747
SIMMS - British Warblers	796	VOGELWERKGROEP - Avifauna West- Nederland:Randstad & broedvogels	520
SIMMS - British thrushes	798	VOOUS-Birds of the Netherlands Antilles	704
SIMPSON - Birds of Australia	1875	VOOUS-Die Vogelwelt Europas, ein Atlas	1182
SINCLAIR - Field guide to the birds of southern Africa	525	VOOUS - Roofvogels en uilen van Europa	960
SKUTCH - Life of the woodpecker	3375	WALLACE - Birds of prey of Britain and Europe	696
		WATKINSON - A guide to birdwatching in Mallorca	338
		WATLING-Birds of Fiji, Tonga and Somoa	1934
		WILLIAMS - A field guide to the birds of East-Africa	698
		WILLIAMSON-Identification for ringers I	216
		WILLIAMSON-Idem deel II	216

WILLIAMSON-Idem deel III	216	WOODCOCK - Birds of the Indian sub-continent	274
WINKLER - Avifauna der Schweiz I		WYLLIE - The Cuckoo	854
Passeriformes	487	ZINK - Zug europaischer Singvogel, deel 4	1365
WOLTERS - De Vogelarten der Erde/deel 1	640	ZINK - Zug Europaischer Singvogel delen 1,2 en 3	3444
WOLTERS - De Vogelarten der Erde/deel 3	640	ZWART - De broedvogels van Terschelling	600
WOLTERS - De Vogelarten der Erde/deel 4	640		
WOLTERS - Die Vogelarten der Erde IV	640		
WOLTERS - Die Vogelarten der Erde VII	3071		
WOLTERS - Die Vogelarten der Erde/verzamelband	3071		

PLANTEN

AICHELE - Thieme's Alpenflora	1075	HEIMANS - Geillustreerde flora van Nederland	1090
AICHELE - Thieme's veldflora	995	HESS - Bestimmungsschlüssel zur Flora der Schweiz	1625
AICHELE - Wat bloeit daar ?	640	HEUKELS - Flora van Nederland	1199
AICHELE - Welke boom is dat ?	630	HOOGERS - Determ.v.d.meest voorkomende draadwiergeslachten in Nederland	78
AMANN - Paddestoelen zoeken	320	HOOGERS - Herkenning v.d. voornaamste water- & oeverplanten	260
ARRECGROS - Pet.guide panoramique de la flore Mediterr.	300	HUBBARD - Grasses	430
BIRKFIELD - Pilze: essbar oder giftig ?	75	HUMPHRIES - Elseviers nieuwe bomengids	825
BOOM - Nederlandse dendrologie	1312	HUSTEGGE - Zakflora voor bos en heide	560
BUTTLER - Orchideen	659	JAHN - Houtzwammentabel	95
COPIJN - Bomen laten leven	1190	JERMY - Sedges of the British Isles	536
COPPEJANS - Zeewierengids 3 delen	400	KEBLE - Thieme's flora in kleuren	700
CORPORAAL - Schijngrassentabel	90	KLEIJN - Planten en hun naam	790
DAVIES - Wild orchids of Britain and Europe	790	KOHLHAUPT - Alpenblumen	545
DE HERDER - Bomen in de winter	995	KOHLHAUPT - Kleine Alpenflora	145
DE LANGHE - Flora van Belgie, Groot-Hertogdom Luxemburg	1200	KOHLHAUPT - Kleine Sudalpenflora	145
DEBOT - Bomen en struiken	395	KRUIJNE - Vegetatieve herkenning v. onze graslandplanten	355
DORFELT - Erdsterne	273	KRUSSMANN - Die Baumschule	3502
EBERLE - Pflanzen am Mittelmeer	774	LANDWEHR - Atlas van de Nederlandse levermossen	825
EDLIN - Bomen, bos en hout	885	LANDWEHR - Nieuwe atlas Nederlandse bladmossen	1990
EDLIN - Guide to tree planting and cultivation	580	LANDWEHR - Wilde orchideeen van Europa	2438
ENDERLE - Paddestoelen op hout	560	LERCH - Pflanzenökologie (2 delen)	292
ENGEL - Pilzwanderungen	312	LOUSLEY - Docks and knotweeds of the British Isles	423
ERHART - Thieme 's paddestoelengids	795	MARGADANT - Beknopte flora v. Ned. blad- en levermossen	1435
FITTER - Collins' guide to grasses, sedges, rushes & ferns	456	MEEUSSE - De voortplanting van bloemen	795
FITTER - Elseviers nieuwe bloemengids	680	MEIKLE - Willows and poplars of Gr. Brit. and Ireland	480
FOURNIER - Les quatre flores de France	3900	MENNEMA - Atlas van de Nederlandse flora deel 1	1325
FREITAG - Weidebloemen en akkerbloemen	385		
GORER - Bomen	750		
GREY-WILSON - The Alpine flowers of Britain and Europe	510		
HAAS - Zeldzame paddestoelen	135		

MENNEMA - Atlas van de Nederlandse flora deel 2	1920	SEGAL - Knoppentabel	45
MICHAEL - Handbuch fur Pilzfreunde 5	1227	SEIDEL - Bedreigde planten	315
MITCHELL - Bomen kennen en herkennen	570	SIKULA - Elseviers gids van de grassen	630
MONTARNAL - Paddestoelen	125	SLACK - Vleesetende planten	620
MOREAU - Larousse paddestoelenencycl.	1360	SMETS - Grassentabel	100
MOSSBERG - Paddestoelen, zwammen en schimmels	355	SMITH - Moss flora of Brit. & Ireland	1596
NANNENGA - De Nederlandse myxomyceten	1215	STEGENGA - Flora van de Ned. zeewieren	632
NEUNER - Paddestoelen	295	SUMMERHAYES - Wild orchids of Britain	520
NICHOLSON - Bloemen in de natuur	345	TUTIN - Flora Europaea (5 delen)	21783
PERRING - Atlas of the British flora	2788	VAN DEN BERGHE - Flora v.d. levermossen & houwmossen v. België	350
PERSOON - Bekende paddestoelen in Eur.	385	VAN DOBBEN - Korstmossentabel	80
PHILLIPS - Bol- en knolgewassen	675	VAN ROMPAEY - Atlas van de Belgische en de Luxemburgse flora	450
PHILLIPS - Bomen v.d. gematigde streken	795	VAN TOOREN - Varentabel	90
PHILLIPS - Grassen, varens, mossen en korstmossen	760	VAN WERSCH - Folklore van wilde planten	520
PHILLIPS - Paddestoelen en schimmels	695	VEDEL - Bomen en struiken in bos & veld	410
PHILLIPS - Wilde bloemen	760	VEDEL - Bomen en struiken langs de Middellandse Zee	355
PHILLIPS - Natuurwijzer Wilde bosplanten	395	WATERS & BOSSEN - Merkwaardige bomen in Belgie	150
PHILLIPS - Natuurwijzer Wilde veldplanten	395	WESTHOFF - Wilde planten I	1458
PHILLIPS - Natuurwijzer Bomen	395	WESTHOFF - Wilde planten II	1458
PHILLIPS - Natuurwijzer Paddestoelen	395	WESTHOFF - Wilde planten III	1458
POLUNIN - Bomen en struiken van Europa	695	ZEITLMAYER - Thieme's paddestoelenboek	720
POLUNIN - Flowers of South-West-Europe	1680		

ONGEWERVELDEN

ADAM - Mollusques tome I	350	DUIJM - De krekels en bidsprinkhanen in de Benelux	750
ARRECGROS - Schelpen	145	ELLIOT - A key to British freshwater Leeches	170
BARENDREGT - Zweefvliegental	140	ELLIOTT - A key to Brit.freshwater megaloptera & neuropt	85
BOSMANS - Boom- en bodemwantsentabel	54	ENTROP - Schelpen die men vinden kan	240
BUCHSBAUM - De ongewervelde dieren (2 delen)	135	GEIJSKENS - De libellen van Nederland	1050
BUTLER - The world of the honeybee	540	GITTENBERGER - De landslakken van Nederland	796
CARTER - Vlinders van Europa	810	GLEDHILL - Key Brit.freshwater crustacea: malacostraca	85
CHVALA - The horse flies of Europe	2026	GOATER - British Pyralid Moths	1326
D'AGUILAR - Guide des libellules d'Europe et d'Afr. du Nord	1207	HARDE - Thieme's kevergids	895
DAL - Vlinders in eigen omgeving, Eur.dagvl.Midd-Eur.	465	HIGGINS - The butterflies of Britain and Europe	420
DAL - Vlinders in eigen omgeving, Eur.dagvl.Noord-Eur	465	HOOPER - Thieme's bijenboek	675
DEVRIESE - Land- en zoetwatermollusken van de Benelux	150	JONES - Spinnengids	995
DISNEY - A key to British Dixidae	85	JURZITZA - Libellen	275
DREYER - Die Libellen	1218	KEKENROSCHE - De kruisspin	50
DU CHATENET - Guide des Coleopteres d'Europe	1527		

KERNEY - Elseviers slakkengids	770
KOCH - Schmetterlinge	1000
KUDRNA - Butterflies of Europe deel 1	4075
KUDRNA - Butterflies of Europe deel 8	4075
LEMPKE - De Nederlandse trekvlinders	194
LEMPKE - Naamlijst van de Nederlandse Lepidoptera	252
LINDNER - Elseviers gids zeeschelpen	810
LUCAS - Dagvlindertabel	90
MACAN-Key to Adults of Brit.Trichoptera	245
MERZ - De rupsen van onze vlinders	495
MICHIELS - Voorlopige verspreidingsatlas Libellen	60
MICHIELS - Libellentabel	80
MULLER - Bestimmung wirbelloser Tiere im Gelande	732
MUYLAERT - Boktorren	250
NOVAK - Thieme's vlindergids	855
PAGE - Illustrated key to freshwater & soil amoebae	212
PINDER - Key adult males Brit. Chironomidae (2 delen)	402
PONTIN - Key to Brit. freshwater Planktonic Rotifera	297
SKAIFE - African insect life	918
VAN DER BLOM - Hommeltabel	105
VAN DER DONK - De wereld v.d. insekten	795
VAN DER GOOT - Zweefvliegen	437
VAN DER GOOT - Zweefvliegen in kleur	285
VAN GOETHEM - Lieveheersbeestjestabel	50
VAN KATWIJK - Spinnen van Nederland en Vlaanderen	769
VAN LEEUWEN - Het gallenboek	1670
VAN UYTVEN - Onze inlandse spinnen en hun levenswijze	175
WILLIAMS - Die Wanderfluge der Insekten	330

ZOOGDIEREN

BJARVALL - The mammals of Britain and Europe	1196
CAMM - Zeezoogdieren	690
CHANIN - The natural history of otters	498
CORBET - Mammals of Britain and Europe	632
DEBOT - Het konijn	30
DORST - Field Guide to the larger mammals of Africa	555
FENTON - Just bats	801
FRITZSCHE - Egels	235

HENNING - Alaska mammals	738
HENNING - Alaska whales and whaling	738
HOLSBECK - Zoogdiereninv. v. Vlaanderen (1976-1985)	250
HVASS - Zoogdieren der wereld	260
JENNINGS - Zoogdieren	155
LANGE - Zoogdieren van de Benelux	400
NEAL - The natural history of Badgers	700
NIETHAMMER - Handbuch der Saugetiere Europas : Nagetiere II	4664
NIETHAMMER - Handbuch der Saugetiere Europas Band I	4673
SCHWAMMBERGER - Kleine zoogdieren	120
SCHWAMMBERGER - Zoogdieren	185

REPTIELEN, AMFIBIEEN EN VISSSEN

BERGMANS - Atlas van de Ned. amfibieen en reptielen	700
BOHME - Handbuch der Reptilien und Amphibien Europas I	4536
BOHME - bijlage threatened amphibians	1786
BOHME - deel II/1	4536
DEBOT - De bruine kikker	50
DEBOT - De ringslang	50
ENGELMANN - Snakes	1076
HOLCZIK - Freshwater fishes of Europe	4956
LEFEVRE - De haring	30
MAITLAND - Key to British freshwater fishes	107
MATZ - Amphibien und reptilien	798
NORMAN - Die Fische	650
PARKER HODGE - Amphibians & reptiles in Alaska(Yukon & NW terr)	282
SPARREBOOM - Amfibieen & reptielen v. Nederl, Belgie & Lux.	770
VERMEHREN - Kikkers en padden	559
WHITFIELD - De wereld van vissen, reptielen en amfibieen	595

ALLERLEI

AICHELE - De natuur in onze stad	160
AKKERMANS - Dier,bedreiging, beheer, bescherming	315
AKTIE STROHALM - Hoe kan je de lucht bezitten ?	195

ALWAYS - Alle straten en straatjes : Brabant	950	GAUTHREAUX - Animal Migration, orientation and navigation	3992
ALWAYS - Alle straten en straatjes : Limburg	950	GOOSSENS - Inl. tot de geologie & geomorfol. van België	1925
ALWAYS - Alle straten en straatjes : Oost-Vlaanderen	950	HAARMANN - Die Feuchtgebiete int. Bedeutung in der BRD	312
ATTENBOROUGH - Ontdekking van het leven op aarde	560	HALTENORTH - Zoogdieren, amfibieën en reptielen	305
BANG - Elseviers diersporengids	775	HENNING - Islands of the seals: the Pribilofs	567
BASTIN - natuurkalender 1987	598	HUET - Bossen en wouden van België	150
BAUER - Welk mineraal is dat ?	590	KABISCH - Ponds and pools	689
BELLAMY - Spectrum atlas van de aarde	1050	KALBE - Leben im Wassertropfen	462
BIO BUITEN - Leerboek van de ecologie	186	KASPAREK - Die Sultanssumpfe	620
BIO BUITEN - Slikken, schorren en wad	102	KOSCH - Was find ich in den Alpen ?	150
BIO BUITEN - Veldbiologische technieken	190	KUIPERS - Tabel van de Nederl.mineralen	85
BIO BUITEN - Zoet water	86	LUTHER - A field guide to the Mediterranean sea-shore	350
BONGERS - Het dal van de Hohn	302	MAITLAND - Key to fishes	107
BOS - Leven en overleven	565	MAZEL - Plant en dier in de bergen	398
BOSSIER - Ontdek de natuur 1	150	MEDENBACH - Mineralen van Europa	525
BOSSIER - Ontdek de natuur 2	165	NIJKERK - Een handvol natuur	270
BRICKELL - Snoeien	355	P.V.REINE - Wat vind ik in de duinen ?	650
BURTON - Tussen schemer en dageraad	795	PARQUE NACION. - Cigara	95
CATTON - Sex in nature	1036	PARQUE NACION. - Del Teide (wandelaar)	95
COOLS - Weldadige regen	275	PEARSALL - Mountains and moorlands	697
DARLINGTON - Ecology of walls	556	PRUD'HOMME - Wat vind ik in de duinen	650
DE WAELE - Kijk op het groene Vlaanderen	1495	R.I.N. - Levensgemeenschappen	1200
DEKKER - Wolkentabel	60		
DEN HOED - Informatie in W & B : Bloemen en hun bezoekers	175	R.I.N. - Natuurbeheer in Nederland : Dieren	1323
DEN HOED - Informatie in woord en beeld moerassen en plassen	150	REYNOLDSON - Key to Brit. species of freshwater Triclad	116
DEN HOED - Informatie in woord en beeld weiden en hooilanden	150	ROMER - De gewervelde dieren (2 delen)	590
DEN HOED - Informatie in woord en beeld over de duinen	150	SAGE - The Arctic and its wildlife	897
DEN HOED - Informatie in woord en beeld over het strand	150	SAUER - Strand en kust	325
DENDALETCHÉ - Grande faune montagnes d'Eur.,ecosyst.altitude	1300	SCHUMANN - Elseviers gids van gesteenten en mineralen	730
DENDALETCHÉ - Guide dans les Pyrenees Occ. hautes montagnes	752	SCOURFIELD - Key to Brit. species freshwater Cladocera	85
DENDALETCHÉ - idem: moyennes montagnes	752	SHAW - The nature photographer's complete guide	1167
DURME VZW - Beheer van natuurreservaten in Vlaanderen	50	SINCLAIR - How animals see	960
EIGENER - Encyclopedie van het dierenrijk deel I	875	STRESEMANN - Exkursionsfauna I	390
EIGENER - Encyclopedie van het dierenrijk deel II	875	STRESEMANN - Exkursionsfauna II/1 Wirbellose	479
EISMA - De Noordzee	460	STRESEMANN - Exkursionsfauna III Wirbeltiere	263
ERZ - Schutz wanderer Tierarten	341	STRESEMANN - Excursionsfauna II/2	670
		SWINGLAND - Ecology of animal movement	2190

TEN HOUTEN - Larousse encyclopedie van het milieu	2850	BLUME - Spechte fremder Lander	210
TERCAFS - Toeristische gids voor de Ardennen	395	BLUMEL - Der Grunling	148
THIJSSE - Herfst	460	BLUMEL - Rohrammer	201
THIJSSE - Langs de Zuiderzee	530	BRUCHHOLZ - Die Olpalme	52
THIJSSE - Lente	460	BUB - Kennzeichen und mauser Europ. singvogel	494
THIJSSE - Winter	460	BUB - Lerchen und Schwalben	357
THIJSSE - Zomer	460	BUB - Markierungsmeth. fur vogel	370
V.B.N.M. - Handboek natuurreservaten in Nederland	250	BUB - Seidenschwanz, Wasseramsel, Zaunkonig...	494
V.B.N.M. - Ontdek Overijssel	1496	BUB - Stelzen, Pieper und Wurger	496
V.B.N.M. - Ontdek de Achterhoek	1298	BUB - Vogelfang und vogelberingung 1	350
V.B.N.M. - Ontdek de Veluwe	1416	BUB - Vogelfang und Vogelberingung 3	397
V.B.N.M. - Ontdek het Mergelland	1416	BUHR - Die Kartoffel	97
V.B.N.M. - Oosterschelde	1012	CREUTZ - Der Graureiher	475
V.B.N.M. - Wadden, duinen, delta	536	CREUTZ - Der weiss-storch	530
V.B.N.M. - Wijs met de Waddenzee	526	CREUTZ - Geheimnisse des Vogelzuges	236
VAN BOGHOUT - Het bos in de klas	450	CREUTZ - Wasseramsel	273
VAN DE KAM - Beschermde natuurgebieden in Ned. en Belgie	995	DIETZSCH - Kletterpflanzen	70
VAN DE KAM - Natuur op z'n mooist	1495	DITTBERNER - Die Schafstelze	487
VAN OORT - De predator e.h. natuurlijk evenwicht	125	DOLL - Flechten	487
VAN REMOORTERE - Met de auto aan en over de Belgische grens	375	ENGLER - Die Teichralle	528
VAN SCHAIK - De St.-Pietersberg	1950	FEIGE - Der Pirol	533
VERSCHOOTEN - Leefmilieu-codex deel II	950	FISCHER - Der Schuhschnabel	115
VTB - Eeuwigdurende natuurkalender	145	FISCHER - Die Habichte	528
WANDELGIDS - Gaasterland	185	FISCHER - Seeadler	327
WANDELGIDS - Roerdal	185	FISCHER - Stein-, Kaffer- und Keilschwanzadler	310
WANDELGIDS - Wieringen	185	FUELLER - Frauenschuh	193
WATERS & BOSSEN - Atlas v.d. beschermde natuurgebieden i. Vlaand.	500	FUELLER - Goodyera und spiranthes	328
WILLIAMS - A field guide to nat. parks of East-Africa	604	FUELLER - Platanthera gymnademias leucorchis	95
YONGE - The sea shore	450	GABLER - Prozessionsspinner	50
ZWART - Informatie in woord en beeld over het weer	150	GRUMMER - Der Mohn	48
		GYSEN - Okapi	108
		HAVERSCHMIDT - Die Trauerschwalbe	129
		HEPTNER - Der Elch	220
		HOHN - Die Wassertreter	112
		JORDAN - Wasserlaufer	30
		KALBE - Okologie der Wasservogel	176
		KAPOCSY - Weissbart-und weissflugelseeschwalbe	275
		KEVE - Der eichelhafer	252
		KIRCHNER - Der Bruchwasserlaufer und Waldwasserlaufer	175
		KLAUS - Auerhuhn	620
		KLAUSNITZER - Kafer in und am wasser	350
		KRAGENOW - Buchfink	170
		KREMER - Meeresalgen	230
		KRUGER - Der Kernbeisser	271

DIE NEUE BREHM BUCHEREI

BASTIAN - Schebfliegen	370
BAUMGART - Der Sakerfalke	349
BERGMANN - Haselhuhn	455
BIELLA - Die Sandotter	201
BLUME - Schwarzspecht, Grunspecht, Grauspecht	299

KRUMBIEGEL - Die Straussenvogel	160	STERBETZ - Die Brachschwalbe	160
KRUMBIEGEL - Ruckbiedungen	65	STIEFEL - Der rotschenkel	435
KRUMBIEGEL - Steppen- und Wustentiere	75	TOPF - Lowenzahn	48
KUHN - Die Tierwelt des Mausfelder Kupferschiefers	65	USPENSKI - Die Strandlaufer Eurasiens	129
LULING - Die Lungenfische	145	USPENSKI - Eiderenten	140
LUTHER-Die ausgestorbenen Vogel d. Welt	441	VON BOETTICHER - Albatrosse	70
MELDE - Der Mausebussard	222	WAGENKNECHT - Der Rothirsch	210
MELDE - Raben und Nebelkrahe	248	WAWRZYNIAC - Bartmeise	396
MELDE - Waldkauz	265	WELLNHOFER - Flugsaurier	313
MENZEL - Der Hausrotschwanz	161	WETZEL - Die Brachfliege	110
MENZEL - Mehlschwalbe	360	ZORNER - Feldhase	316
MENZEL - Wendehals	99		
MIKKOLA - Bartkauz	381		
MLIKOWSKI - Die Reiherente	232		
NOLLERT - Die Knoblauchkrote	252		
NOLTE - Der kohlweissling	32		
NOWAK - Ausbreitung der Tiere	250		
OBST - Schmuckschildkroten	314		
OLBERG - Die sandwespen	48		
OLSCHLEGEL - Bachstelze	479		
ORTLIEB - Die Sperber	419		
ORTLIEB - Rotmilan	360		
PAEPKE - Die Stichlinge	367		
PAEPKE - Segelflosser	185		
PANOW - Die Wurger der Palearktis	265		
PATZOLD - Das Rotkehlchen	239		
PATZOLD - Die Feldlerche	250		
PATZOLD - Wasserpieper	237		
PATZOLD - Heidelerchen u. Haubenlerchen	476		
PIECHOCKI - Der Turmfalke	232		
PIECHOCKI - Der Uhu	281		
RAHM - Wurzelratte	108		
REDDIG - Die Bekassine	216		
ROER - Kleiner Fuchs, Tagpfauenauge, Admiral	95		
SCHEUFLER - Der Kamplaufer	504		
SCHMIDT - Die Sperbergrassmucke	112		
SCHMIDT - Die Steinrotel	137		
SCHONBORN - Beschalte Amoben	135		
SCHONFELD - Der Weidenlaubsanger	251		
SCHONFELD - Fitislaubsanger	450		
SCHONN - Der Sperlingkauz	253		
SCHWICHTENBERG - Unzertrennlichen	201		
SEDLAG - Hautfluger 3	108		
SKUHRAVA - Gallmucken und ihre Gallen auf Wildpflanzen	277		
STEINER - Der Travertin v.Ehringsdorf und seine Fossil.	388		
STERBETZ - Der Seidenreier	105		

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDELINGEN

K.N.N.V. - 2 Korte handleiding biol.verzamelen mollusken	43
K.N.N.V. - 3 Bijen, wespen en mieren	129
K.N.N.V. - 4 Oorwormen-Dermaptera	76
K.N.N.V. - 5 Landslakken deel 1	76
K.N.N.V. - 6 Het Zwet en de Merken	87
K.N.N.V. - 7 Landslakken deel 2	102
K.N.N.V. - 8 Vliegen en muggen	78
K.N.N.V. - 9 De miljoenpoten v.Ned.	98
K.N.N.V. - 10 De Ned. Naaktslakken	87
K.N.N.V. - 11 Vliesvleugeligen, Halm- hout- en Bladwespen	76
K.N.N.V. - 12 Avifauna v.d.Biesbosch	129
K.N.N.V. - 14 Galmuggen	110
K.N.N.V. - 16 Luisvliegen	70
K.N.N.V. - 18 Bijen	95
K.N.N.V. - 19 Wormen - Vermes	109
K.N.N.V. - 21 Oerdieren - Protozoa	95
K.N.N.V. - 22 Nederlandse Schildluizen	152
K.N.N.V. - 23 Korte inleiding floristiek vaatplanten	110
K.N.N.V. - 24 De Ned. Langpootmuggen	107
K.N.N.V. - 25 De broedvogels Wieringen	111
K.N.N.V. - 27 Vegetatie v.h.Balgzand	103
K.N.N.V. - 30 Vliesvl.insekten, angel- dragers, mieren	172
K.N.N.V. - 31 De Landpissebedden van Belgie	65
K.N.N.V. - 33 De Ned.Boorvliegen en Prachtvliegen	87
K.N.N.V. - 34 Geslachten der Agaricales	126

K.N.N.V. - 35 De inleiding systematiek schubvleugeligen	78	K.N.N.V. - 72 De vlooien van de Beneluxlanden	162
K.N.N.V. - 39 De Ned. Bloedzuigers	90	K.N.N.V. - 73 De Ned. Amfibieën	110
K.N.N.V. - 40 De Ned. knaagdieren	119	K.N.N.V. - 76 Ons Krijtland - Zuid-Limburg IV	109
K.N.N.V. - 41 Nederlandse Wolfspinnen	98	K.N.N.V. - 78 Rhizopoden	164
K.N.N.V. - 42 Nederlandse Platwormen (Tricladidae)	142	K.N.N.V. - 79 Korstmossen	216
K.N.N.V. - 43 Twente natuurhist. III	166	K.N.N.V. - 80 Perizales II - Fungi van Nederland	260
K.N.N.V. - 44 De rupsen I	186	K.N.N.V. - 81 Zeewieren, determinatietabellen	125
K.N.N.V. - 45 Flagellaten	186	K.N.N.V. - 82 Avifauna van Walcheren	204
K.N.N.V. - 46 Snavelvliegen, Viltvliegen	87	K.N.N.V. - 83 Mens en natuur	95
K.N.N.V. - 47 Van Platwormen tot Bloedzuigers	103	K.N.N.V. - 84 De regenwormen van Nederland	91
K.N.N.V. - 49 De vogels van Twente	139	K.N.N.V. - 85 Natuur- en landschapsbe- scherming in Nederl.	230
K.N.N.V. - 50 De hooiwagens v. Nederland	87	K.N.N.V. - 86 Balgzand, bedreigd gebied	319
K.N.N.V. - 51 De Nederlandse tripsen	139	K.N.N.V. - 87 De weg naar en door de natuur	120
K.N.N.V. - 52 Aardtongen	98	K.N.N.V. - 88 Hypogaea, de fungi van Nederland III	206
K.N.N.V. - 53 VIII Tweevleugelige insekten: diptera	86	K.N.N.V. - 89 De Nederlandse mineervliegjes, Agromyzinae	85
K.N.N.V. - 54 Over de noodz. v. landschaps- en natuurbescherming	92	K.N.N.V. - 90 De Grutto in Nederland	173
K.N.N.V. - 55 Ons krijtland-Z. Limburg I	96	K.N.N.V. - 91 Spinachtigen IV	196
K.N.N.V. - 56 Twentse landschappen en hun flora	122	K.N.N.V. - 92 Insekten tabel	170
K.N.N.V. - 57 Vegetatieonderzoek v. hogere planten in Nl.	250	K.N.N.V. - 93 Kranswieren	153
K.N.N.V. - 58 De rupsen. Systematiek, levenswijze & voedsel	144	K.N.N.V. - 94 Bladmineerders	156
K.N.N.V. - 59 Raderdieren	120	K.N.N.V. - 96 Handl. vr het inventari- seren van broedvogels Nl	204
K.N.N.V. - 60 Tussen Lek en Ronde Venen, landschap & plant	185	K.N.N.V. - 97 Bkn. handl. voor vegeta- tiekundig onderzoek	130
K.N.N.V. - 61 Ons Krijtland-Z. Limburg II	95	K.N.N.V. - 98 De grote landzoogdieren	138
K.N.N.V. - 62 Het geslacht tenthredo	130	K.N.N.V. - 99 Foraminiferen, fossiel en recent	165
K.N.N.V. - 63 Insekten, Hexapoda - Algemene inleiding	100	K.N.N.V. - 100 Chlorococcales	280
K.N.N.V. - 64 Parasitaire vliesvleugeligen hymenoptera	107	K.N.N.V. - 101 Zeehonden langs de Nederlandse kust	130
K.N.N.V. - 65 Zeevissen	220	K.N.N.V. - 102 Diptera en Tachinidae	205
K.N.N.V. - 66 De Ned. lycaenidae, biologie en vliegplaats	140	K.N.N.V. - 103 Ongewervelde zoetwater- dieren en hun milieu	105
K.N.N.V. - 67 De Ned. wespen	163	K.N.N.V. - 104 De Ned. vleermuizen	190
K.N.N.V. - 68 De zoogdieren van Twente	90	K.N.N.V. - 105 Stekelhuidigen - Echinodermata	92
K.N.N.V. - 69 Perizales II/I. De Nederlandse fungi	228	K.N.N.V. - 106 De Ned. landroofdieren	95
K.N.N.V. - 70 Avifauna van het Noordhollandse duinres.	165	K.N.N.V. - 107 De zeegrassen in de Waddenzee	113
K.N.N.V. - 71 Ons Krijtland-Z. Limburg III	102	K.N.N.V. - 108 Zoetwatervissen	153
		K.N.N.V. - 109 Kiezelwieren, Diatomeeën	310

K.N.N.V. - 110 De Ned. vliegen Muscidae	228	K.N.N.V. - 142 De Acrochaetiaceae,	
K.N.N.V. - 111 De Nederlandse Decapoda		Roodwierenfam.Ned.kust	83
(garnalen,kreeften,krabben)	170	K.N.N.V. - 143 Zeevissen van de	
K.N.N.V. - 113 De Fungi v. Nederland -		Nederlandse kust	240
clavarioide Fungi	250	K.N.N.V. - 144 De Nederlandse	
K.N.N.V. - 114 De Nederlandse Symphyta	104	heidevegetaties	194
K.N.N.V. - 115 De Ned.mariene zoetwater-		K.N.N.V. - 145 De inktvissen van de	
sponzen, Porifera	129	Nederlandse kust	120
K.N.N.V. - 116 Plantevirussen, bekn.inl.		K.N.N.V. - 146 Het stroomgebied van de	
plantenvirologie	140	Mark en de Aa	190
K.N.N.V. - 117 Sporen van het landijs in		K.N.N.V. - 147 Winterswijk, landschap en	
Nederland	175	vegetatie	209
K.N.N.V. - 118 De izopoden v.d.Ned.kust	144	K.N.N.V. - 148 De Europese Diptera	194
K.N.N.V. - 119 Handleiding t.b.v.h.		K.N.N.V. - 149 De Nederlandse	
invent.landzoogdieren	121	Zonnediertjes	200
K.N.N.V. - 120 De Ned.Vaucheriasoorten	96	K.N.N.V. - 150 Mineerders van bomen,	
K.N.N.V. - 121 De luizen van zoogdieren		struiken en kruiden	220
in Nederland	76	K.N.N.V. - 151 De Sprengen en	
K.N.N.V. - 122 Stinzeplanten in Ned.	244	Sprengbeken v.d.Veluwe	204
K.N.N.V. - 123 Plantengroei op knotwilgen		K.N.N.V. - 152 familietabel v.d.	
e.a.geknotte bomen	170	Hymenoptera in N.-W. Eur	121
K.N.N.V. - 124 De Ned. Cladonia's -		K.N.N.V. - 153 De Desmidiaceen van	
Korstmossen-Lichenes	161	Nederland deel I	160
K.N.N.V. - 125 De Nederlandse		K.N.N.V. - 154 De Ned. bloedzuigers	224
Lieveheersbeestjes	350	K.N.N.V. - 155 De Nederlandse water- &	
K.N.N.V. - 126 Krijtland Z.-Limburg V	154	oppervlaktewantsen	220
K.N.N.V. - 127 De Ned.kieuwpootkreeften &		K.N.N.V. - 156 Standaardlijst v.d. Ned.	
watervlooien	140	paddestoelnamen	196
K.N.N.V. - 128 Broedvogels v.d.Veluwe	175	K.N.N.V. - 157 De Desmidiaceen van	
K.N.N.V. - 129 De Ned. mariene mosdiertjes		Nederland II	161
- Bryozoa	124	K.N.N.V. - 158 De Nederlandse Zakpijpen en	
K.N.N.V. - 130 Handleiding t.b.v.		Mantelvisjes	158
vegetatiekarteringen	164	K.N.N.V. - 159 De vallei van de	
K.N.N.V. - 131 De teken v.d.Benelux	100	Leuvenumse Beek	163
K.N.N.V. - 132 De watermijten van Nl.	174	K.N.N.V. - 160 De Fuut	260
K.N.N.V. - 133 De kakkerlakken &		K.N.N.V. - 161 Naamlijst van de Ned.	
bidsprinkhanen Benelux	74	plantesoorten	244
K.N.N.V. - 134 Bekn. overzicht Ned.		K.N.N.V. - 162 Bescherming van amfibieen	
plantengemeenschappen	174	tegen h. verkeer	150
K.N.N.V. - 135 Eikapsels van Chondrichthyes		K.N.N.V. - 163 De Ned. Boorvliegen en	
v. N.W.Europa	115	Prachtvliegen	204
K.N.N.V. - 136 Het systeem van de fungi	218	K.N.N.V. - 164 Kiezelschalen -Diatomeen	235
K.N.N.V. - 137 De Kemphaan in Nederland	134	K.N.N.V. - 165 Droge stroomdalgraslanden	
K.N.N.V. - 138 De dazen v.d.Benelux	160	langs de Maas	400
K.N.N.V. - 139 Amfibieen en reptielen in		K.N.N.V. - 166 Botanische termenlijst	220
Nederland	163	K.N.N.V. - 167 Veranderingen in de	
K.N.N.V. - 140 Biologische en		paddestoelenflora	325
geïntegreerde bestrijding	127	K.N.N.V. - 168 Aangroei op pl. en dier	
K.N.N.V. - 141 Nederlandse spinen	120	Ned.zoet wat.	200
		K.N.N.V. - 169 Ruitenbeek - De kluut	300

K.N.N.V. - 166 A Botanische termen in Engels,Duits,Frans	165	LOUPE - Tree lens	520
K.N.N.V. - 170 De desmidiaceen van Nederland deel 3	298	MICROSCOOP - USHM-1	
K.N.N.V. - 171 De snavelvliegen en roofvliegen v.N.W.Eur	300	Vergroting 56 - 300X	3030
K.N.N.V. - 172 De vlokreeften v.h. Ned. oppervlaktewater	250	OCULAIR - 15 * voor TS 1	4360
K.N.N.V. - 173 De mierenfauna van de Benelux	295	OCULAIR - 20 * W voor TS 1	4000
K.N.N.V. - 174 Veranderingen in de wilde flora	500	OCULAIR - 20 - 60 * voor Kowa COMPACT	9075
K.N.N.V. - 175 Winterswijk, geologie deel 1	426	OCULAIR - 20XW voor TSN-1	5550
K.N.N.V. - 176 Bescherming v.vleermuizen	250	OCULAIR - 25 - 50 * ZOOM voor TS 1	7000
K.N.N.V. - 177 De smalbladige fonteinkruidsoorten in Nl.	236	OCULAIR - 40 * voor TS 1	3690
K.N.N.V. - 178 Winterswijk, geologie 2 (triasperiode)	346	OCULAIR - 40X voor TSN-1	5100
K.N.N.V. - 179 Holthuis, De Ned. Decapoda	279	OCULAIR - 20* voor TS-9	1480
		OCULAIR - zoom 20 - 60 * voor TSN-1	8280
		STATIEF - "1020"	350
		STATIEF - RHM	2430
		STATIEF - TP 125	1060
		STATIEF - Triclamp CP	1350
		STATIEF - ù 542	3600
		STATIEF - ù 541	4000
		TELESCOOP - Kowa Compact	18315
		TELESCOOP - Kowa TS 1	11425
		TELESCOOP - TSN-1	19200
		TELESCOOP - Kowa TS-9 gewoon model	6450
		TELESCOOP - Kowa TS-9 rubber	7450
		BEVESTIGINGSKLEM - voor verrekijker op statief	440
BINOCULAIRE LOUPE - BM 51-2		VERREKIJKER - Helios 12 * 40	2100
Vergroting 8,5X	4980	VERREKIJKER - Helios 7 * 35	1850
BINOCULAIRE LOUPE - BM 51-2		VERREKIJKER - Helios 7 * 50	2050
Vergroting 20X	7990	VERREKIJKER - Optolyth 10x50 Alpin	15391
COMPAS -	410	VERREKIJKER - Optolyth 12x63 Royal	30531
COMPAS -	130	VERREKIJKER - Optolyth 9x63 royal	29070
DIAPROJECTOR - Etude zeer eenvoudig model	820	PARA - Regenkapje voor oculairs v. verrekijker	45
DRAAGTAS - 9 x 63 Royal	2000	VERREKIJKER - Viking 10 * 50 BW quick focus	5740
DRAAGTAS - voor Kowa Compact	900	VERREKIJKER - Viking 10 * 50 BWSL	6840
DRAAGTAS - voor verrekijker large nr. 618 CCS	1300	VERREKIJKER - Viking 10 * 50 Z	4945
DRAAGTAS - heupriem voor large 618	500	VERREKIJKER - Viking 7 * 50 B	6480
DRAAGTAS - schouderriem voor large	618	VERREKIJKER - Viking 7 * 50 BW quick focus	6480
DRAAGTAS - voor telescoop TSN-1	1400	VERREKIJKER - Viking 8*56 Rubber Dach	9220
DRAAGTAS - voor telescoop TS-1	900	VERREKIJKER - Viking 8 * 30 zws quick focus	4780
FOTOADAPTOR - 15 x	2150	VERREKIJKER - Viking 8 * 30 dif wide angle	12860
FOTOADAPTOR - 20 * W	2475	VERREKIJKER - Viking 12 * 50 zws quick focus	5720
FOTOADAPTOR - instelbaar	2195	VERREKIJKER - Viking 8 * 40 zw rubber	6045
HELIOS - 10 * 50	2122	VERREKIJKER - Optolyth Alpin 10 * 40	13473
HELIOS - 8 x 30	1560		
LICHTBRON - OI-9M Verlicht. voor microscoop en ster. loupe	4780		
LOUPE - Peak 10X	660		

WANDPLATEN

KLEINE WANDPL. - Roofvogels	30
KLEINE WANDPL. - Watervogels	30
KLEINE WANDPL. - Zangvogels 2	30
KLEINE WANDPL. - Zangvogels deel 1	30
KLEINE WANDPL. - Zeevogels	30
THIEME - Bos- en weidevogels	260
THIEME - Geneeskrachtige kruiden	260
THIEME - Inheemse paddestoelen	260
THIEME - Naaldbomen en heesters	260
THIEME - Nederlandse zoogdieren	260
THIEME - Onze loofbomen	260
THIEME - Zeezoogdieren	260
THIEME - Planten waarvan wij leven	260
THIEME - Riet- en watervogels	260
THIEME - Roofvogels en uilen	260
THIEME - Vlinders	260
THIEME - Weidebloemen	260
THIEME - Zangvogels	260
WANDPLAAT - Beschermde dieren	50
WANDPLAAT - Culinary herbs	120
WANDPLAAT - Dagroofvogels	150
WANDPLAAT - Meadows	120
WANDPLAAT - Mountain plants	120
WANDPLAAT - Nachtroofvogels	150
WANDPLAAT - Planten van de Waddenzee	109
WANDPLAAT - Reptielen en amfibieën	100
WANDPLAAT - Salt marshes	120
WANDPLAAT - Scottish pine forest	120
WANDPLAAT - Seaweeds and rocky shores	120
WANDPLAAT - Swamp	120
WANDPLAAT - Waste grounds and weeds	120

FONO : LP's en CASSETTES

Volledig in voorraad:

BIRD SONGS - Cassette 1 - 4	1700
BIRD SONGS - Cassette 5 - 8	1700
BIRD SONGS - Cassette 9 - 12	1700
BIRD SONGS - Cassette 13- 16	1700
Langspeelplaten:	
BIRD SONGS - nr 1	390
BIRD SONGS - nr 2	390
BIRD SONGS - nr 3	390
BIRD SONGS - nr 4	390

BIRD SONGS - nr 5	390
BIRD SONGS - nr 6	390
BIRD SONGS - nr 7	390
BIRD SONGS - nr 8	390
BIRD SONGS - nr 9	390
BIRD SONGS - nr 10	390
BIRD SONGS - nr 11	390
BIRD SONGS - nr 12	390
BIRD SONGS - nr 13	390
BIRD SONGS - nr 14	390
BIRD SONGS - nr 15	390

CASSETTE - Sounds of the living world	270
CASSETTE - Vogelstimmen unserer Heimat 1	185
CASSETTE - Vogelstimmen unserer Heimat 2	185
CASSETTE - Vogelstimmen unserer Heimat 3	185
CASSETTE - Zang der vogels 1	350
CASSETTE - Zang der vogels 2	350
CASSETTE - Stimmen heimischer Heuschrecken	539

CASSETTE - Roche/The Bird-Walker (3 cassettes)	1625
---	------

HOOR DE VOGELS - nr 4	145
HOOR DE VOGELS - nr 5	145
HOOR DE VOGELS - nr 6	145
HOOR DE VOGELS - nr 7	145
HOOR DE VOGELS - nr 8	145
HOOR DE VOGELS - nr 9	145
HOOR DE VOGELS - nr 10	145
HOOR DE VOGELS - nr 11	145
HOOR DE VOGELS - nr 12	145
HOOR DE VOGELS - nr 13	145
HOOR DE VOGELS - nr 14	145
HOOR DE VOGELS - nr 15	145
HOOR DE VOGELS - nr 16	145
HOOR DE VOGELS - nr 18	145

LP - British wild birds	250
LP - Die sprache unserer spechte	636
LP - Europäische eulen	298
LP - Froschlurche unserer heimat	490
LP - Kennst du die vogel? 1	150
LP - Kennst du die vogel? 2	150
LP - Kennst du die vogel? 3	150
LP - Kennst du die vogel? 4	150
LP - More British wild birds	250
LP - Sounds living world, animal sounds of Hungary	250
LP - Voices of birds in nature	700
LP - Zang der vogels 1	350

LP - Zang der vogels 2	
MAMMAL VOICES - nr 1	
VOGELSTIMMEN - Unserer Heimat nr 1	
VOGELSTIMMEN - Unserer Heimat nr 2	
VOGELSTIMMEN - Unserer Heimat nr 3	

NESTKASTEN

NESTKAST - Boerenzwaluw	350
NESTKAST - Boomkruiper	415
NESTKAST - Dubbelnest Huiszwaluw	600
NESTKAST - Gekraagde Roodstaart	415
NESTKAST - Koolmees	415
NESTKAST - Kwikstaart, Roodborst, Vliegenvanger	425
NESTKAST - Pimpelmees	415
NESTKAST - Uilen en Duiven	720
NESTKAST - Vleermuis	415
NESTKAST - Steenuilenpijp	1860
NESTKAST HOUT - Koolmees	160
NESTKAST HOUT - Pimpelmees	140
NESTSTEEN -	490
VOEDERTAFEL -	350

En tenslotte: VARIA

*Op de BOEKEN hierna vermeld
geldt een korting van 30%*

AUTOKLEEFPLAAT - De Wielewaal	10
LUCIFERS - Amfibieën	60
MINI-STICKER - De Wielewaal (vel met 6 stickers)	20
MOUWSCHILDJE - De Wielewaal	55
MUURTEGEL - De Wielewaal	125
SPELDJE - De Wielewaal	20
STREEPLIJST - voor vogels(10 exemplaren)	10
WEGENKAART - Beschermde natuurgebieden	135
WENSKAARTEN - Naar aquarel, 4 dubbele kaarten met omslag	80
WENSKAARTEN - Naar aquarel, 4 enkele kaarten zonder omslag	50
WENSKAARTEN - Naar foto, 5 dubbele kaarten met omslag	85
ZELFKLEVER - De Wielewaal	20
ZELFKLEVER - HYLÄ	20
ZELFKLEVER - Reservatenfonds(vel van 4)	100
ZELFKLEVER - Roofvogelsilhouetten	50

BORNER - Welke steen is dat ?	290
BOSTON - Het groene milieuboekje	145
BOXMAN - Biologische drankbereiding	390
BRAEM - Onze geneeskruiden	925
DAEMS - Geneeskruiden I	365
DAHL - Ziekte en schade in de tuin	495
DOLL - Der Rosengarten	2947
DORST - Azie	1230
DORST - Zuid-Amerika, Midden-Amerika en de Antillen	1230
ENCKE - Daktuinen, terrassen en balkons	440
ENCKE - Klimplanten voor huis en tuin	330
ENCKE - Mini-rotstuintjes	143
FEHRINGER - Vogelhochzeit	222
FIELD - Uw tuin van week tot week	320
FLORIZOONE - De Groenen	590
FLUCK - Kruiden allerlei	320
FOGDEN - Dieren en hun kleuren	485
GENDERS - Eenvoudige groenteteelt	355
GROUNDS - Zonder gif en chemicalien tuinieren	335
HERWIG - De nieuwe Herwig tuinplantencyclopedie	850
HERWIG - Kamerplanten v.maand tot maand	135
HERWIG - Moderne tuinen zelf ontwerpen	145
HERWIG - Tuinheesters I, zomergr.struiken en kleine bomen	150
HERWIG - Uw tuin van maand tot maand	190
HILLENIIUS - Wat is natuur nog ?	644
IJSSELING - Moet je kijken	570
IJSSELING - Wat is dat voor een dier ?	850
KIAER - Tuinaanleg en beplanting	585
KING - Botanische illustraties	470
KOHLER - Het praktische tuinboek	466
KONEMANN - Biologische groenteteelt en bemesting	290
LORENZ - Over agressie bij mens en dier	615
MABEY - Hollandia gids voor de eetbare planten	420
MC CARTNEY - Zonwerkbboek	650
MICHLER - Het Beierse woud in kleuren	470
MILLINGTON - A twitcher's diary	718
NIELSEN - Giftige planten	355
NIESTHOVEN - Info in w & b: schadelijke en lastige dieren	150
OSGOOD - Biologisch tuinieren	320
OSGOOD - Scheuren en stekken	398
PETERSEN - Prehistorische dieren	280
PFEFFER - Azie	1230
PFEIFFER - Biologisch dyn.tuinieren	340

honden in de Oostzee zijn catastrofaal: bij 80 % van de populatie doen zich pathologische veranderingen voor. Zweden en Finland hebben samen een wetenschappelijk programma opgezet om concrete oplossingen te zoeken.

(Uit de Nieuwsbrief - Natuur 86/7 van de Raad van Europa)

— Het Corsicaanse regionale natuurpark van Scandola en het panoramische gebied van Fair Isle hebben het Europese Diploma ontvangen. Het park beslaat 2000 ha en is alleen toegankelijk via de zee. Er is een gevarieerde fauna, met Blauwe en Witte Dolfijnen, Kuifaalscholvers en Visarenden. Het panoramisch gebied van Fair Isle is van bijzondere betekenis voor de avifauna. Onder de zeevogels vallen de Zwarte Zeekoet, de Kleine en de Grote Jager op.

In de herfst van dit jaar ontvangt het park het Beierse Woud als 26ste gebied het Europese diploma.

— Internationale verdragen blijken niet altijd loze beloften te zijn: voor de tweede keer in een paar maanden tijd zijn in Napels met hulp van de douane zo'n 25 exemplaren van de Griekse Landschildpad in beslag genomen. Deze dieren waren illegaal gevangen, in strijd met de Verdragen van Bern en van Washington.

— Aan één van de grootste heidereservaten in West-Europa, met een oppervlakte van ca. 3500 ha., het Dwingelderveld (Nederland), is het statuut van nationaal park in oprichting verleend.

— Zure regen heeft rampzalige gevolgen voor de meren in het zuiden en het westen van Noorwegen, die „zo zuur als azijn” zijn geworden, en waar iedere levensvorm onmogelijk is. De invloed van de verontreiniging op bomen is nog niet zo ernstig als in sommige andere landen.

— Volgens het verslag van het Europese Milieubureau is de kwaliteit van het Europese milieu opnieuw achteruitgegaan; dit zou voor een belangrijk deel te wijten zijn aan de ontoereikende politieke wil om het milieu te beschermen, zowel op het niveau van de Gemeenschap als bij de Lidstaten.

— Volgens rapporten die onlangs zijn opgesteld door het Ministerie belast met de bosbouw gaan de Duitse bossen verder achteruit: in Hessen bedraagt de schade aan eiken en beuken 600 miljoen DM; in Nedersaksen is 37 % van het bosgebied aangetast. In Baden-Württemberg heeft de schade zich ongeveer gestabiliseerd.

— Voor het eerst zal het leger in Italië worden

ingezet bij een initiatief voor het milieubehoud: vanaf februari 1987 gaan meer dan 1000 recruten het water, de oevers en de randen van de rivier de Piave schoonmaken, die bedolven zijn onder tonnen afval. De operatie zal worden ondersteund door de padvindsters van de regio Vittorio Veneto.

— De Italiaanse politie is in actie gekomen om een grote slachting van zangvogels in Salice te voorkomen. Duizenden beschermde vogels die met netten waren gevangen zijn door de gendarmes in beslag genomen en naar Turijn gebracht waar ze zijn losgelaten. Het initiatief was genomen door de natuurgroep van de Brienza, die nauw samenwerkt met de Italiaanse Liga voor de Vogelbescherming.

— De Nederlandse overheid heeft besloten dat één van de laatste delen van het immense zoetwaterreservoir het Markermeer, dat vroeger tot de Zuiderzee behoorde, niet zal worden ingepolderd, althans niet in de nabije toekomst. Ofschoon deze beslissing in bepaalde agrarische kringen met teleurstelling is ontvangen, wordt de maatregel toegejuicht door de natuurbeschermers en de watersportverenigingen.

— Uit de studie uitgevoerd door de Universiteit van Innsbrück (Oostenrijk) blijkt dat van de 70 meren in Tirol en Karinthië 7 meren, op een hoogte tussen 2000 en 3000 meter, volledig zijn verzuurd. De overige meren zijn ernstig bedreigd, met name het oppervlaktewater in kristalhoudend gesteente, dat in tegenstelling tot kalkrotsen, zure regen niet kan neutraliseren.

— Ofschoon sinds 1929 beschermd, omvat de hele populatie van Poolvossen in Zweden nog maar zo'n 200 exemplaren. Er is nu een programma opgesteld voor het behoud van deze dieren.

— De achteruitgang van de veengronden in Zwitserland is meer dan alarmerend en een onmiddellijke en totale bescherming is dringend geboden. Samen met de natuurlijke Alpenweiden vormen de veengronden niet alleen de enige overgebleven oorspronkelijke landschappen, maar tevens de laatste toevluchtsoorden voor bepaalde plante- en diersoorten. De veengronden, die zich destijds over ongeveer 10.000 ha uitstrekten, zijn ten gevolge van de landbouw, de turfwinning, het toerisme en de luchtvervuiling gereduceerd tot een gezamenlijke oppervlakte van zo'n 1460 ha.

— Het jachtverbod in Turkije op dolfijnen in de Zwarte Zee is verlengd tot maart 1987.

— Dringende maatregelen zijn nodig voor de bescherming en het behoud van een reeks

zeldzame vissen in Groot-Brittannië, zoals bijvoorbeeld de Elft en de Kwabaal, waarvan verschillende soorten op uitsterven staan.

— Terwijl het aantal Lynxen in Finland is verdrievoudigd sinds 1979, toen er nog maar zo'n 200 exemplaren over waren, en de populatie Bruine Beren stabiel blijft, is het aantal Wolven en Veelvraten aanzienlijk teruggelopen.

(Uit de Nieuwsbrief - Natuur 86/12 van de Raad van Europa)

Vale Gier

Foto: G. Mornie

— Bij Castelo de Vide, in het gebied van de Alentejo (Portugal), zijn drie voederplaatsen ingericht voor gieren. Men beoogt daarmee het werk te ondersteunen van het experimentele station dat tracht soorten die op het punt staan uit te sterven opnieuw in te voeren, zoals de Steenarend, de Havikarend en de Vale Gier. De factor die het meest bijdraagt tot het uitsterven van deze soorten is het gebrek aan prooi, maar ook de jacht en de aanplant van eucalyptusbomen die onderbegroeiing en andere vegetatie verhinderen, spelen een rol.

— Een moerasgebied van 500 ha bij Izmir (Turkije) is tot „beschermd gebied van groot belang” verklaard.

— De „Royal Society for Bird Preservation” (Engeland) en de Commissie van de Europese Gemeenschappen hebben een samenwerkingsprogramma opgesteld met de Griekse Ornithologische Vereniging voor het behoud van een kolonie Kroeskoppelikanen. Deze vogels, die tot één van de zeldzaamste soorten in Europa behoren, nestelen onder

meer in Griekenland aan de Golf van Amvrakikos en in het meer van Mikros Prespa. Ze worden bedreigd door de vernietiging van hun levensmilieu en door stroperij. Het programma omvat een educatie-campagne voor de plaatselijke bevolking en vissers.

— Na telling van de zeevogels die aan de westkust van Frankrijk zijn aangespoeld is gebleken dat, na de teruggang over de jaren 1981-1982, het aantal vogels dat aan de stookolie ten prooi is gevallen, toeneemt. Frankrijk heeft hierop gereageerd door het toezicht op de belangrijkste zeeroutes te verscherpen om alle illegale olielozingen op te sporen.

— De Rode Lijst van bedreigde dieren en planten in Noord-Rijn-Westfalen (Duitsland) is sinds 1979 aanzienlijk gegroeid: 133 soorten zijn toegevoegd en 89 soorten zijn overgeplaatst naar een categorie die zwaarder wordt bedreigd. Het zijn de planten en dieren die in waterrijke gebieden voorkomen die het meeste te lijden hebben: paddestoelen, mossen, schelpdieren en vissen.

— Het staatsnatuurreservaat „De Weerribben”, dat 3.445 ha bestrijkt is in augustus het vierde nationale park in Nederland geworden. Het gebied vormt samen met het reservaat „De Wieden” het belangrijkste moerasgebied in Noordwest-Europa, en beschikt over een rijk gevarieerde flora en fauna. „De Weerribben” is ontstaan door een vroegere verplaatsing van veengronden. De nationale parken in Nederland zijn gebieden van grote betekenis, met een omvang van tenminste 100 ha waar de natuur behouden is en, waar mogelijk verrijkt is door gericht beheer en speciale aanpassingen.

— Een regeling van de visserij in de beschermde gebieden van de Barentssee is van het hoogste belang om de kabeljauw-populaties daar weer op peil te brengen. Kabeljauw vormt het belangrijkste produkt van de visserij, een industrietak die een groot aantal arbeidsplaatsen levert in Noord-Noorwegen.

— Uit recent onderzoek is gebleken dat ondanks een reeks ingrepen in de natuur Spanje één van de landen is waar de fauna nog rijk en gevarieerd is. De wetten op het natuurbehoud hebben ertoe bijgedragen dat Spanje een toevluchtsoord is geworden voor talrijke Europese en Afrikaanse diersoorten die met uitsterven worden bedreigd. Door een beter beheer van de waterrijke gebieden en de aanleg van integrale reservaten in de lagunes van Zonar en Fuentelapiedra in Andaloesië zijn bedreigde soorten zoals de Witkopeend en de Flamingo behouden. In het Nationale Park van Monfragüe (bij Caceres)

wordt met succes een programma uitgevoerd voor de opvang en het opnieuw uitzetten van gewonde stootvogels. Dank zij een gecoördineerd reproductieplan zijn andere bedreigde soorten in aantal toegenomen, zoals de Gems, waarvan het bestand is opgelopen van 18 exemplaren in 1918 tot 10.000 nu.

— Op grond van de Wet van 1981 op in het wild levende planten en dieren is een aquariumbezitter in Leamington, onlang bestraft wegens het in bezit hebben en verkopen van Kamsalamanders, de meest zeldzame van de drie salamandersoorten die in Groot-Brittannië voorkomen.

Het handvest voor de ongewervelde dieren

Eens te meer heeft de Raad van Europa blijk gegeven van zijn vooruitziende blik ten aanzien van de prioriteiten op het gebied van de natuurbescherming door zich onomwonden uit te spreken voor het behoud van de ongewervelde dieren. Het Comité van Ministers heeft in zijn Resolutie (86) 10 het „Handvest voor de ongewervelden” aangenomen dat onder meer vastlegt dat „niet één dier- of plantesoort moet uitsterven door toedoen van de mens”. De ongewervelden vormen de onontbeerlijke levende basis voor de regulering van het behoud van de verscheidenheid aan dieren en planten, van het overleven van de mens en het voortbestaan van zijn activiteiten. Veel ongewervelden zijn van grote betekenis voor de voedselvoorziening van de mens, voor de industrie en de ambachten, zoals bijvoorbeeld de schaaldieren en de weekdieren op het land en in het water. Op de bodem zijn alle arthropoden essentieel voor de vorming van humus, voor de recyclage van organische stoffen, voor de vruchtbaarheid van de grond. Zij zijn van groot belang voor wetenschappelijk onderzoek (bijvoorbeeld voor de genetica, de farmaceutica enz.) en voor de medische wetenschappen, als grondstof voor medicijnen.

Van 80 % van de door de mens gekweekte gewassen wordt de vruchtbaarheid verzekerd door insecten die voor bestuiving zorgen en zonder dewelke wij geen voedsel zouden hebben, of textielvezels, of medicijnen. Anderzijds worden 98 % van de insectensoorten die in beginsel planten kunnen beschadigen „afgeremd” door andere insecten en arthropoden: deze dieren vormen een levend, natuurlijk, langdurig, niets kostend en niet-vervuilend systeem voor de bescherming van de gewassen en voor het behoud van het ecologisch evenwicht.

Natuurlijk wordt in het Handvest erkend dat bepaalde ongewervelden soms schade kunnen berokkenen, en derhalve wordt aanbevolen om de belangen van de mens strikt in aanmerking te nemen en te verdedigen door de toepassing van die bestrijdingsmiddelen die het meest zijn aangepast om ieder exces, iedere verandering of vernietiging die niet strikt noodzakelijk is te vermijden.

Dat de actieve bescherming van de ongewervelden thans noodzakelijk is geworden voor het welzijn van de mens blijkt uit de enorme teruggang die is veroorzaakt door de chemische producten die zonder onderscheid in het milieu worden verspreid, door de verandering en de vernietiging van het leefmilieu van deze dieren op het land en in het water. Door zijn nieuwe concept en zijn praktische benadering vormt het „Handvest voor de ongewervelden” een wezenlijke en onverwachte „cultuur-revolutie”.

(Uit de Nieuwsbrief - Natuur nr. 86 van de Raad van Europa)

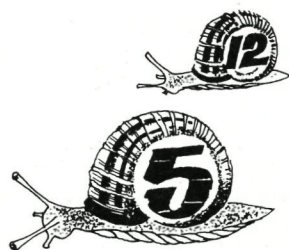
— Meer en meer wordt ook in Frankrijk aan vogelstudie gedaan. Dit moet leiden tot een betere kennis van de aantallen van de verschillende soorten, hun broed- en overwinteringsgebieden. „On ne protège efficacement que ce que l'on connaît bien”. Ook op het gebied van de vogeljacht verandert er wat: „Les oiseaux migrateurs ne doivent pas être considérés comme un simple gibier à gérer localement, mais comme un patrimoine universel préservé par des conventions internationales”.

Er wordt niet enkel aan studie gedaan, er wordt samengewerkt met officiële instanties en universiteiten en zelfs jagersverenigingen om de bescherming van de vogels te verbeteren. Anderzijds wordt er ook overwogen om aan natuureducatie te doen. In de Vendée wil een ornithologische vereniging met een „museobus” de scholen afreizen en er een audio-visuele montage brengen over de waterrijke gebieden in dit westelijk deel van Frankrijk.

In een landbouwerstijdschrift vonden we een educatief artikel over de zwaluw. De trek van deze vogels en zijn gevaren onderweg. Ook werd uitgelegd dat het aantal vermindert door een tekort aan nestgelegenheid op de moderne boerderijen.

Hiermee zien we ook dat onze zuiderburen zich langzaam aansluiten bij de grote natuurbeschermingsbeweging. Toch blijft nog een lange weg af te leggen.

(Uit het afdelingsblad van Gent, 2e trimester 1987)
H. Franckx

Dassen bedreigd door stropers

De 'Nationale Campagne Bescherming Roofdieren' (NCBR) noemt de Das één der meest bedreigde roofdiersoorten in ons land. Er zouden in België nog zo'n 1000 dieren leven, waarvan één vijfde in Vlaanderen. In '77 werd de jacht op de Das verboden, maar uit een studie die de NCBR eind '86 afsloot blijkt dat jacht en stroperij nog steeds een belangrijke bedreiging vormen. De vereniging wil de conclusies van de studie overmaken aan de bevoegde gemeenschapsministers.

De NCBR ziet in de stroperij de grote bedreiging. Daarbij wordt gebruik gemaakt van strikken en klemmen, tuigen die bij wet werden verboden. De NCBR roept op tot meer doeltreffend optreden tegen overtreders en strenge straffen. 'Alleen een doeltreffende bescherming van de burchten, de woonplaatsen van de Dassen, door regelmatige controles kan het tij doen keren,' besluit de organisatie.

(mededeling NCBR)

ZOO-nieuws

Panda's in nood

De voorbije weken werd er door enkele dagbladen gemeld dat de Zoo van Antwerpen voor een aantal maanden een Reuzenpanda in leen zou krijgen van de Chinese autoriteiten.

Vooreerst willen wij erop wijzen dat één van de taken van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen is actief bij te dragen tot de bescherming van bedreigde diersoorten, en een andere opdracht is het geven van informatie aan het grote publiek over de dierenwereld en over de natuurbescherming. Het is ook wel bekend dat het W.W.F. (Wereld Natuurfonds) door zijn werking actief bijdraagt tot al de facetten van de natuurbescherming.

Samen willen zij in 1987 een belangrijke actie opzetten om de Reuzenpanda en zijn biotoop te helpen beschermen. Dit zal echter slechts mogelijk zijn indien aan een reeks voorwaarden kan voldaan worden. Verder komen we hierop terug.

De Reuzenpanda of Grote Panda leeft in het mid-Westen van de Chinese Volksrepubliek. Het is een woeste bergstreek ten Noorden van de Yangtze rivier gespreid over de provincies Shaanxi (Noorden), Gansu en Sichuan.

Maar de Reuzenpanda doet het niet goed.

De dieren zijn bedreigd door een sterke compartimentering van hun leefgebied. Op de kaarten die hierover verspreid zijn merken we normaal een vijftal gebieden, in totaal $\pm 30.000 \text{ km}^2$. Van deze gebieden is echter maar een deel als woongebied bruikbaar daar de bamboe, die hun voornaamste voedselbron uitmaakt, slechts groeit op hoogten tussen de 1800 en 3500 m. Hun bruikbaar areaal is dus sterk beperkt.

De steeds oprukkende mens vestigt zich in de dalen en sluit hierdoor de natuurlijke verbandingen tussen de biotopen waar de Panda's leven af. De kleine geïsoleerde gemeenschappen van soms minder dan een tiental dieren zijn, mede door hun specifiek paargedrag, niet in staat om zich in die omstandigheden te handhaven.

Bovenop dit probleem komt nog dit van de bamboe. Deze planten vermeerderen zich gewoonlijk vegetatief (uitloper uit de wortels), maar eens in de 80 à 120 jaar vindt een seksuele voortplanting plaats met bloei en zaadvorming, om een vernieuwing van het genetisch materiaal te verzekeren. Een merkwaardig verschijnsel daarbij is dat de oude bamboeplanten na het bloeien dood gaan. Bamboe groeit zeer langzaam. Het duurt 14 à 15 jaar voor de plant 3 meter hoog is en 7 à 8 mm dikke stengels heeft. Daar een heel gebied gelijktijdig bloeit, sterft ook alle bruik-

Reuzenpanda

Copyright: Fotoagentschap Luc Peeters

baar voedsel voor de Panda's samen af. Indien er geen mogelijkheid is om naar een ander gebied te verhuizen betekent dit een zekere dood voor vele dieren.

In de jaren '70 leefden er nog 1300 Reuzenpanda's in China, nu spreekt men nog van 700. Dit is een spectaculaire en alarmerende achteruitgang. De oplossing die voorgesteld wordt door de Chinese Wildlife Conservation Association (C.W.C.A.) en het W.W.F. is de aanleg van verbindingen tussen de verschillende leefgebieden.

Hiervoor moet voor een groot aantal Chinese boeren nieuwe landbouwgrond gevonden worden en moet heel de infrastructuur nieuw aangelegd worden. Dit kost veel geld, maar het is de enige mogelijkheid om dit prachtige dier nog in het wild te behouden.

Om de noodzakelijke fondsen te verzamelen stuurt de Chinese Volksrepubliek per jaar maximum twee paar grote Panda's naar belangrijke zoo's in het Westen.

Deze dieren zijn ofwel geboren in één van de Chinese zoo's ofwel zijn het dieren die van een gewisse dood gered zijn door de mens en normaal verblijven in het reservaat-station van Wolong. Ze worden beschouwd als de ambassadeurs van het natuurbeschermingsproject.

Alle ernstige natuurbeschermers weten dat het niet voldoende is over natuurbescherming te praten maar dat het hoogtijd is er iets aan te doen. Daarvoor zijn er dringend fondsen nodig, alle uitstel maakt het succes van een reddingsoperatie meer problematisch.

Ze recent werd de Antwerpse Zoo gevraagd door de Chinese autoriteiten om dit jaar nog, twee Reuzenpanda's op te nemen voor een aantal maanden. Deze leen zou gebeuren onder de auspiciën van de C.W.C.A. en het is

gegarandeerd dat al de fondsen die hierbij verzameld worden naar het reddingsprogramma vloeien. De Zoo en het WWF zouden graag hun fundraisingactie willen bundelen voor dit project. Alle waarborgen moeten aanwezig zijn om geen inbreuk te plegen op het principe van gezond natuurbehoud. Aan enkele belangrijke voorwaarden moet eerst worden voldaan, zoals een goedkeuring van tijdelijke export uit China en import in België, de noodzakelijke CITES-documenten en een gunstig advies van het Wetenschappelijk Comité van het Ministerie van Landbouw. Het totale project moet ook financieel realiseerbaar zijn en dit moet nog verder besproken worden met de Chinese autoriteiten. Sponsoring wordt ook onderzocht.

De Antwerpse Zoo kwam in aanmerking dank zij haar goede wetenschappelijke reputatie en belangstelling voor natuurbescherming maar ook dank zij de goede relaties die opgebouwd werden tussen de provincies Antwerpen en Shaanxi (China).

In 1986 werden er ook contacten gelegd voor een zootechnische samenwerking en een uitwisseling van know-how tussen de zoo's van Beijing, Xian en Shanghai enerzijds en de Antwerpse Zoo anderzijds.

Indien de Panda's naar Antwerpen komen, zullen zij ook begeleid zijn door enkele dierenoppassers en een dierenarts uit China, die de dieren perfect kennen. De voorbije jaren waren de Panda's al te gast in Toronto (Canada), Los Angeles (U.S.A.), Dublin (Ierland), Kolmården (Zweden). In de Zoo wordt ook een klein paviljoen over de provincie Shaanxi voorzien en een begeleidende tentoonstelling over de werking van het WWF en het reddingsproject voor de grote Panda in China.

Er zijn op korte tijd nog vele problemen op te lossen, maar indien we deze actie kunnen realiseren zullen de Panda's er wel bij varen en zal onze bevolking een enige gelegenheid krijgen om met deze prachtige dieren kennis te maken!

Geboorte van de Oeroes of Heckrond

Oerossen of Oerrunderen, zoals ze heden in sommige dierentuinen te zien zijn, vertonen alleen uiterlijke overeenkomsten met het in 1627 uitgestorven Oerrund, dat ook in de wouden van Europa voorkwam. Een groot aantal van de tamme runderrassen in Europa, Afrika en Azië stammen er van af, en hierdoor wordt de „voorfader" wel enorm belangrijk, gezien de economische betekenis van het huisrund. In enkele Duitse dierentuinen werd

een halve eeuw geleden door de gebroeders Heck (vandaar de naam) het plan opgevat om met nog bestaande primitieve tamme runderassen te proberen een dier te selecteren dat zoveel mogelijk geleek op wat men zich van het wilde Oerrund voorstelde. Hoewel men daar uiterlijk zeer goed in gelukt is, blijft het resultaat „een tamme huiskoe”!

Daar men op twee plaatsen onafhankelijk van mekaar is gaan kruisen, nl. Berlijn en München, en er ook van verschillende rassen is uitgegaan, heeft het wel lang geduurd voor het resultaat stabiel was. Nu nog zijn er zoveel verschillen tussen de individuen uit dezelfde kudde dat men zelfs niet van een goed gestabiliseerd ras kan spreken. Bij biologen en opvoeders heeft de zogenaamde gereconstrueerde Oeros vooral waarde als didactisch element bij de toelichting over de afstammingsgeschiedenis van het huisrund.

Het jonge Heckrund: kandidaat voor begrazing in de Langemeersen of Steenbeemden?

Foto: Fotoagentschap Luc Peeters

Het paar in onze Zoo kwam toe in 1982 uit de réserve naturelle des Grottes de Han en de groep bestaat reeds uit 7 dieren. Het op 19 februari geboren kalf is een vrouwtje en stelt het wel. Zoals bij sommige andere wilde soorten holhoornigen hebben ze bij hun

geboorte de roodbruine kleur van de moeder, die later dan onder invloed van hormonen bij de mannetjes differentieert naar zwart met een vaalgele aalstreep. Doordat men voor het bekomen van de gewenste kleur bij de stieren rassen gebruikt heeft waar van de koe ook donker wordt, ziet men in dierentuinen vaak zwarte en roodbruine koeien samenlopen.

Het is door een juiste teeltkeuze dat men hoopt tot een automatisch geslachtsdimorfisme qua kleur te kunnen komen.

Domein Planckendaal: een nieuw seizoen in het verschiet

De vogelverzameling van het dierenpark werd uitgebreid met een koppel Mandsjoerijse Kraanvogels. Het mannelijk exemplaar van deze zeldzame kraanvogelsoort kwam toe uit Diergaarde Blijdorp te Rotterdam en het vrouwtje uit de Zoo van Oost-Berlijn. Beide dieren werden „in broedleen” ter beschikking gesteld. Deze kraanvogel wordt aangetroffen in twee afgescheiden gebieden: in het Oosten van Hokkaido (Japan) en in Zuidoost-Siberië en het Noorden van Mandsjoerije. Deze statige vogel heeft sneeuw witte veren, zwarte vleugels en een grote rode kruin. In Japan was deze vogel zeer ernstig bedreigd maar dank zij omvangrijke beschermingsmaatregelen nam het aantal individuen toch lichtjes toe. De literatuur gewaagt inderdaad van nog amper 33 exemplaren in 1952 en een toename met 172 stuks in 1962!

Vorig jaar werd gestart met een otterkweekproject.

De werken aan de kweekperken vorderen gunstig, rekening gehouden met de lange winter. Sedert enkele dagen verblijft een vrouwtje Otter in een voorlopig aangelegd verblijf. Dit diertje komt uit de dierentuin van Arnhem en zal kortelings het gezelschap krijgen van een partner uit Bern. Gehoopt wordt dat ze het samen goed zullen kunnen vinden.

Verenigingsberichten

Activiteiten mei - juni 1987

MEI

1 **Brussel.** Fluitertocht te Groenendaal. Vertrek: 8.30 u. station Groenendaal. Trein: Brussel-Nd. 8.03 u. -

Schuman 8.11 u. - Groenendaal 8.26 u. Leiding: R. Aerts (657 12 97). Mee te brengen: laarzen. Einde: 12 u.
1, 2 en 3 **Krekenland.** Driedaagse naar Nederlands Limburg. Leiding: I. Lammens, R. De Smet.

- 1 **Lier.** Ronde Put te Postel en Cartierheide te Nederland. Vertrek: 8 u. station Lier of 9 u. Brug 2 Kempisch Kanaal Retie-Postel - 13.30 u. Abdijpoort Postel. Leiding: F. Daemen en A. Cools. Mee te brengen: laarzen, knapzak en drank. Einde: 17 u. Cartierheide.
- 1 **Waregem.** Vroege morgenzangtocht te Elsegem (Scheldemeers). Wandeling met bijzondere aandacht voor de zang der vogels. Vertrek: parking van de fabriek Anex langs de weg Oudenaarde-Kerkhove te Elsegem om 5.30 u. Leiding: G. Delsoir en G. Schamelhout. Mee te brengen: laarzen, verrekijker en veldgids. Einde: 9 u.
- 2 **Antwerpen-Zuid.** Bloeiende serres van het Koninklijk Kasteel te Laken. Aan te bevelen aan al wie kan genieten van een sprookjesachtige bloemencollectie. Vertrek: met eigen wagens aan station van Oude-God om 8.45 u. Leiding: A. Deceuninck (tel. 03/449 46 56). Einde: omstreeks 12 u.
- 2 **Turnhout.** Avondwandeling voor de zang van de Nachtegaal. Vertrek: om 20 u. aan de brug over het kanaal te Ravels. Leiding: W. Dings.
- 3 **Antwerpen-Centrum.** Autocaruitstap naar de moerassen van Harchies. Vertrek: om 7.30 u. Rooseveltplein te Antwerpen. Prijs: 400 fr. (gepensioneerden en jongeren 350 fr.). Inschrijven door storting van de prijs op girorekening nr. 000-0087473-76 van De Wielewaal te Merksem. Tel. M.A. Lambert 03/646 19 68. Leiding: R. Huysmans.
- 3 **Brussel.** Ochtendwandeling te Kortenberg. Wandeling door velden en bossen. Vertrek: 9 u. Rijkswacht, Leuvense stwg. Kortenberg. Trein: Brussel-Nd. 8.33 u. - Kortenberg 8.53 u. Bus: Lijn 358, Bruss.-Nd. 8.20 u. - Kortenberg. Rijksw. 8.55 u. Leiding: L. Goovaerts (759 73 54). Mee te brengen: laarzen. Einde: rond 12 u.
- 3 **Brugge.** Vroegmorgenwandeling in de Achterhaven. Vertrek: station Brugge om 4 u., Dudzele „Drie Zwanen” om 4.20 u. Leiding: G. Orbie. Mee te brengen: laarzen, kijker, eventueel telescoop.
- 3 **Denderland.** Honegem: voorjaarsaspecten. Vertrek: kasteel Terlinden, Boudewijnlaan te Aalst om 14.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, bioloog. Mee te brengen: laarzen, kijker, loupe. Einde: 17 u.
- 3 **Hageland-Zuiderkempem.** Voormiddagtocht naar het Schulensbroek. Vertrek: Averbode abdij 7.30 u. - Linkhout kerk 8 u. Leiding: R. De Fraine. Mee te brengen: laarzen noodzakelijk.
- 3 **Lier.** VWG. Vennen en weilanden rond Turnhout. Vertrek: 8 u. station Lier, 9 u. Clarissenklooster Turnhout. Leiding: T. Depauw, gids: J. Lauwers. Mee te brengen: laarzen, knapzak. Einde: 17 u. Turnhout.
- 3 **Merebeke.** Dagtocht naar het „Mollendalbos” te Leuven. Vertrek: Merebeke-Centrum om 8.30 u. Leiding: E. Carchon. Mee te brengen: verrekijker en gidsen.
- 3 **Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht in de omgeving van Pulderbos-Viersel. Vertrek: kerk van Grobendonk om 7.30 u. Leiding: P. Thielemans. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde: rond 12 u. in het gebied.
- 3 **Netevallei.** Vroege ochtendwandeling vogelwerkgroep langs de Nete. Vertrek: parking Pallieterhoeve (Mac Adam) te Booischoot om 6 u. Leiding: S. Wuyts. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: parking om 10.30 u.
- 3 **Ninove-Geraardsbergen.** Natuurexcursie in Brakelbos. Vertrek: ingang (zuidkant) van het bos om 8 u. 's morgens. G. Merlevede en L. Van Der Trappen. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 11.30 u.
- 3 **Turnhout en Lier.** Wandeltocht ten noorden van Turnhout. Vertrek: 9 u. parking van het Clarissenklooster. Leiding: J. Lauwers. Mee te brengen: goede wandelschoenen, verrekijker of telescoop, lunchpakket. Einde: 17 u.
- 3 **Voorkepen i.s.m. Brechtse Heide.** Morgenwandeling omgeving Halle. Vertrek: 5.45 u. gemeentehuis Schilde - 6 u. Bakkershof Halle. Leiding: P. Poppe.
- 6 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkepen.** PWG: Schildehof. Aanvang: 19 u. orangerie (Schilde-Park). Leiding: A. Ligtoet.
- 8 **Antwerpen-Zuid.** Avondwandeling in het Broek te Blaasveld. Vertrek: met eigen wagens aan station Oude-God om 19.30 u. of om 20 u. op de parking Broekstraat te Blaasveld. Leiding: H. De Ceulaer. Einde: rond 22 u.
- 8 **tot 16 Antwerpen-Zuid.** 18de maal Waddenreis. Wie mee wil stort 3.000 fr. op PCR 000-0178083-88 vóór 15/2/87. Verdere info volgt. Leiding: A. Deceuninck (tel. 449 46 56).
- 8 **Klein-Brabant.** Nachtgalentocht in het Moer. Vertrek: Peleman, Rijksweg Puurs om 22 u. Leiding: F. Meeus.
- 8 **Mandelstreke.** Avondwandeling Wijnendalebos. Vertrek: Polenplein om 19 u.
- 8 **Netevallei.** Neteling: maandelijkse dia- en praatavond. Diavoorstelling reservaat De Goren door M. Geens. Aanvang: lokaal, Leopoldlei 81 te Hallaar om 20 u.
- 8 **Rupelstreek.** Avondwandeling in het Broek te Blaasveld. Vertrek: Tribune Boom FC om 19.30 u. Leiding: H. De Ceulaer. Mee te brengen: kijker.
- 8 **Westland en Mandelstreke.** Avondwandeling Bos van Wijnendale. Vertrek: Nieuwerck leper om 18.40 u.
- 9 **Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok D4 3143, Lebbecke-Hof-ter Zeebroek. Vertrek: Square J. Geerinck (St.-Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: laarzen, loupe. Einde: 12.30 u.
- 9 **Gent.** PWG-streepocht in hok C 3 41 34 gehucht Eiksen - Sleidinge. Vertrek: om 14 u. aan de kerk van Sleidinge.
- 9 **Lier.** PWG Kasteelpark Roosendaal. Inventarisatie van dit kilometerhok D4 17 41. Vertrek: 13 u. station Lier. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: flora, loupe. Einde: 17.30 u. Walem.
- 9 **en 10 Mandelstreke.** Tweedaagse busuitstap naar de Flevopolder. Vooraf inschrijven door storting van 700 fr. pp. op rek.nr. 380-0806321-31 Wielewaal Brugge. Vertrek: ten huize van J. Jacques, Wijnendalestraat 188, 8800 Roeselare om 6.30 u. Mee te brengen: 75 gulden voor het betalen van het logement en middagpicknick voor de eerste dag.
- 9 **Midden-Limburg.** Geleide wandeling op Wijvenheide. Vertrek: parking Heidestrand om 8.30 u. Leiding: C. Onkelinx. Mee te brengen: kijker en laarzen. Einde: 12 u.
- 9 **Schelde en Leie.** Leren determineren van planten. Bezoek aan natuurreservaat 't Burreken als werktrein. Vertrek: kerk Zegelsem om 14 u. Leiding: A. Santens, J. Papegnies en J. Vanheueverswyn. Mee te brengen: flora (Heimans en/of De Langhe). Einde: omstreeks 17.30 u.
- 9 **Stern.** Vroege morgenocht door de Scheldevallei. Vertrek: kerk Zevegem 5 u. Leiding: H. De Bruyker.
- 9 **Turnhout.** Slakkentocht. Vertrek: 13.30 u. aan Miko. Leiding: T. Warmoes. Mee te brengen: ev. slakkengids, loupe. Einde: 18 u.
- 9 **en 10 West-Vlaanderen.** Weekeinde Flevopolder en Naardermeer. Vol pension 75 gulden, kamer met ontbijt 25 gulden. Vertrek: station Knokke om 6 u. - Visserij-school Oostende 6.30 u. - Station Brugge 7 u. Leiding: D. Van Daele en G. Orbie. Inschrijven door overschrijving: 380-0806321-31 Wielewaal Brugge: volwassenen: 700 fr. - studenten: 550 fr. - kinderen: 350 fr.
- 10 **Brussel.** Ochtend in het Solvaydomein. Vertrek: om 8.40 u. ingang domein van Solvay op baan Groenen-daal-Terhulpen. Trein: Bruss.-Nd. 8.03 u. - Groenen-daal 8.26 u. Treinreizigers verwittigen leiding voor ophaling. Leiding: S. Beke (771 74 68 na kantooruren).
- 10 **Denderland.** Jaarlijkse nachtgalentocht in Berlarebroek. Vertrek: kerk Berlare om 8 u. Leiding: P. D'Haeseleer. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 12 u.
- 10 **Gent.** Vroegmorgenwandeling te Zevegem. Vertrek: om 6 u. aan de kerk van Zevegem. Leiding: W. Sierens.
- 10 **Hageland-Zuiderkempem.** Daguitstap naar het Elsloobos en de Maasvallei (Ned.). Vertrek: Averbode abdij om 8 u. - Diest Euroshoe om 8.15 u. Leiding: F. Mangelschots en H. Ceusters. Mee te brengen: pick-

- nick, plantengids, guldens, laarzen en kijker.
- 10 **Kievit.** Schrieken en omgeving - namiddagwandeling. Vertrek: Beerse-Vito Antwerpsebaan om 13.30 u. Leiding: J. Joris. Mee te brengen: verrekijker, laarzen enz. Einde: Beerse om 17 u.
 - 10 **Lier.** Uitstap naar de Geul (Geuldal in NL). Privé-wagens. Vertrek: 7 u. station Lier, 9 u. kerk Epen (NL). Leiding: H. Gillissen. Mee te brengen: knapzak, kijker. Einde: 17 u. ter plaatse.
 - 10 **Maasland.** Wandeling Plateau van Margraten. Dagtocht met auto's. Vertrek: markt Maasmechelen om 8 u. Leiding: M. Stevens. Mee te brengen: Picknick, laarzen, kijker, vogel- en plantengids.
 - 10 **Mechelen.** Molenwandeling. Vertrek: station NMBS Mechelen om 7.30 u. - Verbrande Brug 7.45 u. Leiding: E. Callebaut. Einde: station NMBS om 12.30 u.
 - 10 **Mol.** Daguitstap naar de Landschotse Hei (Middelbeers) en landgoed Den Utrecht (Lage Mierde - NL) Vertrek met eigen wagens aan abdij Postel om 8 u. Leiding: J. Loos en J. Sas. Mee te brengen: knapzak, laarzen en kijkers.
 - 10 **Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht op het domein Krabbelschhof. Vertrek: kerk van Pulle om 7.15 u. - dreef van het domein om 7.30 u. Leiding: P. Thielemans. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, telescoop. Einde: rond 12 u. op het domein.
 - 10 **Ninove-Geraardsbergen.** Natuurexcursie in Raspailbos. Vertrek: café „Uitkijktoren” te Galmaarden om 14.30 u. Leiding: H. De Kegel. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, loupe. Einde: 17 u.
 - 10 **Noorderkempen.** Voormiddagbezoek aan Schildehof. Leiding: W. Debock. Vertrek: Essen kerk om 7.30 u. of Schildehof om 8.15 u. (eigen wagens). Einde: Schildehof om 12 u.
 - 10 **Schelde en Leie.** Lentewandeling in het Neigembos. Vertrek: kapel van Bevingen te Neigem (bij ingang Neigembos) om 14.30 u. Leiding: E.H. J. Van Den Haute. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, flora. Einde omstreeks 17.30 u.
 - 10 **Schelde en Leie.** Vroege morgenangtocht in het Kluisbos. Vertrek: parking recreatieoord Kluisbos aan 't zwembad om 5 u. Leiding: N. De Smet. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde omstreeks 9 u.
 - 10 **Zuid-Limburg.** Wandeling in het overgangsgebied Kempen - Haspengouw (Keha). Vertrek: kerk Munsterbilzen om 14 u. Leiding: J. Vandormael, R. Ceelen, G. Thoonen. Mee te brengen: kijker, gids. Einde: rond 16.30 u. te Munsterbilzen.
 - 14 **Mechelen.** Nachtgegalenwandeling. Vertrek: Kerkplein Bonheiden om 20 u. Leiding: L. Van Dievel. Einde: Kerkplein Bonheiden om 22.30 u.
 - 15 **Mandelstreek.** Avondwandeling op Spoorwegberm te Zwevegem. Vertrek: Polenplein om 19 u.
 - 15 **Schelde en Leie.** Studieavond over de gorzen: Rietgors, Geelgors en Grauwe Gors. Uiterlijke kenmerken, voorkomen in onze streek, biotoopseisen. Lesgever: A. De Kimpe. Dia: G. Mornie. Aanvang: zaal De Kring, Hoogstraat te Kruishoutem om 20 u. Einde: omstreeks 22 u.
 - 15 **Westland.** Avondwandeling Palingbeek. Vertrek: Nieuwerck Ieper om 19.30 u.
 - 16 **Land van Waas-Zuid.** Vledermuizenavond in fort van Oelegem. Aanvang: 19.45 u. aan stadhuis van Sint-Niklaas en 20.30 u. aan ingang van het fort.
 - 16 **Lier.** Wandeling Steenbeemden en Zomerklompje. Vertrek: 13.45 u. station Lier - 14 u. Badhuis Emblem. Leiding: K. Wuyts en M. Vermeylen. Mee te brengen: kijker. Einde: 17.30 u. Badhuis Emblem.
 - 16 **Mandelstreek.** Provinciale Wielewaaldag te Brugge met bezoek aan de achterhaven te Zeebrugge. Daarna samenzijn te Dudzele. Vooraf inschrijven voor de belegde broodjes bij de secretaris. Vertrek: Polenplein om 13 u. Organisatie: Brugge.
 - 16 **Merelbeke.** Dagtocht in Midden-Brabant met o.a. een bezoek aan het „Torfbroek” te Berg. Vertrek: Merelbeke-Centrum om 8.30 u. Leiding: G. De Meulemeester en plaatselijke gidsen. Mee te brengen: verrekijker en gidsen.
 - 16 **Nationale Werkgroep Botanie.** Vallei van de Houille. Vertrek: Place Vencimont, nabij de kerk van Vencimont (tussen Beauraing en Gedinne) om 9 u. Leiding: D. Jacobs. Mee te brengen: laarzen, flora's, loupe. Einde: rond 17 u.
 - 16 **Turnhout.** Voormiddagtocht naar het Kijkverdriet te Ravels. Vertrek: 9.30 u. Kerseve (Ravelse Staatsbossen). Leiding: T. Swannet. Einde: 12 u.
 - 16 **Waregem.** Provinciale namiddag te Brugge-Zeebrugge. Meer uitleg: zie bij West-Vlaanderen.
 - 16 **Westkust.** Voegmorgenwandeling. Vertrek: om 5 u. baan De Panne-Adinkerke. Leiding: R. Billiau.
 - 16 **West-Vlaanderen.** Tweede provinciale Wielewaaldag. Vertrek: 13 u. station Brugge - 13.30 u. café De Overzet, Dudzele. Leiding: afd. Brugge. Inschrijven: 200 fr. brk. 380-0806321-3 Wielewaal afd. Brugge.
 - 17 **Antwerpen-Centrum.** Uitstap met eigen wagens door het Hageland in de omgeving van Wezemaal. Vertrek: bijeenkomst station van Aarschot om 9 u. Bereikbaar per trein: vertrek Antwerpen-Centraal om 8.24 u., aankomst te Aarschot om 8.59 u. Leiding: I. De Keyser.
 - 17 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Voormiddagwandeling op Krabbelschhof-Pulderbos. Vertrek: om 8.30 u. gemeentehuis Schilde, 8.45 u. melkerij-Zandhoven, 9 u. ter plaatse (Krabbelschhof). Leiding: dhr. Wouters (boswachter).
 - 17 **Brussel.** Voormiddagtocht te Lasne. Vertrek: om 8.45 u. recht over kerk van Lasne. Per wagen bereikbaar via Oost-Ring: voorbij Groenendaal afrit nr. 3: Mont Saint-Jean. Leiding: M. en H. De Coninck (460 24 12). Mee te brengen: laarzen. Einde: middag
 - 17 **Denderland.** Landschapswandeling tussen Aalst en Moorsel. Vertrek: kerk van Mijlbeek te Aalst om 14.30 u. Leiding: M. De Wolf, bioloog. Mee te brengen: laarzen en kijker. Einde: 17 u.
 - 17 **Fruitstreek.** Voegvogelexcursie in het prov. domein Nieuwenhoven. Vertrek: om 6 u. parking domein. Leiding: J. Stevens.
 - 17 **Groot-Beveren.** Daguitstap naar de Kalkgraslanden te Nismes en de vallei van de Viroin. Vertrek: kerk Beveren om 8 u. Leiding: C. De Buyzer. Mee te brengen: eten, drank en stevige schoenen.
 - 17 **Hageland-Zuiderkempen.** Namiddaguitstap Asdonk-Schans. Vertrek: Engsbergen kerk 14 u. Leiding: J. Van Damme.
 - 17 **Halle.** Jaarlijks bezoek aan Maasdalbos, ochtendwandeling. Aanvang: om 5 u. bij conservator V. Verdictt, Maasdalstraat 75, 1500 Halle. Einde: rond 8.30 u.
 - 17 **Klein-Brabant.** Bustocht naar de Nederlandse natuurgebieden De Brand (Noord-Brabant) en Zouwe Boezem (Zuid-Holland). Vertrek: Puurs Peleman om 6.45 u., Bornem Romeo om 7 u. Leiding: H. Peeters.
 - 17 **Lier.** Krabbelschhof te Pulle. Vertrek: 13.15 u. station Lier, 14 u. ingang Krabbelschhof Pulle. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: laarzen. Einde: 17 u. Pulle.
 - 17 **Lier.** VWG Voegmorgentocht: vogelzang! Voor verdere info tel. 480 61 78.
 - 17 **Mechelen.** Wandeling rond Koekelare. Vertrek: station NMBS Mechelen om 7.30 u., parking kasteel Wijenedaele om 9.30 u. Leiding: H. Van den Bosch. Mee te brengen: lunchpakket. Einde: station NMBS om 18 u.
 - 17 **Midden-Limburg.** Geleide wandeling op Haagdoornheide. Vertrek: nieuwe parking tegenover de Echo om 9 u. Leiding: S. Bloemen. Mee te brengen: kijker en laarzen. Einde: 12 u.
 - 17 **Mol.** Mol - Groen + bloem: Sint Lutgardisinstituut. Voegmorgenwandeling door Mol-Centrum o.l.v. J. Wijnants. Beluistering ochtendzang (initiatie). Vertrek: ingang Sint Lutgardis om 6 u. Einde omstreeks 8 u.
 - 17 **Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht omgeving Lovenhoek-Vorselaarse heide. Vertrek: markt van Vorselaar om 7.30 u. Leiding: A. Jacobs. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: rond: 12 u.

- 17 **Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in wandelbos De Averegten te Hallaar. Thema: orchideeënwandeling. Vertrek: parking Boonmarkt te Hallaar om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen, loupe, gids. Einde: parking 12 u.
- 17 **Ninove-Geraardsbergen.** Dagexcursie naar de moerassen van Harchies. Verzamelen op het plein te Moerbeke-Geraardsbergen om 7.45 u. Vervoer met eigen wagens. Leiding: G. Merlevede en L. Van Der Trappen. Mee te brengen: laarzen, verrekijker en voedsel voor 's middags.
- 17 **Noorderkempen.** Voormiddagwandeling in „De Krochten” (Ned.). Vertrek: café „Majorca”, Wuustwezel om 8 u. Leiding: F. Broos, F. Van Meel. Einde: om 12 u.
- 17 **Schelde en Leie.** Avondstemmingstocht te Rozebeke. Vertrek: kerk Rozebeke om 18.30 u. Leiding: J. Vanheeuverswyn. Mee te brengen: verrekijker. Einde: omstreeks 21.30 u.
- 17 **Schelde en Leie.** Gorzentoct in de Vlaamse Ardennen. Vertrek: markt Oudenaarde om 8 u. Leiding: A. De Kimpe. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde: omstreeks 12 u.
- 17 **'s Heerenbosch.** Wandeling in Kravaalbos. Vertrek: 14.30 u. kerk Mazenzele. Leiding: Piet.
- 17 **Westkust.** De Fluithoek. Vertrek: Koksijde Dorp parking St.-Pieterskerk om 14.30 u. Leiding: F. Florizoone.
- 19 **Gent.** PWG-streepstocht in hok D33432 De Bommels te Melle. Vertrek: om 18.30 u. aan de kerk te Melle.
- 20 **Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** PWG: uitstap te Ranst-Zevenbergen. Vertrek: 18.45 u. kerk Schilde; 19.15 u. ingang domein. Leiding: A. Ligtvoet.
- 22 **Mandelstreek.** Avondwandeling naar het Munneken te Houthulst. Vertrek: Polenplein om 19 u.
- 22 **Midden-Limburg.** Avondwandeling: Rugstreeppad. Vertrek: parking Hengelbroekweg om 20 u. Leiding: Binon en M. Schepers. Mee te brengen: stevig schoeisel. Einde: 23 u.
- 22 **Westland.** Avondwandeling Munneken te Houthulst. Vertrek: om 19 u. Nieuwerck leper.
- 23 **Brugge.** Fietstocht met de plantenwerkgroep. Brugse reien en Assebroek. Vertrek: 13.30 u. station Brugge. Leiding: P. Keirsebilck. Mee te brengen: fiets, flora, loupe.
- 23 **Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok E3 1741, Kerkken-Mussenzele. Vertrek: Square J. Geerincx (St-Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora's. Einde: 12.30 u.
- 23 **Lier.** PWG. Lessevallei te Houyet. Kilometerhokinventarisatie J6 11 14. Vertrek: om 7 u. station Lier, privé-wagens. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: knapzak, drank. Einde: 18 u. Houyet.
- 23 **Schelde en Leie.** Zoetwaterexploratie. Een zoetwaterbiotoop wordt onderzocht naar ongewervelde waterdieren. Relatie met vervuiling, eigen handelwijze, ecologie. Vertrek: kerk Asper om 14 u. Max. 20 deelnemers. Bellen naar secretariaat 091/84 43 82. Leiding: M. Petit. Einde omstreeks 17 u.
- 23 **Stern.** Wandeling door de Scheldevallei in het teken van de internationale vogelkijkgdag, in samenwerking met de gemeente De Pinte. Vertrek: café 't Doornhammeke, Pont Zuid 55, 9721 Zevergem om 14.30 u. Leiding: W. Galle. Einde: 17 u.
- 24 **Antwerpen-Centrum.** Internationale Vogelkijkgdag. Speurend naar vogels in het parklandschap rond Brasschaat. Bijeenkomst hoek Bredabaan en Pauwelslei. Bushalte 41 van de lijnbus 64 van de NMVB om 9 u. Leiding: L. Vergaelen.
- 24 **Antwerpen-Zuid.** Vroegmorgenwandeling in de Kleiputten van Niel. Vertrek: met eigen wagens aan station van Oude-God om 6 u. Samenkomst gebied Potaardestr. te Niel om 6.30 u. Leiding: H. De Ceulaer. Einde: tussen 10 en 11 u.
- 24 **Brugge.** Internationale vogelkijkgdag: morgenwandeling Tilleghem. Vertrek: 6 u. grote parking, Torhoutsesteenweg. Leiding: G. Orbie. Einde: Trutselaar met mogelijkheid tot ontbijt.
- 24 **Gent.** Internationale vogelkijkgdag. Details zie volgende Parus.
- 24 **Kievit.** Internationale vogelkijkgdag op Het Blak en Scherpengheert te Beerse. Vertrek: Beerse - Den Hout parking Brug 6 om 9 u. Leiding: de leden van het WVO-Turnhout. Mee te brengen: verrekijker of telescoop en vogelgidsen. Einde: bij goed weer is er de ganse dag permanentie.
- 24 **Krekenland.** Dagtocht naar Bulskampveld te Beernem. Vertrek: markt te Assenede om 8 u. Leiding: A. Van Houcke. Mee te brengen: picknick, verrekijker. Einde: rond 17 u.
- 24 **Land van Waas-Zuid.** Internationale vogelkijkgdag. Studie van de zangvogels. Vertrek: om 9 u. aan stadhuis van Sint-Niklaas, 9.30 u. op de Dries te Sinaai. Voormiddagtocht.
- 24 **Mandelstreek.** Busuitstap naar de Voerstreek. Vóór 10 mei inschrijven door storting van 450 fr. pp. op rekening De Wielewaal Kortrijk nr. 462-7259741-65. Vertrek: Polenplein om 6.45 u. of Kortrijkse Hallen om 7.15 u. Organisatie: Kortrijk.
- 24 **Mol.** Internationale vogelkijkgdag: Birdwatch '87. Een hele dag vogels kijken in onze regio om iedereen de kans te geven onze hobby te leren kennen. Aanvang: 5.30 u. - 7.30 u.; Kerk Mol-Gompel: vroegmorgenwandeling in de Netevallei o.l.v. J. Sas. 8.30 u. - 12 u.; Brug Sas 3 (baan Mol-Postel): wandeling langs bekende Molse natuurgebieden. Leiding: J. Hendrickx en F. Vreysen. 12.30 u. - 13.30 u.: picknick aan de Grote Zandput: Sas 4, 14 u. - 16.30 u.; Brug 2 (baan Retie-Postel): vogelexcursie in BNVR-reservaat „De Ronde Put” (roofvogels!) o.l.v. J. De Schepper en M. Van Bugghenhout. Mee te brengen: kijkers, laarzen, picknick en vogelgids niet vergeten!
- 24 **Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht omgeving Kindernauwgebied en Breugelheide te Lille. Vertrek: kerk van Lille om 7.30 u. Leiding: A. Jacobs en W. Debaere. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: rond 12 u.
- 24 **Netevallei.** Internationale vogelkijkgdag. Vroegochtendwandeling. Vertrek: parking Pallieterhoeve Booischoot om 7 u. aansluiting om 10 u.
- 24 **Ninove-Geraardsbergen.** Ochtendexcursie in het raam van de vogelzangcursus in het Raspaillebos. Vertrek: café „Uitkijktoren” te Galmaarden om 5 u. 's morgens. Leiding: H. De Kegel en L. Van Der Trappen. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 8.30 u.
- 24 **Rupelstreek.** Halve dagtocht naar de kleiputten van Niel (Walenhoek) samen met afd. Antwerpen-Zuid. Vertrek: om 6.30 u. tribune Boom FC. Leiding: H. De Ceulaer. Mee te brengen: vogelgids, kijker, laarzen. Einde: rond de middag.
- 24 **Schelde en Leie.** Natuurwandeling naar de Schelde-meersen te Petegem. Bezoek aan Wielewaalreservaat de Langemeersen. Vertrek: kerk Petegem om 14.30 u. Leiding: P. Cardon, conservator Langemeersen. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde: omstreeks 17.30 u.
- 24 **Stern.** Wandeling door de Scheldevallei in het teken van de internationale vogelkijkgdag. Vertrek: kerk Zevergem om 9 u. Leiding: W. Galle. Einde: 11.30 u.
- 24 **Stern.** Wandeling door de Scheldevallei in het teken van de internationale vogelkijkgdag, in samenwerking met de gemeente De Pinte. Vertrek: café 't Doornhammeke, Pont Zuid 55, 9721 Zevergem. Leiding: W. Galle. Einde: 17 u.
- 24 **Turnhout.** Wandeling ten noorden van Turnhout in het kader van de Internationale Vogelkijkgdag. Vertrek: om 9 u. Brug 1 Turnhout. Leiding: W. Machiels en W. Bosmans. Mee te brengen: vogelgids en verrekijker. Einde: 12 u.
- 24 **Waregem.** Familiewandeling in Ooigem. Naast het observeren van fauna en flora komen ook geschiedkundige en landschappelijke aspecten van dit bos en

- zijn omgeving aan bod. Vertrek: kerk van Ooigem om 14.30 u. Leiding: G. Delsol en T. Demuytere. Mee te brengen: laarzen, verrekijker en veldgidsen. Einde: 17 u.
- 24 West-Vlaanderen.** Bustocht naar de Voerstreek o.l.v. afd. Kortrijk. Vertrek: om 7 u. kerk Kuurne Centrum, 7.15 u. Hallen Kortrijk. Inschrijven: storten rek. Wielewaal Kortrijk 462-7259741-65, volwassenen 450 fr. - studenten: 350 fr.
- 24 Zuid-Limburg.** Wandeling in holle wegen te Hoeselt. Vertrek: kerk Hoeselt om 14 u. Leiding: J. Vandebroek, H. Vertessen, V. Wijnen. Mee te brengen: vogelgids en flora. Einde: rond 16 u.
- 27 Mechelen.** Mechelsbroek. Vertrek: Sluis Dijle 20 u. Leiding: J. Heylen. Einde: Sluis Dijle om 22 u.
- (27) 28, 29, 30 Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiekamp in de vallei van de Honnelle, Henegouwen, vanuit het Centre Provincial d'Hébergement „Le Cail-lou", rue Emile Verhaeren 23, 7386 Roisin. Inschrijven noodzakelijk door storting van 2.000 BF op rek. 000-0900546-95 van K. De Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze, vóór 19 april '87! (min het eventueel reeds betaalde voorschot) (volpension). Aankomst in het verblijfscentrum woensdagavond 27 mei tussen 19 en 20 u. Wie voor één dag wil aansluiten kan contact opnemen met Karel (tel. 091/86 45 60). Leiding: K. De Waele. Mee te brengen: flora's, loupes, laarzen, regen-gerief, slaapgerief. Einde: zaterdag 30 mei om 17 u.
- 27 Nete en Aa (Herentals).** Avondtocht op zoek naar de Nachtegaal in de Netevallei te Herentals. Vertrek: Netebrug op de ring te Herentals om 19.30 u. Leiding: E. Vercammen. Mee te brengen: laarzen. Einde: rond 22.30 u.
- 28 tot 31 Denderland.** Kampeerweekende in de Argonne (Frankrijk). Organisatie en inlichtingen: P. D'Haeseleer (053/70 33 11).
- 28 tot 31 Gent.** Vierdaagse naar de Argonne. Inlichtingen: W. Sierens (091/30 96 51).
- 28 tot 31 Mandelstreek.** 4-daagse uitstap naar de Argonne met de bus. Vooraf inschrijven door storting van 1.000 fr. op rekeningnr. 710-0116626-60 De Wielewaal-Roeselare. De inschrijvers ontvangen een informatie-map. Totale kostprijs: 5.800 fr. Leiding: P. Ingelaere en B. Victor.
- 28 tot 31 Merelbeke.** 4-daagse zoektocht in de Argonne (Frankrijk). Inschrijven vóór 8 mei bij De Wielewaal afdeling Gent. De deelnemers ontvangen tijdig meer informatie. Leiding: W. Sierens.
- 28 tot 31 Netevallei.** 4-daagse exploitatietocht naar de Argonne (vooraf inschrijven). Leiding: F. Valvekens.
- 28 tot 31 Noorderkempem.** Argonne (Frankrijk). Leiding: F. Broos (tel. 667 43 52). Spoedig aangeven.
- 28 tot 31 Schelde en Leie.** Vierdaagse naar Engeland met bezoek aan diverse parken. Formule bed & breakfast. Voor inlichtingen: J. Vanheeuverswijn, Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82). Prijs: ± 4.500 fr. Max. 9 à 15 deelnemers. Leiding: P. Geeroms.
- 28 tot 31 Schelde en Leie.** Zelfverzorgingskampeervier-daagse in de Argonne. Leiding en inschrijving: O. Heyse, Den Bos 6, 9761 Ouwegem.
- 28 tot 30 's Heerenbosch.** Driedaagse in Argonne. Infor-matie bij G. Van Gucht (052/33 44 56).
- 28 tot en met 31 Stern.** 4-daagse uitstap naar Lotharingen. Praktische inlichtingen: W. Galle (tel. 85 47 01).
- 28 tot 31 Voorkempem en Brechtse Heide.** Weekend naar de Gaume. Inlichtingen bij P. Poppe (tel. 03/383 09 32) of F. Kerstens (tel. 03/383 19 40).
- 29 Westland.** Avondwandeling Helleketelbos. Vertrek: 19 u. Nieuwerck leper.
- 30 Antwerpen-Zuid.** Voormiddagwandeling Hof van Boutersem. Conservator: J. Claes (tel. 03/484 36 31). Vertrek: om 8.15 u. aan station Oude-God met eigen wagens. Leiding: A. Deceuninck (03/449 46 56). Mee te brengen: laarzen. Einde: 12 u.
- 31 Brugge.** Bustocht naar het reservaat Kleiputten van Ploegsteert en Heuvelland. Vertrek: 8 u. station Brugge. Leiding: D. Van Daele, H. Delvoye en J. Tahon (conservator). Mee te brengen: laarzen, picknick, kijker, ev. telescoop. Inschrijven: storting rek. 380-0806321-31 volw. 250 fr., stud. 200 fr., kind. 175 fr.
- 31 Denderland.** Bermendag. Bezoek aan milieuvriendelijk beheerde bermen in het Aalsterse. Vertrek: Square J. Geerinck (St.-Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Organisatie: werkgroep botanie. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: laarzen, loupe, kijker. Einde: 12.30 u.
- 31 Lier.** Omgeving Bouwel-Grobbendonk. Vertrek: 9 u. station Lier, 9.15 u. kerk Bouwel, namiddag: 14 u. villa Jagersrust, Liersestwg. 64, Grobbendonk. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: laarzen, knapzak en drank. Einde: 17.30 u. Grobbendonk.
- 31 Mol.** Daguitstap naar de Malpie en Budel-Dorplein (NL). Verrassende waarnemingen gegarandeerd! Vertrek: met eigen wagens aan kerk Mol-Wezel om 8 u. o.l.v. J. Henderickx en J. Sas. Mee te brengen: knapzak, kijkers en laarzen.
- 31 Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht omgeving vliegveld Oostmalle, Blommerschot. Vertrek: kerk van Wechelderzande om 7.30 u. Leiding: P. Thielemans. Mee te brengen: verrekijker. Einde: rond 12 u.
- 31 Zuid-Limburg.** Dijkenwandeling. Vertrek: parking LUC-Diepenbeek om 14 u. Leiding: G. Fuchs, L. Daenen. Mee te brengen: gids, flora, kijker. Einde: rond 16 u.

JUNI

- 1 Gent.** PWG-Streepocht in hok D33114 omgeving De Pinte. Vertrek: om 18.30 u. aan Rest. Den Duiver.
- 3 Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** PWG-uitstap om-ggeving Zandhoven-Viersel. Aanvang: 18.45 u. kerk Schilde, 19 u. kerk Zandhoven. Leiding: A. Ligvoet.
- 5 tot en met 8 Antwerpen-Centrum.** Vierdaagse te Florenville: omzwerfing door Belgisch en Frans Lotha-ringen en Gaume met een dagtocht te Torgny en omgeving. Prijs: 4.400 fr. Bijeenkomst om 8 u. Roose-veltplein te Antwerpen. Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar; daarom zo snel mogelijk contact opnemen met M. A. Lambert, tel. 03/646 19 68 voor verdere inlichtingen.
- 5 Gent.** Avondwandeling te Moerbeke met nachtzwaluw-observatie. Vertrek: om 19.30 u. op het St Pietersplein, kant Schoolmuseum. Leiding: J. Van De Steen.
- 5 Kievit.** Nachtzwaluwentocht - Den Utrecht. Vertrek: Beerse-centrum om 18 u., Brug Ravels 18.30 u., eigen wagens. Leiding: T. Swannet. Mee te brengen: verre-kijker, laarzen, enz. Einde: naargelang de omstandig-heden.
- 5 Mandelstreek.** Avondwandeling naar Ploegsteert. Ver-trek: Polenplein om 19 u.
- 5 Netevallei.** Neteling. Maandelijke dia- en praatavond. Driedimensionele diaprojectie. Lokaal Leopoldlei 81, Hallaar om 20 u.
- 5 Westland en Mandelstreek.** Avondwandeling Ploeg-steert. Vertrek: 19.20 u. Nieuwerck leper
- 6 7 en 8 Lier.** Buitenlandse reis naar Marquenterre. Info: tel. 03/481 94 79.
- 6 7 en 8 Mechelen.** Bezoek aan de Argonne. Vertrek: wordt medegedeeld. Kostprijs: ± 2.800 BF. Leiding: E. Callebaut. Mee te brengen: Frans geld.
- 6 Schelde & Leie en Waregem.** Initiatie in determineren van planten op een oude spoorwegberm. Vertrek: station St.-Eloois-Vijve om 14 u. Leiding: K. De Waele. Mee te brengen: flora, loupe. Einde: omstreeks 17 u.
- 6, 7 en 8 Schelde en Leie.** Sinkenweekend in de Hoge Venen. Verblijf in jeugdherberg te Ovivat. Maximum 40 deelnemers. Prijs: ± 1.200 fr., zonder verplaatsing. Inschrijven door storting van voorschot van 500 fr. op rek. 737-5200299-75 van J. De Potter. Leiding: J. De

- Potter, Rokegem 3, 9670 Horebeke (055/45 62 37).
- 7 **Fruitstreek.** Wandeling omgeving Halmaal en Romeinse weg in Velm. Vertrek: om 14 u. kerk Halmaal. Leiding: A. Vanmarsenille, K. Vanderbemden en A. Verheyden.
 - 7 **Mol.** Excursie in staatsdomein De Most (Balen) o.l.v. boswachter M. Van Buggenhout. Vertrek: café Kokpit (Keiheuvel) om 9 u. Mee te brengen: kijkers en laarzen.
 - 7 **Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht naar de Zegge van Lille. Vertrek: kerk van Gierle om 7.30 u. Leiding: A. Jacobs. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: rond 12 u.
 - 8 **Antwerpen-Zuid.** Zomerwandeling in de Malpie. Vertrek: met eigen wagens aan het station Oude-God om 8 u. Leiding: A. Deceuninck (tel. 03/449 46 56). Mee te brengen: laarzen en lunchpakket. Einde: 17 u.
 - 8 **Noorderkempem.** Namiddagwandeling in het domein „Cogels” (Grote Meer). Vertrek: Essen-Hoek-kerk om 13 u. Leiding: A. De Dooy. Einde: Grote Meer om 17 u.
 - 8 **Zuid-Limburg.** Het Wielewaalreservaat „De Kevie”. Vertrek: St.-Lutgardiskerk te Tongeren om 14 u. Leiding: C. Moens, B. Odeur. Mee te brengen: kijker, gids, flora. Einde: rond 16 u.
 - 12 **Brugge.** Avondwandeling in duinbosjes De Haan. Vertrek: 19 u. station Brugge, 19.30 u. Watertoren De Haan. Leiding: D. Van Daele. Mee te brengen: kijker en flora.
 - 12 **Schelde en Leie.** Avondwandeling in de Maarkebeekvallei. Aandacht voor alle gewone dingen! Vertrek: kerk Etikhove om 19.30 u. Leiding: W. Aelvoet. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde als 't goed donker is.
 - 12 **Stern.** Plantenwerkgroep. Vertrek: 19 u. kerk Zevergem. Leiding: W. De Meester.
 - 13 **Antwerpen-Zuid.** Vleermuizenobservatie in het Fort van Oelegem. Verplichte bijdrage te betalen in de verzekering (25 fr. betalen ter plaatse). Vertrek: met eigen wagens station Oude-God om 20.30 u. Leiding: H. Waeterschoot. Einde: omstreeks middernacht.
 - 13 **Lier.** Avondwandeling en observatie Nachtzwaluw te Lichtaart. Vertrek: 18 u. station Lier, 18.30 u. de Lindekens te Bouwel. Leiding: Y. Peeters. Einde: Lichtaart om 23 u.
 - 13 **Lier.** Uitstap naar Lintse bossen. Vertrek: 14 u. station Lier. Leiding: M. Voorspoels. Mee te brengen: laarzen, kijkers. Einde: 17 u. Lint.
 - 13 **Nationale Werkgroep Botanie.** Omgeving Halle - Oud kasteelpark en een oude Zennearm. Vertrek: kerk Lembeek om 9 u. Leiding: C. De Caluwé. Mee te brengen: laarzen, flora's, loupe. Einde: rond 17 u.
 - 14 **Brussel.** Voormiddag te Sterrebeek. Bus: NL: Bruss.-Nd. 7.50 u. - Sterrebeek oud station 8.23 u. Wandeling door kasteelpark en het holle wegenrijke landschap. Vertrek: om 8.30 u. kerk Sterrebeek. Leiding: H. Dayers. Laarzen voorzien bij slecht weer, anders wandelschoenen.
 - 14 **Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok E3 18 24, Wellemers-Kavee. Vertrek: Square J. Geerinck (St.-Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: laarzen, flora's, loupe. Einde: 12.30 u.
 - 14 **Gent.** Bustocht naar Lesse en Lomme. Inschrijving door storting van 300 fr. pp. op rek. 000-0520631-32 van De 'Wielewaal' afd. Gent, Basketbalstraat 16, 9920 Lovenegem. Leiding: E. Van Renterghem.
 - 14 **Groot-Beveren.** Gemeenschappelijke busuitstap met Wielewaal Land van Waas-Zuid. Zie Wielewaal Land van Waas-Zuid.
 - 14 **Hageland-Zuiderkempem.** Namiddaguitstap naar de Velpvallei. Vertrek: Averbode abdij om 13.30 u., Kortenenkerk om 14 u. Leiding: R. Smets.
 - 14 **Klein-Brabant.** Namiddagtocht naar het Kravaalbos te Aalst-Meldert. Met eigen wagens. Vertrek: Romeo-Rijksweg Bornem om 13.30 u. Leiding: R. en J. Winckelmans.
 - 14 **Krekenland.** Halve dagtocht naar St.-Laureins en omgeving. Vertrek: markt te Assenede om 8 u. Leiding: W. Hamelinck. Mee te brengen: verrekijker. Einde: rond de middag.
 - 14 **Land van Waas-Zuid.** Busreis naar de Sint Pietersberg en de Voerstreek. Vertrek: om 8 u. aan stadhuis van Sint-Niklaas. Vooraf inschrijven (400 fr. storten op rekeningnr. 789-5363296-87).
 - 14 **Midden-Limburg.** Inventarisatiewandeling in de Schansbeemden. Vertrek: aan het C.C. van Zolder om 8 u. Leiding: T. Houben. Mee te brengen: laarzen, kijker, vogel- en bloemengids. Einde: 12 u.
 - 14 **Mol.** Wandeling door de Postelse Abdijbossen o.l.v. Broeder Henricus. Vertrek: binnenkoer Abdij Postel om 14 u. stipt!
 - 14 **Noorderkempem.** Bustocht naar Zuid-Limburg (Zinkvioletje en orchideeën). Vertrek: Essen-kerk om 7 u. Leiding: J. Pinseel (tel. 667 44 82 - 667 43 52 - 667 33 83). Aangeven vóór 7-6-'87.
 - 14 **Schelde en Leie.** Busuitstap naar de Boulonais (Noord-Frankrijk). Aandacht voor verschillende orchideeën en 't mooie landschap (o.a. kalkhellingen). Inschrijven bij J. Vanheuvverswyn, Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82). Leiding: P. Hubau.
 - 14 **Voorkempem i.s.m. Brechtse Heide.** Voormiddag Blommerschot: 8.30 u. gemeentehuis Schilde, 9 u. ingang kasteel de Renaissance Oostmalle. Namiddag: wandeling in het gebied van de Aa (Lille), 13.30 u. kerk Wechelderzande. Leiding: F. Kerstens.
 - 14 **Waregem.** Wandeling op de oude spoorwegberm te Waregem. Naast fauna en flora maken we ook kennis met de bedreigingen waaraan dit unieke landschap blootgesteld wordt. Vertrek: station te Waregem om 9 u. Leiding: T. Demuytere en R. Laverge. Mee te brengen: laarzen, verrekijker en veldgidsen. Einde: 11.30 u.
 - 14 **Zuid-Limburg.** Wandeling in de Molenbeemden van Membruggen. Vertrek: café Toevlucht Membruggen om 14 u. Leiding: F. Hermans. Mee te brengen: kijker, gids, flora. Einde: rond 16.30 u.
 - 16 **Gent.** PWG-streepocht in hok D2 18 21 De Kalbvallei te Merendree. Vertrek: om 18.30 u. aan de kerk van Merendree.
 - 17 **Voorkempem i.s.m. Brechtse Heide.** Bezoek aan de heemtuin van de schilder A. Cools te Geel (PWG). Vertrek: 18.45 u. stipt gemeentehuis Schilde, 19.15 u. ingang Bobbejaanland Lichtaart. Leiding: A. Cools.
 - 19 **Mechelen.** Bezoek aan het Vaartland (Willebroek). Vertrek: station NMBS Mechelen om 19.45 u. Leiding: Willemse. Einde: station NMBS om 22.30 u.
 - 20 **Antwerpen-Zuid.** Wandeling langs het strand en het duin te Koksijde. Vertrek: met eigen wagens om 8 u. aan het station van Oude-God. Leiding: A. Deceuninck (tel. 03/449 46 46). Gids: A. Van Hoof (tel. 230 41 57). Mee te brengen: eten en drank. Einde: omstreeks 17 u.
 - 20 **Brugge.** Algemene ledenvergadering en ledenfeest. Barbecue. Domein Beisbroek om 20 u. Inschrijven: storten 490 fr. rek. 380-0806321-31.
 - 20 **Lier.** Vergadering VWG. Aanvang: 20 u. clublokaal, Rolwagenstraat 10, Lier.
 - 20 **Rupelstreek.** Grassentocht naar Vlassenbroek. Vertrek: 9 u. tribune Boom FC. Leiding: J. Moens. Mee te brengen: grassengids, loupe, eten voor 's middags, laarzen, kijker. Einde: rond 18 u.
 - 20 **Schelde en Leie.** Avondstemmingstocht te Moerbeke-Waas. Hoogtepunt wordt hopelijk de uitvliegende Nachtzwaluw. Vertrek: benzinstation Texaco, Gaverse Steenweg te Deinze om 19 u. Leiding: J. Van Hecke. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde: omstreeks 22.45 u.
 - 21 **Antwerpen-Centrum.** Uitstap met eigen wagens door de polders en weiden in de omgeving van Moerzeke. Bijeenkomst om 8.30 u. aan de Noorse kerk, Tunnelplaats te Antwerpen. Leiding: K. Labens.
 - 21 **Brussel.** Grassennamiddag te Haren. Botanische speurnamiddag gericht op onze grassoorten. Vertrek: om 13.45 u. station Haren-Zuid. Trein: Brussel-Leuven: Brussel-Cent. 13.25 u. - Haren-Zuid 13.40 u. Leiding: R.

- Devriese (460 46 02). Mee te brengen: loupe en grassengidsen/flora.
- 21 Denderland.** Bustrip naar Limburg. Voormiddag: het „Hageven” te Neerpelt o.l.v. H. Lehaen. Namiddag: de „Wateringen” te Lommel o.l.v. A. Mertens en A. Geuens. Vertrek: station Aalst om 6.30 u. Vooraf inschrijven (vóór 31 mei!): 375 fr. op PCR 000-0909386-11 van N. De Meester, Moerstr. 72 te 9330 Dendermonde. Info: 052/21 09 21. Einde: 20.30 u. Aalst.
- 21 Groot-Beveren.** Uitstap naar het Mechels Broek (wedlands). Vertrek: kerk Beveren om 13.15 u. Leiding: C. De Buyser. Mee te brengen: laarzen.
- 21 Hageland-Zuiderkempem.** Daguitstap naar de kalkstreek omgeving van Nismes (prov. Namen). De verplaatsing gebeurt met eigen wagens. Vertrek: Averbode Abdij om 7.15 u., Diest-Euroshoe om 7.30 u. Leiding: F. Mangelschots, J. Van Damme. Mee te brengen: picknick, plantengids, kijker en laarzen.
- 21 Lier.** PWG. Inventarisatie kilometerhok C5 54 21. Dreven rond kasteel van Herlaar. Vertrek: 8 u. station Lier. Leiding: A. De Jonghe. Mee te brengen: laarzen, loupe, flora. Einde: 12 u. Herlaar.
- 21 Merelbeke.** Namiddagwandeling in de Bourgoyen, het Gentse natuurreservaat. Vertrek: Merelbeke-Centrum om 13.30 u. Leiding: G. De Meulemeester. Mee te brengen: verrekijker en gidsen.
- 21 Midden-Limburg.** Met eigen wagens naar het Stamp-rooier broek voor een geleide wandeling. Vertrek: parking Fraters te Zonhoven om 8 u. Leiding: J. Sanders. Mee te brengen: laarzen en kijker. Einde: 12 u.
- 21 Mol.** Excursie in Wielewaal-reservaat De Biezenhoed en door de Ossenbroeken (Meerhout-Vorst) o.l.v. conservator W. Stevens. Vertrek: markt Meerhout om 8.30 u. Mee te brengen: kijkers en laarzen. Einde: rond de middag.
- 21 Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in wandelbos de Averegten te Hallaer. Themawandeling: zomerwandeling. Vertrek: parking Boonmarkt te Hallaer om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: loupe, gids. Einde: parking om 12 u.
- 21 Ninove-Geraardsbergen.** Natuurexcursie te Everbeek. Vertrek: 14.30 u. Voor verdere inlichtingen zie ledenblad „Vlierefluiter” of telefoneer naar 054/32 30 47. Leiding: A. D’homme. Mee te brengen: laarzen, verrekijker en loupe. Einde: 17 u.
- 22 Gent.** PWG-streepocht in hok D33634. Weidegebied in Serskamp. Vertrek: om 18.30 u. aan de kerk van Serskamp.
- 26 Hageland-Zuiderkempem.** Nachtzwaluwenobservatie. Vertrek: Averbode abdij om 21 u., Engsbergen kerk om 21.15 u. Leiding: F. Mangelschots.
- 26 Stern.** Avondwandeling door de Scheldevallei. Vertrek: om 20.30 u. kerk Zevegem. Leiding: W. Galle.
- 27 Antwerpen-Zuid.** Wandeling in Fort 7. Vertrek: aan de ingang van het Fort 7, Legerstraat 40 te Wilrijk om 9 u. Leiding: A. Uyttendaele en medewerkers (03/237 35 34) Einde: 12 u.
- 27 Nationale Werkgroep Botanie.** Inventarisatie van de Brugse Reien. Vertrek: 9 u. Minnewaterparking (halfweg tussen het Stationplein en de Katelijnepoort). Leiding: P. Keirsebilck. Mee te brengen: flora’s, loupe, stevig schoeisel. Einde: 17 u.
- 28 Brussel.** Voormiddag rond Loonbeek. Loonbeek ligt in de IJsevallei tussen Neerijse en Huldenberg. Vertrek: om 8.45 u. op de parking vóór het kasteel van Loonbeek. Openbaar vervoer: evt. bus NL Brussel-Nd. 7.50 u. - Leefdaal oud station 8.41 u. Busreizigers verwittigen R. Gielen (460 42 78) voor ophaling. Leiding: L. Ledoux (735 42 38). Mee te brengen: laarzen. Einde: 12 u.
- 28 Denderland.** Werkgroep botanie: inventarisatie kilometerhok D4 3143, Lebbeke - Hof-ter-Zeebroek. Vertrek: Square J. Geerincx (St.-Annalaan) te Aalst om 8.30 u. Leiding: P. Van den Bremt, L. Annaert en Ch. Breckpot. Mee te brengen: laarzen, loupe, kijker. Einde: 12.30 u.
- 28 Gent.** Dagtocht naar Lier en omgeving. We bezoeken de Steenbeemden en Anderstad met gidsen van ter plaatse. Vertrek: op het St. Pietersplein kant Schoolmuseum om 7.30 u. Leiding: W. Sierens. Mee te brengen: picknick.
- 28 Klein-Brabant.** Spoorwegbermfloratocht. Vertrek: station Oppuurs om 14 u. Leiding: G. Hielegems.
- 28 Kreenland.** Naar plantentuin R.U.G. Vertrek: markt te Assenede. Leiding: C. Gillis. Einde: rond de middag.
- 28 Land van Waas-Zuid.** Uitstap naar het Hageland (Walenboscomplex). Vertrek: 13.30 u. aan stadhuis van Sint-Niklaas. Leiding: Guisson van afdeling Hageland-Zuiderkempem. Namiddaglunch meenemen.
- 28 Schelde en Leie.** Natuurzoektocht te Schorisse. Educatieve dagwandeling in een prachtig landschap. Gezellige vraagjes! Prachtige prijzen! Vertrek: kerk Schorisse om 9.30 u. Vertrek: kerk Schorisse om 9.30 u. Deelnameprijs: 50 fr. Leiding: P. Van Ceunbroeck. Mee te brengen: picknick. Einde: omstreeks 17 u.
- 28 's Heerenbosch.** Onze conservator leidt ons rond in ons reservaat. Vertrek: 14 u. Vlassenbroek-kerk. Leiding: Frans. Mee te brengen: laarzen.
- 28 Waregem.** Dagtocht in het West-Vlaamse Heuvelland. We maken een lange wandeling tussen Kemmel-, Monte-, Scherpe-, Rode en Vidaigneberg, tussen korenvelden met Klaprozen en groene weiden met meidoornhagen omzoomd. Kennismaking met een streek die zowel geschiedkundig, landschappelijk als op het vlak van natuur niet hoeft onder te doen voor de Vlaamse Ardennen. Vertrek: om 8 u. aan de kerk van Waregem. Samenkomst aan de kerk van Kemmel om 9.15 u. Leiding: L. Kinds. Mee te brengen: laarzen of stevige wandelschoenen, verrekijker, veldgidsen en picknick voor 's middags.

JULI

- 1 Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** PWG-uitstap langs de Nete te Lier. Aanvang: 18.45 u. gemeentehuis Schilde, 19.45 u. café Draaiboom (Netekanaal). Leiding: A. Ligtoet.
- 2 Gent.** PWG-streepocht in hok D3 41 21. Zuidelijke omgeving van De Pinte. Vertrek: om 18.30 u. op de brug van de Oudenaardsestwg. (N60) over E 17.
- 3 Netevallei.** Neteling. Maandelijkse dia- en praatavond. Lokaal: Leopoldlei 81 te Hallaer om 20 u.
- 4 Nationale Werkgroep Botanie.** Oude spoorweg, moeras- en boslandschap. Vertrek: kerk Vloesberg om 9 u. Leiding: T. De Geyter. Mee te brengen: laarzen, flora's, loupe. Einde: rond 17 u.
- 5 Mol.** Inventarisatie van Fuut, Oeverwaluw en Huiszwaluw in onze regio (fiets of auto). Vertrek: parking Sibelco (beneden brug Mol-Donk) om 14 u. Medewerkers-tellers nemen eerst contact op met J. Sas (014/31 26 57).
- 5 Zuid-Limburg.** Wandeling in de Maasvallei. Vertrek: busstation Tournebriede (Lanaken) om 14 u. Leiding: L. en L. Smeets. Mee te brengen: kijker, gids, flora. Einde: rond 16 u.

RAAD VAN BESTUUR - UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN 14 FEBRUARI J.L.

— Het internationaal bekende „Journal für Ornithologie” vroeg ruilnummers aan met Wielewaal-Oriolus.

— Er komen 1000 nieuwe Hyla-stickers en 2000 nieuwe Wielewaal-stickers. (verkoopprijs 20 fr., ontwerp R. Willockx)

— Nieuwe tarieven werden opgesteld voor advertenties in Wielewaal-Oriolus.

— De Wielewaal beloofde zijn steun aan het comité van „De Maatjes” i.v.m. de recente bedreiging van het graven van afvoerkanaltjes in de omliggende weiden.

— Een tekst wordt bezorgd aan alle afdelingen met een oproep om mee te werken aan de Week van het Natuurbehoud ter gelegenheid van de Nationale Natuurbeschermingsdag op 20 november 1987.

— Voor de beide buitenlandse reizen naar Extra-madura (Spanje) en de Donau-Delta (Roemenië) zijn er een groot aantal inschrijvingen.

— De Limburgse afdelingen ontvingen 20.000 fr. subsidie vanwege hun provinciebestuur. Het bedrag wordt verdeeld volgens het aantal leden.

— De Wielewaal kocht in „De Langemeersen” te Wortegem-Petegem 2 percelen bij, respectievelijk 1 ha 90 a en 37 a 60 ca groot.

— In het Zammels Broek te Geel kochten we een perceel van 85 a 15 ca.

— De Wielewaal diende een klacht in bij de Raad van State tegen de vergunning, verleend aan het ruilverkavelingscomité voor het graven van parallel-slotten in de Salegem- en Rietlandpolder. Hierdoor zou het water in de Salegemkreek een halve meter lager komen te liggen, wat ontoelaatbaar is.

— Afdeling Brussel wil het congres 1988 inrichten in de Nationale Plantentuin te Meise.

— Op voorstel van afdeling Gent wordt de fusiegemeente Melle bij afdeling Merelbeke gevoegd.

— Voor het Europees Jaar van het Leefmilieu mochten projecten worden ingestuurd langs de B.B.L. De werkgroep Hyla stuurde een project in over voedrinkpoelen.

J. Vanheuserwyn zal ook het congresprogramma inzenden.

— De Wielewaal verleende financiële steun aan de werkgroep „Landbouw en Milieu” van de B.B.L. ter gelegenheid van het Europees Jaar van het Milieu.

— In West-Vlaanderen is een provinciale vergadering gepland op 7 maart.

— Een contactvergadering met de J.N.M. gaat door te Lier op 1 maart.

— Het Rietganzenartikel in Oriolus 3 en 4 (1986) vond een gunstige weerklank bij de B.B.L.

De Bond vroeg of er wel aan gedacht werd om beschermingsmaatregelen te treffen. Gedacht wordt o.a. aan een persconferentie.

H. Franckx

BRUGGE-ZEEBRUGGE PROVINCIALE NAMIDDAG ZATERDAG 16 MEI

In navolging van afdeling Westland - Ploegsteert 1986 - organiseert afdeling Brugge een provinciale namiddag welke bijna als vanzelfsprekend zal doorgaan in het stilaan overbekend geworden Achterhavengebied.

De ornithologische rijkdom van dit met beken, plassen en sleuven doorsneden weidegebied, palend aan de havenuitbreiding, is momenteel zonder weerga. Vandaar dat vele vogelvrienden-ornithologen er hun hart kunnen ophalen.

Na de excursies, geleid door ervaren waarnemers uit eigen afdeling, volgt een avondlijke happening in Dudzele inclusief met belegde broodjes, streekbier en dia-reportage.

PROGRAMMA

Trefpunt:

13.30 u. Café 'De Overzet' in het Achterhavengebied - kant Boudewijnkanaal.

„Wielewaal-wegwijzers” volgen vanaf Restaurant „De Drie Zwanen” te Dudzele.

Excursie:

Er worden groepen gevormd van 20 à 25 man. Er zullen o.m. vaste observatieposten worden aange- daan om vandaaruit met de telescopen de slik- en waadvogels te bestuderen.

Duur van de wandeling: 3 à 4 u.

Avondhappening: in de Vrije Lagere School te Dudzele (achter de Kerk) vanaf 18 u.

— „Welkom” bij afdeling Brugge

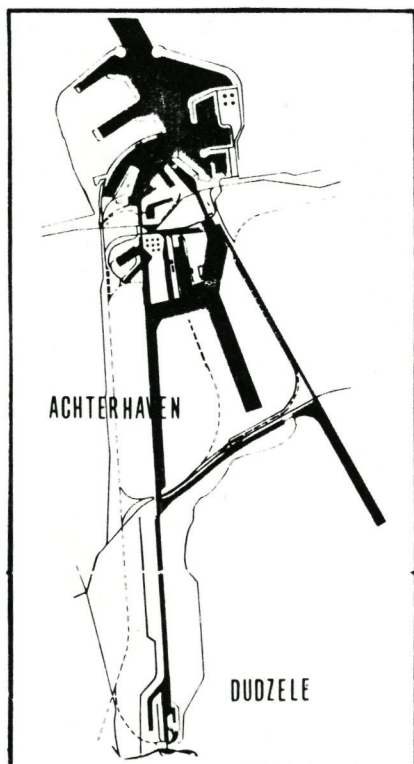
— Franse broodjes met een weelderigheid aan beleg, pikante sausjes & 1 glas 'Straffe Hendrik'... voor 200 fr.

— Dia-reportages over „Vogels van het Achterhavengebied” en over „Groen Brugge”.

— Samen zijn met 'Straffe Hendrik', nog straffere verhalen en dito drankjes.

Inschrijven door storting van 200 fr. p.p. (indien U wenst deel te nemen aan de avondhappening wat wij

uitermate appreciëren) op rek. **BBL 380-0806321-31**
Wiel. afd. Brugge p/a Noordzandstr. 18, 8000
Brugge.

PROVINCIALE TOELAGE OOST-VLAANDEREN

De Wielewaalafdelingen van de provincie Oost-Vlaanderen ontvingen samen een subsidie van 87.867 fr.

Dit bedrag zal verdeeld worden onder de 12 afdelingen, die een dossier inzonden, op basis van de toegekende punten. Drie afdelingen dienden geen aanvraag in.

De raad van bestuur van De Wielewaal wenst de Oostvlaamse afdelingen geluk met deze provinciale subsidie, hoopt dat alle afdelingen een aanvraag hebben ingediend voor het werkjaar 1986 en dankt de heren W. Sierens en H. Evrard voor het gepresteerde werk van bundelen en indienen.

ADVERTENTIES IN WIELEWAAL EN ORIOULUS

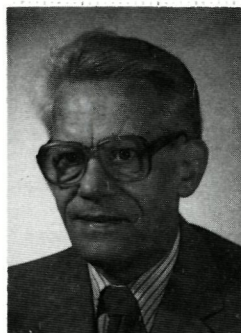
Advertenties van firma's die commerciële doeleinden nastreven, welke niet strijdig zijn met de doelstellingen van De Wielewaal, kunnen opgenomen worden tegen volgende voorwaarden.

aantal nummers met advertentie	1 pagina	1/2 pagina	1/4 pagina
1	10.000	6.000	4.000
4	30.000	18.000	12.000
6	50.000	30.000	20.000
10	70.000	42.000	28.000

Belangstellenden nemen schriftelijk contact op met het secretariaat van De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

De raad van beheer doet een beroep op de leden van De Wielewaal om ofwel zelf te adverteren, ofwel adverteerders aan te brengen.

Wel en wee in onze afdelingen

AFSCHEID VAN FONSD E LAAT

Op 5 november 1986 overleed de stichter van afdeling Hageland-Zuiderkempen. In het jaar 1969, 17 juni trokken Fons, Jan Peeters, Walter Mulders en Joris Janssens naar het Wielewaalhuis te Turnhout om er met E.H. Segers de oprichting van de afdeling „Hageland-Zuiderkempen” te bespreken en op punt te zetten. Fons De Laat zou voorzitter worden.

De oprichtingsvergadering van de afdeling had plaats in de prelatuur van de abdij van Averbode, op 10 oktober 1969. Er waren toen toespraken van Dr. Frans Grootaers en August Caers (†). Fons gaf een voordracht en een diareeks over diverse vogels.

De eerste uitstap ging door in onze eigen omgeving, de Demervallei, op 19 oktober 1969. Op 9 november leidde Fons de afdeling naar het natuurreservaat „De Utrecht” te Esbeek in Nederland. Op 11 januari 1970 organiseerde hij de eerste ganzentocht naar het Hollands Diep en de omgeving van Willemstad. Om beroepsredenen heeft hij ons moeten verlaten in 1972 en werd ik als voorzitter verkozen.

Niettegenstaande Fons in Nederland woonde en werkte bleef hij trouw lid van onze afdeling en heeft hij ons nog talrijke diensten bewezen.

De laatste maal dat wij hem mochten begroeten

was op 7 december 1985 op een dia-avond over Gargano (Italië), in de abdij van Averbode.

De laatste jaren had hij zich toegelegd op het schilderen van ikonen naar oorspronkelijke Oost-Europese vorm. Ook op dat vlak toonde hij zich geen gewoon amateur. Tijdens de begrafenisplechtigheid werden enkele van de door hem zelf gemaakte ikonen tentoongesteld. Elke kunstkenner moest bekennen dat Fons op dat vlak een groot talent bezat.

De laatste jaren van zijn leven heeft hij voor de stad Breda een maquette gemaakt waar menig architect en de meest kritische politiker even van opkeken.

Fons is niet meer.

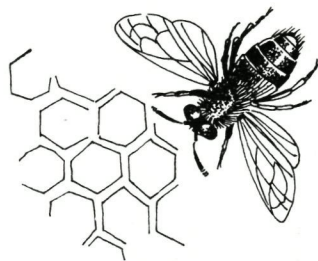
Op het overlijdensbericht stond geschreven:

„Met liefde geleefd, door liefde omringd”.

Precies, zo was het.

M. Guisson, voorzitter afd. Hageland-Zuiderkempen

Werk op de plank

NATIONALE WERKGROEP BOTANIE IN 1986

Harde cijfers:

Ongeveer om de 14 dagen trok onze werkgroep erop uit om telkens één vierkante kilometer ergens te lande zo grondig mogelijk te inventariseren. In totaal waren er 11 dagexcursies en een driedaags kamp in de Gaume. Het gemiddeld aantal deelnemers was 14, met een maximum van 18 en een (spijtig) minimum van 4. Het gevonden aantal soorten was slechts tweemaal beneden de 200, maar bereikte aan de andere kant een maximum van 346 op één vierkante kilometer in Yvoir! Ook de oogst aan nieuwe vondsten en aanvullingen voor de plantenatlas waren niet gering: we vonden zelfs bijna op elke tocht eerste vondsten voor een volledig stafkaartblad van 640 vierkante km!

De deelnemers kwamen uit alle hoeken van onze vereniging: Zwalmvallei, Gent, Lier, Schelde & Leie, Leuven, Antwerpen, Essen, Mol, Denderland, Kortrijk, Wulp, Halle, Brussel, Waasland, Meetjesland, Mortsel, Nete & Aa, Mechelen.

En nu de feiten:

Op 19 april gingen we op verkenning in Dworp, met Chris De Caluwé als gids, met 14 deelnemers. Door het gure voorjaar was de plantenwereld praktisch

nog in 'winterslaap'. Bosanemoon, Speenkruid, Muskuskruid en Slanke Sleutelbloemen waren amper in bloei. Slechts beide soorten Goudveil stonden volop goudgeel te bloeien. Toch werden nog 175 soorten genoteerd. Opvallend was de grote plek veenmos, daar waar 'Waters en Bossen' nog niet gedraineerd had. Iedereen stond ook in bewondering voor de grote bulten Pluimzegge in de 'Duling' en de grote tapijten Daslook hier en daar op de valleiflanken. Een onbekende schermbloemige tussen de bulten Pluimzegge werd later op het jaar door Chris gedetermineerd als Karwijselie. We zagen ook een nestje van een Staartmees, een overvliegende Zwarte Specht en een schichtig Eekhoortje; dit maar om te tonen dat we niet altijd met onze blik op de grond gericht rondlopen!

Van 8 tot 10 mei beleefden 13 werkgroepsleden de sfeer van een typisch botanisch kamp in de Gaume: 3 dagen kilometerhokinventarisatie in een uniek rijke streek. Elke dag werden iets meer dan 250 soorten gevonden, met tal van aanvullingen voor de nationale plantenatlas. Onder leiding van Paul Van den Bremt genoten we van een weide vol Harlekijn, een bos met zeer veel Bosvogelmelk, een rots bedekt met Eikvaren, een moerasje vol Kleine Valeriaan, een kalkgraslandje met Harig Zenegroen,... Verder vergeten we het koppeltje Grauwe

Klauwier niet, en de Rode en Zwarte Wouw, en de borrelende 'crons' of kalktuffbronnetjes, en het tiental morieljes aan de bosrand... En de gezellige avonden gevuld met grassen- en zeggedeterminaties met behulp van binoculair en allerlei literatuur. Als eerste vondsten voor kaartblad M7 vonden we Klein Kroos, Gevlekt Havikskruid, Veelkleurig Vergeet-me-nietje, Liggend Hertshooi, de beide variëteiten van Bereklaauw (*stenophyllum* en *angustifolium*) en Leers' Zegge.

Op 24 mei loodste Paul Van den Brecht ons door het Hoogbos in 's Gravenvoeren. Het viel de 13 deelnemers op dat de boeren hier massaal en intensief zowel de wegbermen als de holle wegen, de houtwallen en de weiden bespuiten tegen onkruiden! Daardoor vonden we relatief weinig. Geen orchideeën! Maar toch nog 31 nieuwe vondsten voor dat uurhok. Rapunzelklokje, Kardinaalsmuts, Blauwe Rapunzel, Gulden Boterbloem, Kruisbes, Ruig Klokje, Maretak, Bosrank, Heggerank, Spaanse Aak, Maarts Viooltje waren onze enige troost. Merkwaardig bleek Geknikte Vossestaart de tweede vondst te zijn voor gans kaartblad E7, en vonden we Muizestaartje op het kerkhof van Moelingen - volgens de atlas zijn alle vondsten in E7/46 van vóór 1930! Meldenswaardig was ook de grote nog gebruikte dassenburcht die we in een bebost talud vonden. Opvallend waren ook de vele Wijngaardslakken en larven van het Reuzenhaantje!

Op 7 juni verzamelden 15 deelnemers te Ben-Ahin in de Maasvallei, om er onder leiding van mevr. de Saintenoy, secretaresse van het Instituut voor Floristiek van België, kennis te maken met 3 verschillende biotopen: de moerassige kleinschalige kleiputten aan de rand van de Maasvallei, een kalkheuvel in dezelfde buurt, en een ruïne op een andere kalkheuvel langs de Méhaigne in Moha. Stijve Zegge, Blaaszegge, IJle Zegge, Valse Ciperzegge, Moeraszegge, Elzenzegge, Waterdrieblad, Waterviolier, Glidkruid typeren genoeg de eerste biotoop, enig in de Maasvallei. Palmboompje, Taxus, Zuurbes, Elsbes, maar ook Blauwe Bosbes en Adelaarsvaren op uitgeloopte plekkjes, kenmerkten de kalkheuvel.

Volledig volgens de boekjes zagen we er ook de steile noordhelling met het typische ravijnbos met Grootbladige Linde, Es, Esdoorn en Tongvaren. Naaldvaren zien we ook niet alle dagen! De rotsen en muren van de ruïne in Moha werden opgefleurd door Roze en Wit Vetkruid, Tripmadam, Muurpeper, Zandscheefkelk, Rapunzelklokje, Blauwe Sla en Viltige Hoornbloem. Jammer dat we die dag niet gestreept hebben, want niettegenstaande deze plekkjes bij de botanici ruim bekend zijn, bleken bij controle thuis nog veel hiaten in de atlas te zitten!

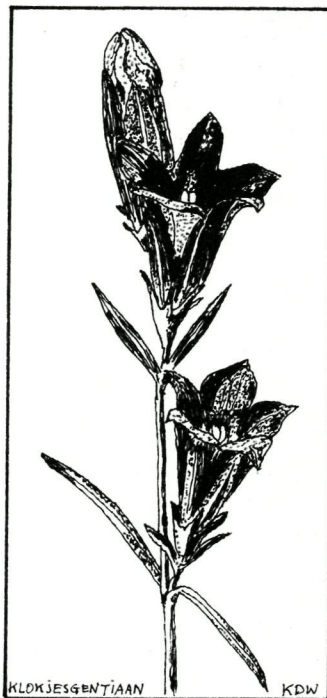
Op 28 juni was het opnieuw de beurt aan Paul Van den Brecht om 18 deelnemers op 'streeptouw' te nemen door het Floordambos te Melsbroek.

Twaalf zeggesoorten, Duizendguldenkruid, Herfst-

tijloos, Gevlekte Orchis, Kardinaalsmuts, Eenbes, Bitterkruid en Poelruit zijn slechts een greep uit de zeer rijke oogst aan plantesoorten in dit bedreigde gebied. Hopelijk haalt het gezond verstand het hier tegen de golflobby!

En op 5 juli was het opnieuw onder leiding van Paul dat 17 deelnemers verzamelden in Assenede. De natte, zilte randen van de Grote en Rode Geul, en de struikrijke Doornendijk leverden een sterk gevarieerde oogst op, gaande van Melkkruid, Waterpunge en Waternavel, tot Rapunzelklokje, Brede en Smalle Stekelvaren en Marjolein. Dit leverde een totaal van 254 soorten met 28 atlasaanvullingen voor uurhok C3/13 op.

Op 23 augustus bleven we in de buurt om onder leiding van E.H. Jan Van Den Haute de omgeving van Rieme te verkennen met 17 deelnemers. Het werd een merkwaardige tocht in en rond het dorp, over een oud stort, langs een industriespoor, over een stukje opgespoten terrein en langs de kanaaloevers. Door die grote verscheidenheid aan sterk door mensen beïnvloede terreinen was de oogst aan soorten groot, echter meestal adventieve soorten die het waarschijnlijk hier slechts enkele jaren zullen uithouden. Tussen haakjes: ook wij zouden het daar, met die stank, niet lang uithouden! We werden wel beloond voor onze zelfopoffering met enkele merkwaardige vondsten, zoals van die Tongvaren in een verwaarloosd rioolputje (!). Waarschijnlijk waren wij ook de eerste botanici die het hier een volle dag uitgehouden hebben, want we vonden meer dan 90 aanvullingen voor dit uurhok.

Op 30 augustus zaten we in een gezondere omgeving, nl. in en rond de Liereman in Oud-Turnhout. Vader en zoon Wijnants loodsten 15 deelnemers door de regen, om ons Galigaan, Ronde en Kleine Zonnedaauw, Stompladig Fonteinkruid, Gagel, Dop- en Struikheide, Knolrus, Klokjesgentiaan, Beenbreek, Kruipganzerik en Heidekartelblad te tonen. Leerrijk waren de determinaties van de diverse soorten havikskruid. Intrigerend was de adventieve plant in het bietenveld, duidelijk van de kaasjeskruidfamilie, maar met 'De Langhe' niet te determineren... en niemand had een 'Heymans' bij! Het bleek achteraf *Abutilon theophrasti* te zijn, een adventieplant uit Z-O-Europa, die o.a. in 1979 ook gevonden werd in een overvloedig met kippemest bemest maïsveld. Opmerkelijk was ook de eerste vondst in B6 van Trosvlir, die hier het naaldbos massaal aan het koloniseren is.

Op 13 september loodste E.H. Jan Van Den Haute ons over de taalgrens, naar Yvoir en de monding van de Bocq. 15 deelnemers verkenden er een prachtig paadje tussen de huizen van Yvoir, het oude spoor, de Maasoever en een oude overgroeide steengroef. Dit leverde een recordopbrengst van 346 plantesoorten in één vierkante km op! Hieronder ondersoort *neesii* van het Rivierhelmkruid, de Gebogen Beukvaren, Tongvaren, Kroosjes, Wilde Raket, Groot Warkruid, Kransnaalbaar, Moerasbeemdgras, Kogeldistel, Trosgerst, Vroeg Havikskruid, Spiesleuwebek, Stinkend Nieskruid, Stalkaars,... Daarvan zelfs 7 eerste vondsten voor H5!

Op 27 september gingen we voor de laatste keer op plantentocht met 16 deelnemers, onder leiding van Dré Jacobs in de Doelse polder en schorren. De dijkwerken zorgden voor enkele ruderaal planten zoals Doornappel en Wegdistel, naast de traditionele schorreplanten. Het Lepelblad werd na enig zoeken toch gevonden. De determinatie van de soorten Zeekraal leverde toch enkele discussiepunten. De polderdijk ontgoochelde enigszins en bracht enkel Goudhaver, Veldgerst en Kwispelgerst als interessante vondsten. Toch vonden we ook opnieuw *Hirschfeldia incana*, eerste vondst voor B4!

Op 19 oktober kenden we een eerste ontgoocheling wat betreft de opkomst: voor de mossentocht in St.-Job-in-'t Goor o.l.v. Theo Arts kwamen slechts 7 deelnemers opdagen. Dit aantal slook zelfs tot 4 in de namiddag. Achteraf hoorden we van enkele niet-aanwezige werkgroepsleden een plausibele uitleg: deze activiteit was pas achteraf, lange tijd na het opstellen van de excursiekalender, vastgelegd: daardoor stond ze ook niet vermeld in de meeste agenda's zodat ze dan ook bij de bekendmaking via het tijdschrift aan de aandacht ontsnapt was. Zedenles: in het vervolg aandachtiger de werkkalender doornemen!!!

De afwezigen hadden echter ongelijk, talrijke interessante bebladerde levermossen zoals *Clado-*

podiella francisci, *Cephalozia bicuspidata*, *Caly-pogeia fissa* met broedknoppen en het Nerflevermos (*Diplophyllum albicans*) werden grondig bekeken.

En waar groeit nog Lichtrandmos (*Jungermannia gracillima*) waarvan het blad een opvallende zoom van grotere cellen heeft? Een mooie populatie van Klein Viltmutsmos (*Pogonatum nanum*), langs een zandige greppel, is echt niet alledaags. Een bosweg verraste ons met enige plukjes Vetmos (*Riccardia pinguis*). Het Klein Rimpelmos (*Atrichum tenellum*), *Dicranum flagellare*, *D. lineare* en Broedknop-Peermos (*Pohlia annotina*) stonden op het programma naast algemenere soorten als Veen - Sikkelmos (*Drepanocladus fluitans*) en Gedraaid Knikmos (*Bryum capillare*). Bedankt Theo voor de mooie wandeling en de deskundige uitleg.

Op 25 oktober kende de paddestoelenexcursie o.l.v. Jos Monnens in het Heverleebos eenzelfde magere opkomst, nl. 3 deelnemers, waarschijnlijk om dezelfde reden als voor de mossentocht. De teleurstellende opkomst werd echter goedgemaakt door een (leer)rijke oogst. Grote Sponszwam, Heksenboleet, Oranje Aderzwam, Kussenvormige Houtgaatjeszwam, Papilrussula, Duivelsbroodrus-sula en Ongesteelde Krulzoom zijn toch niet zo'n algemene vondsten. We leerden dat de Bloedende Korstzwam op eik *Stereum gausapatum* heet, en op ander loofhout *Stereum rugosum*. Ook nieuw voor ons was de zwarte laag op loofhout, Diatrype stigma, waarop dan 2 parasiterende zwammetjes voorkomen: *Nectria episphaeria* (rode bolletjes verwant aan het Meniezswammetje) en *Polydesmia pruinosa* (witte pluizige bolletjes). We snoeven de geur op van anijs (Groene Anijszwam), van appelmoes (*Russula fellea*), van azijn (*Collybia peronata*) en van terpentijn (een onbekende soort *Peziza* of *Otidea*). Dank, Jos, voor de leerrijke tocht. Hopelijk was het leergierige publiek een troost voor de lage opkomst.

Op 22 november sloten we het seizoen af met onze jaarvergadering in het Wielewaallokaal te Lier. In de voormiddag luisterden en keken 21 deelnemers naar de uiteenzetting over grassen door André De Kimpe. Prachtige dia's en een hele stapel literatuur vormden de hulpmiddelen. Het meegebrachte herbariummateriaal van Joris Pinseel sloot mooi aan bij deze uiteenzetting. Na het opstellen van de kalender voor '87, keken we vol bewondering naar een systematische overzichtsdiareeks over onze flora van André Kampen, die jammer genoeg wegens beroepsbezigheden zelf niet kon aanwezig zijn, zodat hij het welgemeende applaus heeft moeten missen.

We konden naar huis gaan, terugblikkend op een mooie vergadering en een mooi seizoen, vooruitblikkend vol vertrouwen op een even goed of beter 1987.

Karel De Waele

**WIELEWAALWERKGROEP Hyla
UIT HET VERGADERINGSVERSLAG
VAN 27 JANUARI J.L.**

— Tijdens een vergadering van de werkgroep Hobokense Polder gaf Hyla een dia-voordracht over paddenoverzet.

— Een speciaal dossier werd samengesteld, inzake paddenoverzet. Ook een dia-reeks zal hierover worden bijeengebracht.

— Voor de info-dag van 4 april in Limburg werd een speciaal aankondigingsformulier opgesteld.

— Op Paasmaandag, gaat in de Kooldries te Brecht een geleide wandeling door met speciale aandacht voor amfibieën en reptielen.

— Van de nieuwe Hyla-sticker werden 1000 ex. gedrukt.

— Een brochure Herpetologie wordt gesubsidieerd door de Stichting Leefmilieu.

— Ter gelegenheid van het Europees Jaar van het Leefmilieu werd een project over veedrinkpoelen opgesteld door R. Willockx.

— Het boomkikkerbestand in de kustzone schijnt toe te nemen.

— De gemeente Zedelgem wil een moeras terug geschikt maken voor amfibieën.

— Hyla bood zijn medewerking aan aan de Duinenwerkgroep.

GEZOCHT VEEDRINKPOELEN

Artikels, gepubliceerd door Hyla-medewerkers in Wielewaal, hebben duidelijk het belang van veedrinkpoelen aangehaald, belangrijk niet alleen voor amfibieën maar ook voor planten en allerhande waterdieren.

Uit steekproeven blijkt dat het aantal veedrinkpoelen sterk in aantal terugloopt.

Hyla wil de veedrinkpoelen in het Vlaamse Gewest in kaart brengen. Ernstige medewerkers die een deel van hun vrije tijd willen besteden aan deze inventarisatie kunnen het Hyla-secretariaat contacteren: Hyla, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar.

De medewerkers krijgen informatie over de werkwijze, inventarisatie-formulieren enz... De bekomen gegevens worden met een computer verwerkt. Hyla zal in Wielewaal regelmatig het verloop van de inventarisatie publiceren.

Bibliografie

Bauwens D. en S. Masure, *Drinkpoelen en Amfibieën*. Wielewaal 53: 57-63.

Willockx R., *Ons doel... behoud die poel*. Wielewaal 51: 365-368.

R. Willockx

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

ONS NIEUW RESERVAAT TE GEEL

Op dinsdag 23 december 1986 werd de eerste stap gezet voor de oprichting van het natuurreservaat „Het Zammelsbroek” te Geel. Op die dag werden namelijk 2 niet onaardige stukken moerasgrond gekocht.

De Wielewaal verwierf 4 percelen, samen 85a 15ca, in het „Zammels Binnenbroek”, wijk N, nrs. 670, 671, 672 en 673, met het statuut natuurreservaat op het gewestplan. Deze percelen grenzen aan de dode Nete-arm en bestaan grotendeels uit wilgenbroek.

Dezelfde dag kocht het Belgisch Verbond voor de Bescherming van Vogels (BVBV) 2 percelen, samen 1ha 27a 75 ca, in het „Zammels Buitenbroek”, wijk N, nrs. 744 en 749 a, natuurgebied op het gewest-

plan. Dit stuk ligt ten zuidwesten van de „Rothoek” en omvat een oud, verlaten hooiland waarvan een strook beplant werd met Canadapopulieren.

Voor het eerste terrein kwam de Wielewaalafdeling Nete en Aa tussen voor 2/3 van de totale aankoop-som, voor het tweede perceel kreeg het BVBV van de Natuurwerkgroep 100.000 fr.

Het was de bedoeling van De Wielewaal en het BVBV om samen eveneens de 3,5 ha grote „Rothoek” te kopen, de „kern” van het gebied met o.m. een paar grote, oude turfwinningssputten. Door het te hoge bod van een andere kandidaat-koper kon dit plan echter niet doorgaan. De nieuwe eigenaar van de Rothoek zou echter geen directe plannen hebben met zijn eigendom, zodat de mogelijkheid tot „beheer” nog kan besproken worden. Ook de uitbreiding door aankoop van aangrenzende per-

celen behoort tot de mogelijkheden. Vermelden we nog dat het voorstel tot rangschikking als landschap van het ganse Zammelsbroek reeds geruime tijd ter ondertekening klaarligt bij Minister Dewael. We hopen dat deze klassering eerlang een feit wordt, zodat het gehele gebied effectiever kan beschermd worden.

Het Zammelsbroek is dus eigendom van De Wielewaal en het BVBV, het beheer wordt evenwel volledig (dus ook juridisch en administratief) in handen gegeven van De Wielewaal. In de praktijk zal het reservaat beheerd worden door een werkgroep samengesteld uit leden van de Wielewaal-afdeling Nete en Aa, de Natuurwerkgroep „De Roost” (Laakdal) en de natuurgidsenvereniging „Van nature uit” (Geel).

Conservators zijn de heren Herman Berghmans, Eindhoutseweg 25, 3988 Veerle (tel. 014/54 83 99) en Jos Volders, Weverstraat 9, 2440 Geel (tel. 014/54 91 44).

De raad van bestuur van De Wielewaal dankt afdeling Nete en Aa en de twee plaatselijke groepen voor hun bijdragen en wenst ze veel succes met het beheer.

H. Franckx, L. Meesters

BROEDVOGELS IN 1986 IN HET FRANS SEGERSRESERVAAT TE TURNHOUT

Het reservaat (opp. 23 ha 04 a 84 ca) staat sinds 1981 onder het beheer van De Wielewaal. Een nauwkeurige beschrijving en historiek, opgemaakt door Gie Luyts, kan men vinden in de brochure „Wielewaal Natuurreservaten” p. 60-64.

Tot nu toe werden weinig beheerswerken uitgevoerd. De enige grote verandering werd bekomen na het kappen van het canadabos gelegen tegen de oprit van de E 313. Dit gebeurde tijdens de winter '81-'82. Begin '86 werd het canadabos binnen de oprit gerooid.

Het gebrek aan beheerswerken neemt niet weg dat het gebied een zeer gevarieerde vogelbevolking herbergt.

Op de tabel vindt men de soorten waarvan zangposten of koppels geteld werden.

De zeer talrijke soorten zoals Tjiftjaf, Fitis, Roodborst,... werden niet geteld.

Voor de bespreking hebben we het gebied in vier verdeeld:

Deel 1: Een bemest hooilandje, een oude arm van de Aa en het aangekochte verruigde hooiland. Dit alles ligt ten oosten van de spoorweg.

Deel 2: Het centrale stuk met een zeer afwisselend landschap van elzebroek, canadabos, een brandnetelveld, enkele hooilandjes, een bemeste weide, een afgesloten Aa-arm en een verdroogd rietland met veel berkeopslag.

De delen 1 en 2 herbergen een zeer interessante vegetatie.

Deel 3: Het ZW-deel met enkele rietveldjes en 2 vroegere stortplaatsen waar berkeopslag vrij zijn gang mag gaan.

Deel 4: Het NW-deel is het gekapte canadabos, dat voor zangvogels ongetwijfeld het meeste te bieden heeft. Langs de zuidzijde wordt dit stuk begrensd door een fel vervuilde afvoergracht. De vroegere onderbegroeiing heeft met alle kracht op het ruime aanbod aan zonlicht gereageerd, de verrijkte bodem zorgde voor de rest. Het aspect wordt nu bepaald door een vrijwel ondoordringbaar kluwen van Bramen, Brandnetels en Kleefkruid. Het Riet aan de oostzijde breidt elk jaar nog uit. Tientallen struiken staan verspreid in deze wildernis. De Vlier is het talrijkst. Oude struiken vertonen grillige dode takken. Verder vindt men er Wilde Appel, Brem, Zwarte Els, Boswilg, Gelderse Roos, Meidoorn, Lijsterbes en Zomereik. Langs de westelijke zijde is het gebied begrensd door een beukenrij en een sparrenaanplant.

De percelen binnen de oprit en ten westen van de Stwg. op Gierle werden niet bezocht.

Soort	Deel 1	Deel 2	Deel 3	Deel 4	Tot.
Tortelduif		1	2	2	5
Koekoek					1
Boompieper				1	1
Nachtegaal	5	3	5	13	
Gekr. Roodstaart			1	1	
Sprinkhaanrietz.			1	1	
Bosrietzanger	5	2	5	10	22
Kleine Karekiet			2		2
Spotvogel	1		1	1	3
Grasmus	1	2	1	2	6
Wielewaal			1		1
Rietgors		1	1		2

Het gebied werd in de maanden april en mei 7 maal bezocht. Het aantal zangposten van Nachtegaal, Bosrietzanger, Kleine Karekiet en Spotvogel kan van jaar tot jaar sterk schommelen. De Braamsluiper wordt niet telkenjare waargenomen.

Op 24 mei 1986 werden door R. Vermeyen 2 Orpheusspotvogels waargenomen in Deel 4 waarvan 1 vogel volop in zang.

Mon Vermeyen, Jef Lauwers

AFDELING SCHELDELAND WIPT MEE IN DE BOOT - AANKOOP VAN EEN „ORCHISWEIDE” TE SERSKAMP

Op verzoek van afdeling Scheldeland kocht De Wielewaal een perceel weidegrond, gelegen te Serskamp aan de Dreef, deel uitmakende van de gekadastrateerde sectie D nr 76 a. De oppervlakte bedraagt 25 a. Het perceel vormt de kern van een groter weidegebied, belangrijk omwille van de vele orchideeën.

Er wordt getracht in de toekomst het reservaat uit te breiden.

Afdeling Scheldeland staat in voor de betaling van 2/3 van de aankoopssom.

De raad van bestuur wenst de afdeling geluk met deze aankoop van haar eerste reservaat en hoopt dat het beheer veel succes mag hebben.

H. Franckx, voorzitter

NOGMAALS EEN NIEUWE AANKOOP IN DE LANGEMEERSEN TE WORTEGEM-PETEGEM

Op 11 februari 1987 kocht J. Vanheeuverswyn voor De Wielewaal een perceel hooiland in de Lange-meersen, kadastraal bekend sectie C nr. 597, met een oppervlakte van 37 a 60 ca.

De aankoopssom wordt voor 1/3 betaald door de centrale en voor 2/3 door afdelingen Schelde en Leie. Meteen komt de totale oppervlakte in eigendom op 6 ha 57 a 46 ca. Het nieuwe perceel sluit aan bij de pas aangekochte stukken, waardoor het reeds bestaande reservaat nog waardevoller wordt. De raad van bestuur wenst de afdeling geluk met deze realisatie.

H. Franckx

4e GEMEENSCHAPPELIJKE CONSERVATORS- EN MEDEWERKERSDAG VAN DE ZWARTE BEEK 23 MEI 1987

NATUURBEHEER EN INVERTEBRATENBEHEER VAN BEEKDALRESERVATEN

Het lijkt er nu wel sterk op dat een goede traditie ontstaan is door het organiseren van een conservators- en medewerkersdag die openstaat voor alle Vlaamse reservaatbeherende verenigingen.

De vierde contactdag wordt voor 1987 gepland op 23 mei in het befaamde en jonge reservaat 'De Vallei van de Zwarte Beek' te Koersel-Beringen.

Het thema van de dag zal volledig in het teken staan van het beheer van beekdalreservaten en

invertebratenbeheer. Dit laatste is nog bij vele beheerders een grote onbekende en het wordt tijd dat ook aan onze insectenfauna meer aandacht wordt besteed.

Een aantal befaamde onderzoekers zijn gecontacteerd om hun kennis en ervaring te komen overbrengen.

Zaterdag 23 mei van 10-17 uur: samenkomst: STANDBAD 'T FONTEINTJE te Koersel-Beringen (wegwijzers 't Fonteintje + conservatorsdag volgen vanaf Koersel).

Programma

- 10.00 u. Verwelkoming
door H. ABTS, Voorzitter B.N.V.R.-Vlaanderen
- 10.10 u. 'Invertebratenbeheer'
door K. DECLEER (Rijksuniversiteit, Gent)
- 11.00 u. 'Invloed begrazingsbeheer op vlinderfauna'
door F.A. BINK (Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Nederland)
- 11.30 u. 'Beheer beekdalreservaten'
door J.P. BAKKER (Rijksuniversiteit, Groningen)
- 12.30 u. Situering reservaat 'Vallei van de Zwarte Beek'
door W. VANLOOK, conservator B.N.V.R.
- 13.00 u. Middagmaal
- 14.00 u. Excursies in het reservaat + uitleg over technieken en materiaal
- 17.00 u. Einde

Inschrijven is niet nodig.

Drank is ter plaatse verkrijgbaar, maar we vragen u wel zelf uw eten mee te brengen.

Waar ligt Koersel Kapel „Het Fonteintje”?

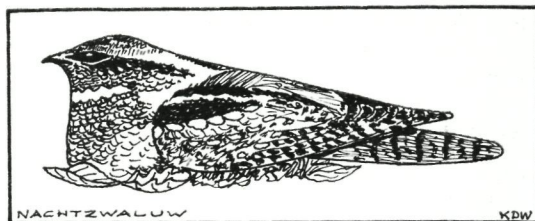
Koersel is te bereiken vanaf de autosnelweg Antwerpen-Luik afrit Paal, vervolgens:

- richting Beringen
- over de brug van het Albertkanaal komt men op de markt in Beringen, dan richting Koersel
- in Koersel aan de verkeerslichten richting „Recreatieoord Fonteintje”.

ZOEKERTJE

TE KOOP: Jaargangen van het Nederlands Kruidkundig Archief. Verslagen v.d. Ned. Bot. Vereniging. Twintigtal jaargangen waarvan sommigen niet volledig, jg. 1920 tot 1942.

Te bevragen: Mark Smets, Neerhofstr. 1, 2300 Turnhout, 014/41 67 55

NACHTSWALUW

KDW

In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen.

DE ZANG DER VOGELS, EEN MUZIKAAL SPROOKJE EN EEN GOUDEN VOLTREFFER

Wanneer in 1980 de Wielewaalafdeling Schelde & Leie de langspeelplaat „Zang der vogels” van Wim en Erik de Hoog uitbracht kon niemand voorspellen wat voor een vaart dit zou lopen ... de kwaliteiten van de buitengewone bandopnamen stonden borg voor een onverwacht succes.

Erik de Hoog met zijn eerste gouden plaat. Helpt u mee aan zijn tweede.

Bij de viering van het vijftigjarig bestaan van onze vereniging te Morsel in 1983 kreeg Erik de Hoog een gouden plaat uitgereikt voor het deel één, maar er is meer!

Eind 1983 kwam het tweede deel uit. En nu, eind maart 1987, vlot de verkoop van beide platen nog steeds!

Wat is tot op heden verkocht?

LP, zang der vogels deel 1:	22.904
Cassette, zang der vogels deel 1:	10.748
Totalen: 33.652	

LP, zang der vogels deel 2:	7.498
Cassette, zang der vogels deel 2:	5.833

Totalen: 13.331

Bij beide delen zijn de franstalige versies der langspeelplaten inbegrepen (franstalige hoes en teksten).

Dit betekent meteen dat 46.983 LP's of cassetten verspreid werden om aan belangstellenden de zang van de vogels te leren kennen.

Wij hopen dat binnen enige maanden er van deel 2 nogmaals 2000 exemplaren zullen verkocht worden zodat wij Erik de Hoog een tweede gouden plaat zouden mogen aanbieden.

Wat met de opbrengst

De algehele opbrengst van deze platenverkoop komt ten goede aan het natuurbehoud. Met fierheid meldt de Wielewaalafdeling Schelde & Leie u dat heden, 31 maart '87, de som van de totale opbrengst 2.404.105 fr. bedraagt.

Bedankt Erik de Hoog. U, en uw vader zaliger, lieten toe dat De Wielewaal, onder impuls van haar afdeling Schelde-Leie, dit bedrag omzette in aankopen van natuurrezervaten, eigendommen voor eeuwig van onze natuurvereniging, bijeengezongen door de vogels zelf.

Concreet mogen wij stellen dat de twee Wielewaal-reservaten in het gebied van de afdeling Schelde & Leie met name het Beiaardboske te Kwaremont-Kluisbergen met een oppervlakte van 81a 20ca en het hooilandreservaat De Langemeersen te Wortegem-Petegem met de huidige verworven oppervlakte van 6ha 57a 46ca, aangekocht werden met de opbrengst van de zang der vogels.

Met fierheid melden de Wielewaalafdelingen Schelde & Leie ook dat 100.000 fr. geschonken werd aan afdeling Lier die toen met succes de Steenbeemden te Emblem wist aan te kopen.

Wat is er nu eigen aan de langspeelplaten van De Wielewaal ?

De platen (en cassettes) geven de zang van de vogels weer, opgenomen in de natuur zelf, en dit zelfs bijna zonder storende bijgeluiden.

Vogels met een afwisselende zang zingen langer, vogels met een steeds weerkerende zang zingen minder lang. De natuurlijke tussenpausen bij de zang bleven behouden.

KANT A

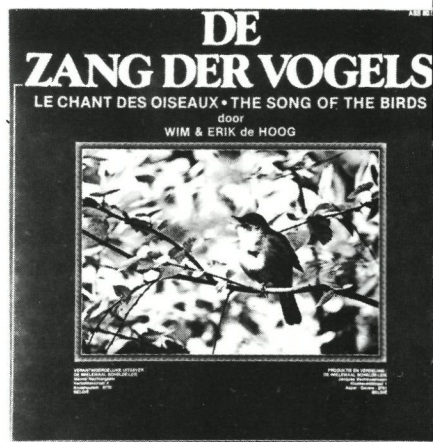
1. Luscinia megarhynchos	6'42"
Nachttegaal - Rossignol philomèle	
Nachtgall - Nightingale	
2. Phylloscopus collybita	1'28"
Tijtfjaf - Pouillot véloce	
Zilpzalp - Chiffchaff	
3. Turdus philomelos	5'03
Zanglijster - Grive musicienne	
Singdrossel - Song Thrush	
4. Erithacus rubecula	3'02"
Roodborst - Rougegorge familier	
Rotkehlchen - Robin	
5. Parus major	1'28"
Koolmees - Mésange charbonnière	
Kohlmeise - Great Tit	
6. Alauda arvensis	2'45"
Veldleeuwerik - Alouette des champs	
Feldlerche - Sky Lark	
7. Troglodytes troglodytes	2'42"
Winterkoning - Troglodyte	
Zaunkönig - Wren	

totaal: 23'45"

KANT B

1. Hippolais icterina	3'45"
Spotvogel - Hypolais icterine	
Gelbspötter - Icterine Warbler	
2. Acrocephalus palustris	3'00"
Bosrietzanger - Roussolle verderolle	
Sumpfrohrsänger - Marsh-Warbler	
3. Phylloscopus trochilus	2'34"
Fitis - Pouillot fitis	
Fitis - Willow-Warbler	
4. Fringilla coelebs	2'03"
Vink - Pinson des arbres	
Buchfink - Chaffinch	
5. Sylvia communis	2'58"
Grasmus - Fauvette grisette	
Dorngrasmücke - Whitethroat	
6. Sylvia atricapilla	2'54"
Zwartkop - Fauvette à tête noire	
Mönchgrasmücke - Blackcap	
7. Sylvia borin	3'07"
Tuinfluit - Fauvette des jardins	
Gartengrasmücke - Garden-Warbler	
8. Turdus merula	4'00"
Merel - Merle noir	
Amsel - Blackbird	

totaal: 24'28"

KANT A

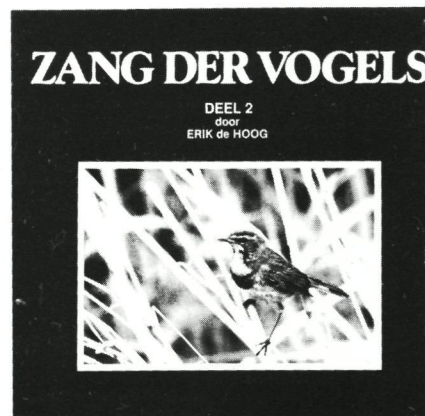
1. Cyanosylvia svecica	4'18"
Blauwborst - Gorge bleue	
Blaukehlchen - Bluethroat	
2. Acrocephalus schoenobaenus	3'21"
Rietzanger - Phragmite des joncs	
Schilfrohrsänger - Seoge Warbler	
3. Emberiza schoeniclus	1'42"
Rietgors - Bruant des roseaux	
Rohrhammer - Reed Bunting	
4. Locustella naevia	2'57"
Sprinkhaanrietzanger - Locustelle tachetée	
Feldschwirl - Grasshopperwarbler	
5. Locustella luscinioides	1'11"
Snor - Locustelle luscinioides	
Rohrschwirl - Savi's Warbler	
6. Acrocephalus scirpaceus	5'35"
Kleine Karekiet - Rousserolle effarvée	
Teichrohrsänger - Reed Warbler	
7. Acrocephalus arundinaceus	4'31"
Grote Karekiet - Rousserolle turdoide	
Drosselrohrsänger - Great Reed Warbler	

totaal: 24'08"

KANT B

1. Oriolus oriolus	3'45"
Wielewaal - Lorient	
Pirol - Golden Oriole	
2. Phoenicurus phoenicurus	3'21"
Gekraagde Roodstaart - Rouge-queue à front blanc	
Gartenrotschwanz - Redstart	
3. Phoenicurus ochruros	2'04"
Zwarte Roodstaart - Rouge-queue noir	
Hausrotschwanz - Black Redstart	
4. Hirundo rustica	2'36"
Boerenzwaluw - Hirondelle de cheminée	
Rauchschwalbe - Swallow	
5. Turdus viscivorus	3'04"
Grote lijster - Grive draine	
Misteldrossel - Mistle Thrush	
6. Phylloscopus sibilatrix	3'30"
Fluiter - Pouillot siffleur	
Waldlaubsänger - Wood Warbler	
7. Anthus trivialis	3'35"
Boompieper - Pipit des arbres	
Baumpieper - Tree Pipit	
8. Serinus serinus	2'10"
Europese kanarie - Serin cini	
Girlietz - Serin	

totaal: 24'40"

Waarom deze platen en cassettes bestellen ?

Uw aankoop van deze beide platen of cassettes brengt misschien 5 m² natuurgebied per LP of cassette in eigendom van onze natuurvereniging. **MAAK DAAROM PROPAGANDA BIJ VRIENDEN EN KENNISSEN VOOR DIT KWALITEITSPRODUKT. GEEF AAN VRIENDEN EN KENNISSEN EEN ORIGINEEL GESCHENK...** en dat betekent meteen ook een geschenk van 5 m² natuurreservaat aan De Wielewaal, uw natuurvereniging. Onze natuurvrienden groeien aan bij iedere bestelling!

Hoe bestellen ?

Stort het bedrag van 375 fr. per LP (750 fr. voor beide LP's) of 350 fr. per cassette (700 fr. voor beide cassettes) op rekening 891-2540092-60 van Wielewaalafdeling Schelde, B.P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper. Vermeld steeds duidelijk welk deel verlangd wordt. Bij uw bestelling komen geen portkosten!

Bestel beide delen samen, dit bespaart verpakingskosten!!!

In de Wielewaalcentrale kunnen deze platen en cassettes ook afgehaald worden (Graatakker 11, 2300 Turnhout).

WESTKUST

Dr. D. Dumoulin, Veurne 10.000 fr.

KEMPENS RESERVATENFONDS

Dhr. W. Dings, Oud-Turnhout	100 fr.
Dhr. Van Deuren, Arendonk	5.000 fr.
Dhr. Swannet M., Ravels	550 fr.
Naamloos	4.200 fr.
PVBA Wieshan-Verano, Turnhout	2.000 fr.
Dhr. Driesen W., Merksplas	1.000 fr.
Dhr. J. Van den Heuvel, Turnhout	1.000 fr.
Dhr. Van de Schoor-Hesbeens, Zoersel	500 fr.
Afd. De Kievit, Beerse	5.000 fr.
Verkoop - wijnflessen	3.080 fr.
- nestkasten	1.885 fr.
- oud papier	2870 fr.
Voordrachten - M. Smets	1.500 fr.
- R. De Prins	3.000 fr.

ALGEMEEN RESERVATENFONDS

Dhr. A. Cools, Geel	1.000 fr.
Dhr. R. Bossaerts, Antwerpen	1.000 fr.
Dhr. P. Cassauwers, Brasschaat	1.000 fr.
Dhr. L. De Prins, Bonheiden	500 fr.
Dhr. E. Vandenbergh, Essen	500 fr.

KLEIN-BRABANT - ORCHIS

Mevr. Carsauw-Sacre, Mortsel	1.000 fr.
------------------------------	-----------

RESERVATENFONDS AFDELING SCHELDE-LEIE

In het eerste kwartaal van 1987 mochten wij ons verheugen de som van 22.400 fr. te hebben ontvangen. Hiervoor uiteraard onze hartelijke dank. Wij zetten echter onze aankoop in de Schelde-meersen te Wortegem-Petegem verder! In 1987 werd alweer 37a 60ca drassig hooiland, palend aan een perceel in eigendom, aangekocht. De akte dient nog verleden te worden.

Uw giften ter ondersteuning van ons project De Langemeersen blijven welkom op rekeningnummer 891-2540092-60 van Wielewaal afdeling Schelde p.a. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper.

Lijst der milde schenkers:

Giften tot 1.000 fr.

De Pauw W., St.-Lieve's-Houtem
Goossens A., Aalter

Giften van 1.000 fr. tot 5.000 fr.

Van Der Donckt C., Bertem
Hubau P., Loker
Van Den Bremt P., Aalst
Velghe H., Tiegem
Desmet R., Kruishoutem
Calcoen J., St.-Genesius-Rode
Capelle G., Brussel
Heyerick J.M., Destelbergen
Van Welden M., Anzegem
Van den Haute R., Oudenaarde
Dhaenens A., Gavere
Cloostermans, Etikhove
Mevr. M. Van Welden, Maarkedal
Mevr. J. Calcoen Sint-Genesius-Rode
Dhr. W. Forret, Anzegem

Giften van 5.000 fr. en meer

Vanden Borre D., Oudenaarde

Nieuwe uitgaven

Coppejans E. en T. Beeckman 1986. *Zeewierengids van de Belgische en Noordfranse kust*. Deel 4. Addendum met herwerkte sleutel; 175 blz., prijs 100 F. Uitg. Nationale Plantentuin van België. Domein van Boechout, 1860 Meise.

Furness R.W., P. Monaghan. 1987. *Seabird Ecology*. London, Blackie, 164 blz., 660 F.
Philips J.G., P.J. Butler, P.J. Sharp. 1985. *Physiological strategies in avian Biology*. London, Blackie, 218 blz., 721 F.

Goed om te weten

VRAAG OM MEDEWERKING

ONDERZOEK NAAR HET RESULTAAT VAN KUNSTNESTEN VOOR HUISZWALUWEN

Om een duidelijker beeld te krijgen van de resultaten met kunstnesten vragen we de medewerking van iedereen die in de loop van de voorbije jaren zulke nesten heeft geplaatst.

Het is de bedoeling dat een steekkaart wordt ingevuld met een aantal gegevens die noodzakelijk zijn om tot zinvolle conclusies te komen.

Stuur ons a.u.b. naam, adres en vermeld het gewenste aantal steekkaarten (1 per nest).

Zo mogelijk wordt u elk jaar samen met een nieuwe vragenlijst het verslag van het vorige broedseizoen bezorgd.

voor België: Koen Grolus, Puursesteenweg 10,
2680 Bornem, tel. (03) 889 79 03 van 19.30 tot 20 u.

34ste NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG BIJ MOLSBROEK TE LOKEREN

Het Nationaal Verbond voor Natuurbescherming en de werkgroep Natuurbehoud van de Bond Beter Leefmilieu richten beurtelings in Wallonië en Vlaanderen de Nationale Natuurbeschermingsdag in. In 1987 zal deze dag doorgaan op 20 september bij het gerangschikte reservaat Molsbroek te Lokeren en in de omringende Durmestreek.

De regionale werkgroep voor natuur- en milieubeheer v.z.w. Durme zal in samenwerking met de Wase natuurbeschermingsverenigingen en het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie zorgen voor de organisatie. Op het programma van de dag staan er wandelingen door de belangrijke natuurgebieden, een natuurfietstocht, demonstraties met recent ontwikkelde natuurvriendelijke machines, tentoonstellingsstanden door natuur- en milieugroepen, op natuur en milieu geïnspireerde spelen voor kinderen, premières van natuurfilms, workshops enz., ook zal Bezoekerscentrum Molsbroek gans de dag geopend zijn.

Dit jaar werd als thema gekozen: „Milieuwetten: toepassen nu”. In het Europees jaar van het Leefmilieu mag de overheid niet alleen propaganda, subsidies en bewustmaking voorzien maar moet ze ook daadwerkelijk in de open ruimte wat gaan doen. De vele verenigingen uit gans het land zullen uitgenodigd worden om met passende onderwerpen dit thema in te vullen. Tevens wordt hun gevraagd de betrokken overheid spoedig op de hoogte te brengen van hun concrete voorstellen en wensen. Tijdens de natuurbeschermingsdag op 20 september 1987 kan de aanpak van de overheid geëvalueerd worden via tentoonstelling, dia's, video enz.

Op Vlaams Gewestelijk, nationaal of plaatselijk vlak stellen zich overal problemen, die mits goede wil van de overheid een oplossing kunnen krijgen door toepassing van de wettelijke voorschriften.

De keuze van het thema betekent niet dat de natuur- en milieubeweging volledig tevreden is met de huidige wetgeving. Integendeel, het aandringen op toepassing van de bestaande wetten dient samen te gaan met verdere degelijke uitbouw van de milieuwetgeving.

Verdere informatie via het permanent secretariaat van de natuurbeschermingsdag: Bezoekerscentrum Molsbroek, Molsbergenstraat, 9100 Lokeren. Tel.: 019/48 30 20.

NETEDAG

De Werkgroep Netevallei — een samenwerkingsverband tussen de V.A.N., de Wielewaalafdelingen Netevallei en Nete en Aa, de Werkgroep Leefmilieu Herenthout, B.R.E.S., Zuivere Laak en Nete, W.A.L., B.E.L.T. en V.A.L.K. — organiseert op 13 juni 1987 in zaal 't Hof te Herentals (Markt Herentals) een NETEDAG betreffende de problematiek van de waterbeheersing en de waterkwaliteit van de Grote Nete, in het kader van het Europees Jaar van het Leefmilieu.

Programma

- 10.00 u.: Algemene inleiding (Vlaams Instituut voor Natuurbehoud)
- 10.30 u.: Het Sigmaplan (Dienst der Zeeschelde - Openbare Werken)
- 11.00 u.: Visie vanuit de landbouwsector (AROL - Bestuur Landinrichting)
- 11.30 u.: Visie van de milieuverenigingen (Werkgroep Netevallei)
- 12.00 u.: PAUZE
- 13.30 u.: De waterkwaliteit (U.I.A., B.E.L.T.)
- 14.30 u.: Mogelijkheid tot vragen stellen
- 15.00 u.: Koffiepauze
- 15.15 u.: Politiek debat met vertegenwoordigers van de politieke partijen
- 15.50 u.: Mogelijkheid tot vragen stellen
- 16.30 u.: Slot

Toegang gratis.

J.N.M.-KAMPEN

Wat doen radeloze Wielewalers met een zoon of een dochter die bij de eerste zomerzon de kriebels krijgt? Wat doet een frisse knaap die in de fleur van zijn leven niet langer meer wil wegsmelten in nóg eens veertien-dagen-aan-zee? En wat doet een gezonde meid die méér wil dan dat Noordafrikaans tintje van onder de zonnebank? En dan roepen ze in koor: bij de JNM zit je goed! Ook al rijmt dit niet, het is een waarheid als een koe.

Het grootste gegons van activiteiten ligt inderdaad

in de vakantiemaanden, hoe kan het ook anders bij een jeugdbond? Ook dit jaar organiseert de JNM meer dan 30 drie-sterren-zomerkampen. Heel de vakantie lang, van 1 juli tot 30 september. Speuren naar slakken in de Viroin-vallei, op orchideeënjacht in de Argonne, varen determineren in de Oost-kantons,... Het is allemaal mogelijk dit jaar bij de JNM. Deze schat aan natuurstudiekennis wordt in het najaar gebundeld in een speciaal nummer van Euglena over de vele kamponderzoekjes.

Dat we er helemaal niet vies van zijn natuur-beschermend Vlaanderen een handje — of liever vele handen — toe te steken, bewijzen onze dertien werkkampen. Hiervan zullen ook enkele Wielewaal-reservaten profiteren (Tikkebroeken, Kooldries, Steenbeemden,...). Maaien, hooien, plaggen, dijken bouwen, vijvers graven,... op werkkampen voel je je pas echt met de natuur verbonden.

Dat de boog niet altijd kan gespannen staan, zullen ze ons niet moeten leren. Ook niet op kampen. Het is tenslotte vakantie! Een duik in heerlijk koel water in het gezelschap van de Vuurjuffer en de bloed-zuiger, languit in het gras liggen genieten van vogelzang, dromen bij zonsondergang of fonkelende sterrenhemel, zingen en volksdansen rond het houtvuur. Het kan er allemaal bijhoren.

Wil je onze plannen wat concreter kennen? Een eenvoudig seintje aan ons bondssecretariaat in Gent volstaat om ons kampennummer, boordevol informatie over alle kampen, te ontvangen.

JNM, Kortrijksepoortstraat 140, 9000 Gent, tel. 091/23 47 81.

TIEN JAAR INFORMATIEBLAD 'LEEFMILIEU'

Dit jaar gaat het informatieblad 'Leefmilieu', uitgegeven door de Stichting Leefmilieu, een v.z.w. die werkt onder de auspiciën van de Kredietbank, zijn tiende jaargang in! Dit tijdschrift heeft zich ontwikkeld tot een belangrijk informatiekanaal dat artikels en persberichten over de diverse aspecten van de milieuproblematiek wil doorsluizen naar een breed publiek.

Ontwikkelingen op beleidsvlak, in wetenschap en techniek, initiatieven van verenigingen en instellingen, nieuwe publikaties, nieuwe wetgeving, actuele ecologische en milieuproblemen, een milieuedagende, milieu-educatieve projecten, ... het zijn allemaal onderwerpen die in 'Leefmilieu' aan bod komen.

'Leefmilieu' verschijnt zes maal per jaar (elk nummer telt minimum 32 blz.) in een heel handig formaat en op kringlooppapier.

Wie zich interesseert voor de milieuproblematiek kan zich abonneren op dit onmisbare informatieblad door storting van slechts 200 BF op rekeningnummer 409-6513991-97 van de Stichting Leefmilieu v.z.w., Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, met de vermelding 'Nieuwe abonnee 1987'. Zolang de voorraad strekt krijgen de nieuwe abonnees ook

nog de nummers van de vorige jaargang. Abonnees genieten nog eens van een korting van 20 % op de publikaties van de Stichting Leefmilieu, kunnen gratis een exemplaar uit de 'Documentatiereeks' aanvragen en kunnen altijd terecht in het (uitgebreide) documentatiecentrum van de Stichting Leefmilieu.

Wie dat wenst kan een gratis proefnummer aanvragen bij de Stichting Leefmilieu, tel. 03/231 64 48.

MILJEUGDKRANT - EENMALIGE LEEFMILIEU-INFORMATIEKRANT VOOR JONGEREN VAN 10 TOT 14 JAAR.

Zopas verscheen de MILJEUGDKRANT, een uitgave van het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie v.z.w., naar aanleiding van het 'Europees Jaar van het Milieu'.

Deze eenmalige leefmilieu-informatiekrant voor jongeren (10 tot 14 jaar) wil op een zowel inhoudelijk als qua presentatie aangepaste wijze een globaal overzicht geven van de leefmilieuproblematiek anno 1987. Hoewel uitstekend voor gebruik op school (laatste jaar L.O.) geschikt, is het geheel zo opgevat, dat het ook door buitenschoolse groepen en door individuele jongeren kan worden gebruikt.

Allerlei zeer uiteenlopende leefmilieu-onderwerpen komen aan bod.

Enkele voorbeelden: natuurbehoud; bedreigde dieren bij ons (Dassen) en in de oceanen (walvissen); paddenoverzetacties; de verandering van het Vlaamse landschap sedert de industriële revolutie; natuurbeheer; leefbaarheid van de eigen buurt; afval, waar blijf je ermee?; zure regen; energie; water, bron van alle leven; geluidshinder; hamburgers, met het vlees gaat ook de natuur door de gehaktmolen. Steeds wordt uitgegaan van de concrete leefwereld van de jongeren. Bij elke rubriek staan (in groene kleur) doe-tips voor onderzoek en voor verbetering van de eigen leefomgeving.

De MILJEUGDKRANT is uitgevoerd in twee kleuren op 12 pagina's A-3 formaat en kwam tot stand met de financiële steun van de A.S.L.K. Scholen, verenigingen en individuele jongeren kunnen hem gratis bestellen op het C.V.N.-secretariaat, Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, 03/226 02 91 (kantoor-uren).

Boekbesprekingen

K.W. Harde / F. Severa. *Thieme's Kevegrids*

Eerste druk 1982. 316 blz. formaat 20 x 14 cm.

Meer dan 1000 kleurenillustraties.

Prijs: 895,- fr. ISBN 90-03-97585-X geb.

Dit boek is een vertaling en bewerking door J.

Huisenga van „Der Kosmos - Käferführer" en behandelt de keversoorten van Midden-Europa. Vermits in het besproken gebied zo'n 8.000 soorten voorkomen waarvan vele niet zonder vakliteratuur en (stereo-)microscopisch onderzoek nauwkeurig te bepalen zijn is het duidelijk dat alleen de meest voorkomende en gemakkelijkst te determineren soorten aan bod komen.

Het werk is opgesplitst in twee delen. Een algemeen gedeelte van 48 blz. over de biologie en het verzamelen van kevers. Daarna de hoofdbrok van 262 blz. die het determineergedeelte bevat.

De sleutels voor het determineren zijn te vinden in de 8 overzichtstabellen die de „type"-kever voor die bepaalde familie afbeelden. Hierbij is dan vermeld hoeveel soorten van deze familie in het besproken gebied voorkomen en op welke blz. men moet beginnen te zoeken.

Het verdere determineerwerk is als een plaatjesboek opgevat met links de bondige tekst en rechts de (op enkele uitzonderingen na) 9 afbeeldingen.

De gebruikelijke Nederlandse namen worden slechts erg spaarzaam vermeld, wat wel jammer is. Zo worden bv. de namen van de zandloopkevers niet vermeld. Ook de namen van de Driehoorn- en de Bosmestkever ontbreken. Maar er zijn er nog heel wat meer. Zelfs de prachtige Penseelkever moest het zonder Nederlandse naam stellen. Op blz. 264 ontbreekt ook de volledige beschrijving van kever nr. 5 „Phyllotreta nemorum, - 2 mm Grote Geelgestreepte Aardvlo: In W.- en M.-Europa zeer algemeen. Knaagt gaten in bladeren van kruisbloemen. Als men ze nadert, springen ze met behulp van hun dikke achterdijen naar alle kanten weg."

De grote charme van dit boek vormen echter de duidelijke en meesterlijke kleurenillustraties van Frantisek Severa! Een natuurvriend die het boek doorbladert zal moeilijk aan de verleiding kunnen weerstaan om het te kopen!

Voor insecten- en all-round natuurliefhebbers het beste nederlandstalige determinatieboek in zijn soort, omdat het door zijn formaat en opvatting zeer goed als zakgids te gebruiken is in het veld.

A. Wuyts

„DE VOGELS VAN AALTER EN KNESSELARE"

Dit boek, geschreven door I. Hoste, is een gemeenschappelijke uitgave van De Wielewaal-Aalter, de B.N.V.R. en de regionale milieuvereniging Quercus. Het 256 bladzijden tellend boek behandelt 210 waargenomen vogelsoorten, waarvan in de jaren '80 een 80-tal soorten broedend aangetroffen werden. Veel aandacht wordt besteed aan het vogellevens van de — helaas sterk verarmde — Kraenepoel, en het uitgestrekt Drongengoedbos te Ussel. Het werk, met een voorwoord van Dr. Eckhart Kuyken, werd geïllustreerd met pentekeningen van de hand van Omer Van de Kerckhove en Godelieve Hoof.

In 4 hoofdstukken komen achtereenvolgens aan bod: 1) het landschap van Aalter en Knesselare; 2) totstandkoming en eerste evaluatie van het boek; 3) soortenlijst van de waargenomen vogels (tot en met 1984); 4) aanvullende gegevens betreffende 1985 en 1986. Indien mogelijk en/of relevant, wordt de huidige status vergeleken met oude gegevens.

Het boek kan besteld worden door overschrijving van 300 fr. + 40 fr. verzendingskosten op rekeningnummer 860-0026501-02 van De Wielewaal-Aalter, Museumstraat 93, 9881 Aalter-Bellem, met de vermelding 'Avifauna'.

Voor bijkomende informatie kan men steeds telefoneren: 091/74 17 19.

Onze bossen - PANDA nr. 20

In het zopas verschenen Pandanummer komen onze bossen aan bod. Het ecosysteem bos en zijn milieuhygiënische functies (o.a. klimaat, wind, water, bodem) worden uitgebreid toegelicht. Ook wordt aandacht besteed aan de economische rol van het bos, aan de vormen van exploitatie en beheer. Het geheel wordt afgerond met een bespreking van het probleem zure regen en de weerslag ervan op het bos en zijn bewoners.

Voor de jongeren is er weer een bamboekrant toegevoegd die op een aangepaste manier een aantal aspecten van het bos belicht.

Dit Pandanummer kan besteld worden door storting van 60 fr. op het rekeningnummer 330-0381600-56 van W.W.F.-Vlaanderen met de vermelding „Pandatijdschrift nummer 20". Het kan ook gekocht worden in de Pandawinkels.

G. Luyts

Nieuwe uitgaven

Devriese H. en H. 1986. *De Bossen van Merchtem*, 135 blz. prijs 300 F (verzending inbegrepen). Uitg. Groencomité GHK Soetendaelle Merchtem, rek. 068-2072661-89.

Een zeer gedetailleerde inventaris en evaluatie van de bossen van Merchtem, mooi uitgewerkt op kringlooppapier. Deze interessante brochure (A4 formaat) behandelt in diverse hoofdstukken landschap, bodemkunde, topografie, vegetatie, inventarisatie en evaluatie en geeft tevens richtlijnen aan voor het beheer van de Merchtemse bossen. De bibliografie omvat 40 titels over geologie/pedologie, flora, phytosociologie, avifauna, landschapsecologie, toponymie en cartografie. Deze brochure is het resultaat van een goede samenwerking tussen groencomité, gemeente-overheid en een schare „veldlopers" die weten hoe ze hun gegevens op papier zetten. Een voorbeeld dat navolging verdient!

STEUNENDE LEDEN 1987 - 2 vervolg

Mevr. G. Adriaens, Hasselt
Dhr. T. Arts, Sint-Job-in-'t Goor
Dhr. G. Baeck, Buggenhout
Dhr. De Leeuw, Bornem
Dhr. J. Gysels, Herentals

Dhr. H. Le Roy, Nazareth
Dhr. S. Thys, Mechelen
Mevr. R. Van Aerde, Zoersel
Mej. D. Vergucht, Brussel
Dhr. C. Wouters, Rijkevorsel

LEDENAANTAL PER AFDELING

	lid 86	bijlid 86		lid 86	bijlid 86
Zwalmvallei	19	0	Brechtse Heide	77	14
Hoogstraten	20	7	Noorderkempen	80	4
Aalter	24	3	Kievit	81	15
Hechtel-Eksel	25	7	Mol	81	3
Wallonie	25	0	Leuven	83	3
Fruitsreek	27	0	's Heerenbosch	83	12
Neerpelt	27	1	Krekenland	90	7
Land van Waas Noord	33	2	Stern	90	6
Overpelt	35	4	Halle	91	2
Ninove-Geraardsbergen	36	0	Land van Waas Zuid	94	6
Rupelstreek	40	3	Leie	107	28
Zonien	40	1	Klein-Brabant	110	14
Zuid-Limburg	41	0	Midden-Limburg	110	9
Westland	42	3	Hageland-Zuiderkempen	113	9
Bree	43	2	Denderland	117	3
Middenkust	47	4	Mandelstreke	117	5
Lommel	48	19	Nete en Aa	123	11
Voorkempen	55	17	Westkust	123	6
Beveren	56	2	Schelde	134	16
Merelbeke	56	8	Kortrijk	161	12
Wulp	58	7	Turnhout	188	12
Demer en Dijle	59	3	Brugge	191	18
Scheldeland	60	7	Mechelen	191	15
Waregem	61	45	Lier	193	50
Meetjesland	63	4	Gent	221	26
Maasland	70	6	Brussel	228	21
Netevallei	70	2	Antwerpen-Zuid	271	49
Oostende	75	13	Antwerpen-Centrum	276	40

Nieuwe uitgaven

Brown R., J. Ferguson, M. Lawrence, D. Lees, 1987. *Tracks and signs of the birds of Britain and Europe, an identification guide*. London, Christopher Helm. 232 blz., 1190 F

Roche J.C., 1987. *The Bird-walker. A dictionary of the voices Birds of Britain, Europe and North-Africa. De roep & zang van 406 vogelsoorten op 3 cassettes*. 1625 F

Mehlum F., M. Ogilvie. 1984. *Current Research on arctic geese. Proceedings of a symposium at Voksenasen, Oslo, 24-26 oktober, 1983*. Oslo, Norsk Polarinstitut, 168 blz., 1172 F.

Beekman F., e.a., 1986. *De vogels van Schouwen-Duiveland*. Zierikzee, Werkgroep avifauna natuur- en vogelwacht. 288 blz., 798 F

Sage B., 1986. *The Arctic and it's Wildlife*. London, Croom Helm. 190 blz., 897 F.

Te verkrijgen in de Wielewaal-boekhandel, Graatakker 11, 2300 Turnhout, tenzij anders vermeld.

P. Herroelen

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Heron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreservaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*, *Euglena*, *Carnivora*, *Journal für Ornithologie*.

WIELEWAAL

Jaargang 53 - mei 1987

M. SYS, J. VAN DEN BROEK. Het Zoerselbos, een natuurgebied met een boeiende geschiedenis	93
K. STRUYF. Over botulisme en de bestrijding ervan in het Domein van Planckendael	102
W. ROGGEMAN. Speciale aandacht voor de EG-vogelrichtlijn	103
C. ONKELINX. De zang van de Bosruiter	106
M. DE RIDDER. De Donkere Ooievaarsbek	107
P. MANNAERT. Vleermuisschedels in braakballen van de Kerkuil.	110
J.G. BOUMAN. Het Przewalski-paard nog steeds bedreigd!	111
C. KRUYFHOOFT. Een jonge Klapmuts in de Schelde	114
Uit het Wetstraatje. G. VAN DE GUCHT, S. TYS. De erkende natuurreservaten in Vlaanderen	115
R. DE FRAINE, H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	118
Vijf vóór twaalf	122
Verenigingsberichten	124
Wel en wee in onze afdelingen	132
Werk op de plank	133
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten	136
In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen	139
Goed om te weten	142
Boekbesprekingen	143
Nieuwe uitgaven	141, 144

Titelblad : Mannetje Gekraagde Roodstaart — Foto : Gerard Mornie